

ÅBENT TEMA

NR. 1 · 2015 **JOURNALISTICA**

**ÅBENT
TEMA**

Journalistica nr. 1 · 2015
© 2015 forfatterne &
Journalistica

Ansvarshavende redaktør af
JOURNALISTICA:
Roger Buch
Redaktør af dette nummer:
Roger Buch

Omslag og grafisk
tilrettelæggelse:
Stefan Urup Kaplan

Bogen er sat med
Univers og Utopia

ISBN 978-87-92816-97-9
ISSN 1904-7967

Alle rettigheder forbeholdes.
Fotografisk, mekanisk eller
anden gengivelse af denne
bog eller dele deraf er forbudt
uden forlagets skriftlige
tilladelse ifølge gældende
dansk lov om ophavsret.
Institutioner, der har indgået
aftale med Copydan, kan
kopiere inden for de rammer,
der er nævnt i aftalen.

www.journalistica.dk

Indhold

AF CHRISTINE ISAGER

Haderen, elskereren og læseren:
Holdning, underholdning og pædagogisk potentiale
i essayistisk skrivelitteratur 4

AF MICHAEL EJSTRUP OG JONAS NYGAARD BLOM

Hvad eller va?
Indholdsgenkendelse af meget bogstavnær og mindre bogstavnær
udtale i dansk mediesprog 24

AF LISBETH MORLANDSTØ OG BIRGIT RØE MATHISEN

Kommentarjournalistikk på nett
– en løsning for å nå unge lesere? 52

AF HEIDI JØNCH-CLAUSEN

Fra hvad til hvorfor?
Subjektive formidlingsaktiviteter i valgreportager 1990-2007 74

AF EJVIND HANSEN

Journalistik som en hermeneutisk og dekonstruktiv intervention i den
distribuerede offentlighed 96

AF FLEMMING SVITH

Kampene, som styrer journalister og nyhedsmedier
– frispark og frispilninger i Bourdieus feltteoretiske arbejde 116

Haderen, elskereren og læseren: Holdning, underholdning og pædagogisk potentiale i essayistisk skrivelitteratur

AF CHRISTINE ISAGER

Abstract

I en sammenlignende læsning af to markante eksempler på essayistisk skrivning om skrivning, Ole Meisners "Haderen" (2008) og Stanley Fishs *How To Write a Sentence and How to Read One* (2011), udpeges styrker og svagheder ved underholdende og holdningspræget håndbogsretorik. Formen kan engagere rutinerede skribenter, heriblandt journaliststuderende, og styrke deres sprogfaglige selvforståelse. Den ironiske humor hos Meisner synes imidlertid at undergrave dette ærinde ved at fokusere på fejltrin og ufrivilligt komisk sprogbrug. Fishs fokus på bevidst efterligning af gode eksempler synes i højere grad at bemyndige læserne og anvise et videre skrivepædagogisk potentiale.

"Ord kan du roligt hade", skriver sprogkonsulent Ole Meisner som indledning til et centralt kapitel i lærebogen *Godt dansk* (Skyum-Nielsen, red., 2008: 140). Bogen henvender sig ifølge bagsideteksten til "enhver, der ønsker – professionelt eller personligt – at blive bedre til at tale og skrive dansk", og i praksis hører en hel del journaliststuderende til bogens publikum. Meisners kapitel, der tidligere har været udgivet som selvstændigt hæfte (Meisner, 2004), vækker allerede i indholdsfortegnelsen opmærksomhed med sin titel: "Haderen". Hvor de øvrige kapiteloverskrifter nemlig refererer til velkendte tekstlige enheder eller sproglige kvaliteter (fx "Sætningen", "Ordvalget", "Vellyden"), kan "Haderen" forstås på to måder: enten adjektivisk som reference i

tidstypisk ungdomsjargon (se Hartling, 2012) til selve den upassende og dermed foragtelige ("haderen") kvalitet af den sprogbrug, der behandles i kapitlet, eller som en reference til skribenten selv ("haderen"), der med et glimt i øjet inviterer læseren til at dele sit kritiske perspektiv på offentlig sprogbrug.

Det fællesskab og den ironiske humor, der appelleres til, har en lang tradition i journalistisk kontekst, hvor "sprogboffer" fra medierne gerne udstilles og kommenteres i faste bagsidespalter som eksempelvis Weekendavisens "Sandt at sige" eller Politikens "Oh Danmark!". Sidstnævnte "hælder ...", som avisen selv har formuleret det, "... ugens kvajeri i pressen ud til almindelig beskuelse på Bagsiden, sådan som rubrikken har gjort i årevis".¹ I lignende stil og tone mobiliserede Politikens bagsideredaktion i 2014 ca. 7.200 "ækelordshadere" blandt læserne til at deltage i en afstemning blandt "sprogets værste fejltrin".² Formen findes også på dagbladenes debatsider, hvor fx kronikskribenter ironiserer over ubehjælpomt mediesprog,³ og desuden dyrkes den i regi af sociale medier, fx Facebook-grupper med navne som "Jeg dømmes dig, når du staver forkert!", "Sprogpolitiet" og "Dagens sprogsinke".⁴ Disse populære formater har en række retoriske karakteristika til fælles med Ole Meisners ironiserende fremstilling, som kan være problematiske i lige præcis en skrivepædagogisk kontekst. Når "Haderen" sætter fokus på at dadle dårlig sprogbrug, bliver det egentlige emne, principper for god sprogbrug, nemlig fremstillet som ikke bare komplekst, men u håndterligt og uoverskueligt. Og uoverskueligheden dyrkes i både struktur og stil som en grundbetingelse for tekstens særlige humor, hvilket jeg vil uddybe nærmere i en nærlæsning nedenfor.

Dernæst vil jeg præsentere en direkte alternativ, værdsættende sprogholdning, der her er repræsenteret ved den amerikanske litterat Stanley Fish. I sin populære, essayistiske håndbog *How To Write a Sentence and How To Read One* fra 2011 appellerer han dels til, at man læser andre skribenters tekster for at aflure virkningsfulde sætningsstrukturer, dels at man selv prøver disse strukturer af som en form for sproglige kampsportsøvelser. Fish lægger sig på den måde i den klassisk retorikpædagogiske *imitatio*- eller efterligningstradition, der knytter skrivning tæt til læsning efter det princip, at nærstudier af andres retoriske håndværk kan komme nærlæserens egen retoriske praksis til gode

(se fx Harsting, 2001; Quintilianus, 2001; Andersen, 1995; Kock, 2013; Isager og Sigrell (red.), 2015). Fishs retorik er altså grundlæggende fokuseret på at fejre god sprogbrug ved at imitere den, og i kraft af bogens struktur og stil fremstilles principperne for god sprogbrug som komplekse, men ikke desto mindre *tilgængelige* og håndterbare. Fishs fremstillingsform tjener således i højere grad det formål, som Meisner og Fish har til fælles, nemlig at indlemme og engagere mere urutinerede sprogbrugere i et fællesskab af selvberørende og reflekterede skribenter.

Før jeg tager fat på analysen, vil jeg gøre rede for min tilgang til stoffet og for den særlige essayistiske skriveform, de to tekster repræsenterer.

Hvorfor nærlæse netop Meisner og Fish

I denne tværfaglige sammenhæng er det på sin plads at præcisere, at min læsning af de to tekster hører til i den forsknings-tradition, der kaldes retorisk kritik (se fx Villadsen, 2009; Lund og Roer (red.), 2014). På grundlag af en nærlæsning, der fremhæver konkrete træk ved teksten, argumenterer jeg for en bestemt fortolkning og vurdering af teksternes retoriske funktioner. Præmissen for en sådan nærlæsning er, at en teksts ide, indhold, argumentation, struktur og stil vil (hvad enten det er tilsigtet eller utilsigtet) afspejle skribentens opfattelse af sin kommunikationssituation, herunder opfattelsen af publikums normer og værdier. Dermed antages konkrete træk ved teksten også i bredere forstand at afspejle normer og værdier i et bestemt miljø og en bestemt social eller kulturel kontekst, som kan være værd at ekspliciteres og diskuteres.

Mit valg af de to konkrete tekster er som udgangspunkt gennemæssigt motiveret. Jeg ønsker med min nærlæsning at skabe kritisk opmærksomhed omkring, hvad man kan betegne som den charmerende del af skrivekulturen, nemlig den, der har essayistisk og dermed både holdnings- og underholdningspræg. I en gennemgang fra 1998 af et bredt udvalg af nordisk litteratur om skrivning inddeler norske Jo Bech-Karlsen 27 forskellige udgivelser i følgende tre hovedkategorier: 1) *regelbøger*, der primært omfatter "håndbøger med tommelfingerregler", 2) *teoribø-*

ger i form af lærebogs- og akademisk litteratur, der begrundes, hvorfor vi skriver, som vi skriver, og endelig 3) *inspirationsbøger*, der blandt andet omfatter "[f]orfatteres *con amore*-skildringer af skrivningens mysterier" (Bech-Karlsen, 1998: 91). Bech-Karlsen betegner selv dette som en grov inddeling (91), men formaterne er umiddelbart genkendelige, både i deres rene former og i overlappende udgaver. Analyse materialet i denne artikel, Meisners "Haderen" og Fishs *How To Write a Sentence*, er interessante, fordi de er udformet som en blanding af kategori 1 og 3: Teksterne vil an vise, hvordan man kan skrive godt (eller i Meisners tilfælde især hvordan ikke), men ærindet er i lige så høj grad at inspirere læseren til at både skrive og læse opmærksomt og interessere sig for sprogbrug i det hele taget. Begge skribenter skriver åbenlyst *con amore*, som Bech-Karlsen udtrykker det, dvs. med kærlighed til stoffet, og deres individuelle personlighed, der er understøttet af en personlig, holdningspræget skrivestil, udgør en tydelig og væsentlig del af teksternes appelform. I forhold til en klassisk lærebog i kategori 1, hvor en asymmetrisk og relativt upersonlig relation mellem en vidende fagperson og dennes læsere er naturlig, giver kombinationen med kategori 3 i disse tekster et langt tydeligere fokus på, at relationen er både faglig og social og gerne skal blive symmetrisk.

Leif Becker Jensen har i *Journalistica* 1 fra 2013 tematiseret netop socialiseringsprocesser i den journalistiske sprogkultur. Med et velkendt negativt påbud – *undgå passivformer!* – som illustrativt eksempel peger Becker Jensen på en u hensigtsmæssig normativ sprogkultur blandt journalister, hvor påbud som disse "internaliseres som "maveførmelser"" (141) og bliver til dogmer i en konservativ mesterlæretradition, der afspejler sig i et flertal af de lærebøger, der bruges på de danske journalistuddannelser (144-6). Becker Jensen slår i stedet et slag for en funktionalistisk tilgang, der tilsiger, at eksempelvis en passiv form af et verbum fint ville kunne overvejes og vælges "ud fra konteksten og formålet med kommunikationen" (155; se også Kock, 2007). Dette lyder ikke umiddelbart kontroversielt, men faktisk præsenterer Becker Jensen det som et reelt pædagogisk dilemma, at man som sprogunderviser ved akademiske journalistuddannelser forventes at være relativt kategorisk og generaliserende på håndværkstraditionens præmisser – idet de studerende jo skal

kunne "gebærde sig i branchen" (168) – og samtidig analytisk og kritisk på universitetskulturens præmisser – idet man problematiserer normerne og lader de studerende "opdage andre muligheder" (168) i form af sproglige og stilistiske alternativer, der "overskrider den tavse viden" (146). Afslutningsvis skriver Becker Jensen, at han i sin pædagogiske praksis vælger at tilgode begge traditioner ved først at videreformidle de traditionelle råd og normer og så sidenhen problematisere dem. Dette er tilsyneladende almindelig praksis, også selvom fremgangsmåden *selvfølgelig*, som Becker Jensen faktisk siger det, indebærer den risiko, at "normerne når at sætte sig så meget på rygmarven [hos den journaliststuderende], at de ikke længere kan problematiseres" (169). Det er en skuffende statusmelding at få i en artikel, der samtidig så overbevisende påviser, hvordan den normative sprogkultur appellerer ikke bare til sproglig konformitet, men til en grundlæggende u hensigtsmæssig forståelse af sprog og stil som noget, der kan vurderes uafhængigt af konteksten og det kommunikative formål.

I min analyse vil jeg gerne tage tråden op og vise, at den socialiserende impuls vitterligt kan være stærk i den essayistisk prægede skrive litteratur og dertilhørende sprogkultur, og at dette ikke behøver at stå i modsætning til en udømatisk og funktionelt orienteret sprogforståelse. Som udgangspunkt er det jo nemlig ikke problematisk at efterstræbe et relativt symmetrisk forhold til sin læser, som både Meisner og Fish gør det. Den ambition er typisk for den causerende eller essayistiske stil, de vælger, og et nærmere blik på essaygenren, som den er behandlet i Graham Goods *The Observing Self* fra 1988, kan være med til at kaste lys over den særlige læserrelation. Good karakteriserer essayistens rolle og autoritet som beroende på skribentens erfaring snarere end på formel uddannelse og ekspertise. Essayisten kan meget vel være højtuddannet og fortrolig med magtfulde institutioner i samfundet, men den position, der *skrives* fra, er i essayet typisk løsrevet fra institutionel sammenhæng. Essayisten, hedder det, "is rooted in society ... but still has a detached, skeptical view of his environment" (10). Synsvinklen er bevidst placeret på side-linjen, præget af ro, overblik og kritisk eller skeptisk distance, og tonen er dannet, men kan gennem hele essaytraditionen også karakteriseres som venskabelig (13).

Denne uafhængighed og venskabelighed er igen tæt forbundet med det *videnssyn*, essayet repræsenterer: Essayet er ikke optaget af systemer, "the grand design and the major truth", men af små observationer, små sandheder, der er personlige og foreløbige (Good, 1988: 4). Formelt afspejler dette sig i en tilsyneladende spontan og usystematisk stil, der dog sagtens kan være resultatet af omhyggelig, litterær forarbejdning. Teksten vil være lagt til rette, så den i modsætning til en videnskabelig artikel ikke egner sig til at blive citeret, opsummeret og bygget videre på, hedder det, idet skribentens holdning og relation til sit emne markeres som enestående og foreløbig: "[S]elf and object organize each other, but only in a temporary way. Nothing can be built on this configuration, no rules or methods deduced from it" (4). Essayistisk viden har i denne forstand æstetisk karakter. Essayet videregiver ikke gennemprøvede ræsonnementer eller konklusioner, men udgør et selvstændigt tankeunivers, der i kraft af selve læseoplevelsen kan være til inspiration for sit publikum og anvise en mulig *måde* at reflektere over et givent emne på. Dette formuleres også klart hos Elisabeth Hoff-Clausen i hendes karakteristik af blogging som "online hverdagsessayistik":

Essayisten forventes ikke nødvendigvis at nå til et resultat eller en afsluttet erkendelse, men at reflektere på så interessant, tankevækkende og velformuleret en vis, at andre måtte ønske at følge med på essayistens vandringer i det stof, der måtte have fanget hendes eller hans interesse (se fx Sanderson, 1975; Grepstad, 1997; Greene-Gantzberg & Mitchell, 1997). Essayisten forventes altså ikke at sidde inde med sandheden eller på systematisk vis at søge den, men at yde sin læser godt selskab og tankevækkende indsigt baseret på den enkeltes erfaring med verden.

Essayet skrives og læses ikke af pligt, men af lyst, og det helt afgørende er dermed, om essayisten er en person, man ønsker at være i selskab med. (2008: 142, fremhævelse original^F)

Meisner og Fish positionerer sig klart, som vi vil se, uden for Bech-Karlsens kategori 2-format, hvor (ekspliciteret) teori og faglig terminologi formodes at kunne fremmedgøre læseren over for stoffet og skribenten. I stedet anlægges i teksterne, hvad man

i bogstavelig og positiv forstand kan kalde en amatøragtig holdning med henvisning til ordets rod i det latinske *amare*, at elske – jf. igen Bech-Karlsens brug af betegnelsen *con amore*. Skribenterne stiller sig på læsernes side og appellerer til en fælles fascination af skriftsprog.

Lærebogsforfatteres valg af en relativt indforstået, *common sense*-baseret formidlingsstil kan godt skyldes manglende sprogfaglige forudsætninger for at begrunde de forskellige skriveråd, som Becker Jensen påpeger (2013, 155-6). I artiklen her vil jeg ikke desto mindre behandle den uhøjtidelige, slagfærdige stil i de pågældende tekster som et formvalg, der træffes med vilje, og som kan træffes med god grund, hvis man er opmærksom på, at den umiddelbart sympatiske indstilling til både stoffet og læseren kan have uheldige, utilsigtede funktioner, som fx (jf. igen Becker Jensen) at faglig viden forbliver tavs og respektindgydende. Det kan nemlig godt være tilfældet i tekster, der ellers synes skrevet i en helt anden ånd med en relativt klar og personlig stemme. Som Roderick Hart argumenterer for, kan man i studiet af skribentroller med fordel være særligt opmærksom på personlige henvendelsesformer. Med brug af fx jeg-fortalte anekdoter gør man særligt krav på sine tilhøreres opmærksomhed: "[L]isteners' ears perk up ... [T]emporarily, at least, they are open to influence because identifying with one another is such a basic human instinct" (Hart, 1997: 225-6). Også skriveforskeren Peter Elbow, der i øvrigt er kendt for at værdsætte resonans og stemme i skrevne tekster, peger på et særligt behov for analytisk agtpågivenhed i mødet med tekster med en stærk stemme: "One of the main goals of schooling and literacy is to help students work out multiple meanings. We succeed best by pushing away *interpretative pressure that comes from a strong voice*" (2007, 11, min fremhævelse). En præmis for min læsning er altså, at den slagfærdige, venskabelige positur i den essayistiske håndbogslitteratur udøver et, med Elbows ord, markant fortolkningsmæssigt pres, der nemt kan overses, fordi henvendelsesformen er tiltalende, og faktisk er det pr. konvention: "The essay [as genre] *presupposes ... a sympathetic reader*" (Good, 1988: 4, min fremhævelse).

Det er ikke mindst dynamikken i denne præsupponerende form for læserhenvendelse, jeg vil se nærmere på i Ole Meisners

kapitel, hvor skribentens betagede holdning til skriftsproget formidles på en retorisk set bagvendt facon, nemlig den ironiske.

Meisner og de ironiske sprogrevseres fællesskab

Hvor de to øvrige bidragydere til *Godt dansk*, Peder Skyum-Nielsen og Ebbe Grunwald, er sprogforskere, bidrager Ole Meisner (født 1944) til projektet på baggrund af sin lange karriere som journalist, kendt og prisbelønnet nyhedsoplæser hos Danmarks Radio og senere sprogkonsulent sammesteds.⁶ Denne forhåndsviden om skribenten skaber forventninger til form og indhold i hans kapitel om at være baseret på skribentens personlige overblik og erfaringer i kontrast til et mere akademisk perspektiv. Men derudover forventes bidraget at være præget af de standarder for sproglig og social korrekthed, som Meisner på DR's vegne repræsenterer. Valget af den ovennævnte kapiteloverskrift "Haderen" får dermed en klart ironisk og selvvironisk effekt, idet den med ét ord signalerer, at tilgangen til stoffet vil være personlig, både humoristisk og holdningspræget, snarere end formel eller institutionel. Her tilbydes et fortroligt *backstage* perspektiv på korrektheden, som Meisner ved denne lejlighed på én gang vil repræsentere og holde lidt fri fra. Det er sidstnævnte dobbelthed i skribentrollen – en formel autoritet henvender sig uformelt – der kan udgøre en særlig fortolkningsmæssig udfordring for læseren.

Ironien fastholdes som stilistisk princip kapitlet igennem og er primært markeret ved brug af overdrevent negative og subjektive følelsesappeller. Indledningsvis lover Meisner sin læser at stille "et bredt udvalg af [sproglige] trivialiteter til skue, rent ud sagt til spot, skændsel og offentlig udhængning" (141). Han varsler, at "sidst i kapitlet ... finder du et register over hadeord, "Gabe-stokken"" (141), men før man når så langt, passerer man et afsnit betitlet "De ulidelige, de lumske og de værste" (154-59); læserne kan dukke sig for "Salver af fejlskud" (172-75) eller more sig over dem, ligesom de kan gyse eller godte sig, når det demonstreres, hvordan "[s]proget afslører platuglerne" (166-67). Denne slagfærdige stil kan i første omgang tjene til at forsikre læseren om, at sproglige emner – og de fagfolk, der formidler dem – ikke behøver at være kedsommelige. Ole Meisner demonstrerer således, at

han ejer faglig selvironi, men demonstrationen er ikke blot en indledende gestus, der skal vinde læserens velvilje og danne kontrast til en ellers stram fremstilling. Som jeg vil påpege i det følgende, er tekstens struktur og stil som helhed præget af en uoverskuelighed, der forekommer bevidst, fordi den understøtter den humoristiske effekt.

Hvad jeg vil betegne som et humoristisk uoverskuelighedsprincip, er synligt allerede på skimmeniveau. Overskrifter som fx "*Flere sjuskefejl*" eller den metaforiske "*Salver af fejlskud*" (mine fremhævelser) giver læseren oplevelsen af, at skribenten deler ud af et bugnende lager af eksempler, og at problemstillingen er (komisk) uafgrænset. Eksemplerne på dårlig sprogbrug får eksplicit lov at knopskyde pr. subjektiv association, når fx en opregning får form af en tolvpunktliste (162) eller breder sig over hele tre sider, som det er tilfældet med den førnævnte "gabestok" (183-5). Sprogbrugseksemplerne grupperes altså, men det gøres i kategorier, der er subjektivt og upræcist definerede, hvilket frem for alt tjener en humoristisk funktion. Et påfaldende eksempel er førnævnte klassificerende betegnelser "de ulidelige", "de lumskede" og "de værste", men mest prominent er hovedkategorien "hadeord". Det er rummelige kategorier med plads til egne og andres videre associationer.

Hvor, som tidligere nævnt, de øvrige kapitler i bogen har fokus på velkendte sproglige kategorier, behandler "Haderen" alle mulige sproglige fænomener, læseren ifølge skribenten ikke bare bør bemærke og undgå, men sammen med sine fagfæller græmme sig over. Det handler især om klicheer, men er ikke begrænset hertil. Der er fokus på enkeltord, der bliver brugt for ofte eller forkert (154-9), indlån fra engelsk og oversættelsesfejl (160-5), markedsføringsjargon ("*Hjørring og branding*", 166-8), pleonasmer ("*Dobbelthederne*", 169-71) og formelle fejl ("*fejlskud*", 172-5). "Kan man hade forkortelser. Ja, da", lyder indledningen til et afsnit om (overfor)brug af forkortelser (176), og der "er mere, man kan se sig gal på", hedder det i et afsnit om tegnsætning, der sætter fokus på bare et enkelt tegn: "Hadetegnet – tankestregen" (181-2). Formelle og mere socialt og kulturelt betingede fejltrin behandles altså side om side, og om et bestemt sprogligt fænomen tages op til behandling, beror på dets villkårlige dadelværdighed.

Som det fremgår, udgør selve denne vilkårlighed en essentiel dimension af kapitlets underholdningsværdi, der i ret vid udstrækning synes at være blevet et formål i sig selv. Dertil kommer, at underholdningsaspektet kan distrahere fra den grundholdning, som humoren er betinget af, nemlig en opgivende ærgrelse, der er så stærk, at skribenten vælger at lægge selve sprogfagligheden til side. Den dårlige sprogbrug bliver revset alene på baggrund af irritation: "Det *er* da ulideligt", hedder det med selvfølgelig eftertryk om journalisters brug af glosen "danskerne" (155), og en almindelig sluthilsen fremstilles som en indlysende forulempelse: "Tænk alene på det uvenlige *mvh* (eller *m.v.h.*)" (179). Den manglende redegørelse eller argumentation for, at fejltrinnet er et fejltrin, signalerer, at den underliggende faglige logik og kvalitetsvurdering er en selvfølgelighed, som læseren forventes at forstå det faglige og sociale grundlag for og dermed dele skribentens intuitive følelser omkring (se også Becker Jensen, 2013: 147).

Selvom der hos Meisner er en gennemgående og klar ironisk kontrast mellem lærebogskonteksten og den uformelt konverserende stil (jf. fx vendingen "Det *er* da ulideligt"), synes fremstillingen faktisk ikke at betone, at skribenten ikke mener, hvad han skriver. Det kommunikeres, at sprogværkstedet er og bliver lidt af et sisyfosarbejde, fordi de mange anstødssten så at sige bliver ved at komme rullende tilbage på skribentens vej: "[S]ådan går det løs [med brug af glosen "danskerne"] mange gange dagligt" (155), eller: "Blandt forholdsordene er det, der i øjeblikket stikker mest i øjnene, det grasserende *på*" (174-5, fremhævelse original). Fagligheden opgives så at sige, fordi den tilsyneladende ikke kan hamle op med den virkelighed, den forventes at beskrive og strukturere.

Den samlede holdning, der formidles, kan faktisk betegnes som resignation. Den præsenteres ganske vist med et glimt i øjet, hvilket skribenten fremhæver med en række stilistiske træk: humor og ironi, overdrivelser og strukturel uoverskuelighed eller uafgrænsethed. Men formålet med Meisners ironi synes ikke at være at negere resignationen: Stilen signalerer faktisk, at skribenten ikke har fundet det umagen værd at fremstille sit stof systematisk eller præcist, fordi stoffet, altså opregningen af danske sprogbruges og i særdeleshed journalisters uvaner, ikke er

til at tæmme. Så selvom vi befinder os i en lærebog, hvis hovedfunktion er at ruste sin læser til at skrive godt, synes tekstens fremstillingsform at undergrave sit erklærede ærinde. De utrænede skribenter, der inviteres til at dele ironikerens perspektiv, inviteres nemlig ikke til at dele den faglighed, der ligger til grund for perspektivet, men opfordres på paradoksal vis til at dyrke en ironi og ærgrelse, de samtidig selv – som utrænede, lærende skribenter – står i skudlinjen for.

Denne læsning af Meisners kapitel giver anledning til sammenligning med det amerikanske eksempel, der har nogle slående retoriske træk til fælles med "Haderen", men som samtidig formidler en anderledes grundholdning, der kunne kvalificere skribenten, Stanley Fish, til en modsatrettet, men tilsvarende patospræget titel: "Elskeren".

Stanley Fish og de nydende sprogentusiasters fællesskab

Stanley Fish (født 1938) er amerikansk litterat og kendt som en aktiv, uhøjtidelig, ofte polemisk deltager i både akademiske og offentlige debatter. Ligesom for Ole Meisner er det oplagt for Fish at vælge en essayistisk stil, der betoner mange års professionel omgang med sproget, og at lade sin holdning til stoffet blive et bærende hovedindhold, når han henvender sig til et alment publikum for at lære dem *How to Write a Sentence and How to Read One*. Som bogens ligefremme og næsten naivt enkle titel signalerer, har Fish ligesom Meisner besluttet at skrive underholdende og i øjenhøjde med sine læsere.

I indledningen tager Fish eksplicit afstand fra en anden amerikansk bog med titlen *Grammar Sucks* (Kimes og Muschla, 2007), der med sit tydeligt ironisk-negative udtryk også markerer en holdnings- og underholdningspræget tilgang. Fish karakteriserer fremstillingsformen i *Grammar Sucks* som fremmedgørende:

With each part of speech comes a list of errors you can, and probably will, make while trying to deploy it; obscurity of reference (what are these things, anyway?) is joined by fear, and the goal of being comfortable with the task of writing recedes into the distance. (14)

Fish tager afstand fra den uhøjtidelige bog, men det skyldes vel at mærke ikke, at den er uhøjtidelig. Tværtimod appellerer Fish selv til en næsten anti-akademisk holdning til sprog, hvilket fx afspejles i den ironisk-fremmedgjorte sidebemærkning "(what are these things, anyway?)" Men snarere end at slå et slag for korrekthed a la Meisner betoner Fish fortrolighed med skrivehåndværket (jf. "the goal of being comfortable with the task of writing") og glæden ved velformet sprog i det hele taget.

Et godt eksempel på denne fornøjelse, som afspejler sig i sproget, er et lille afsnit, der er så markant formet, at det nærmest er blevet bogens varemærke. Det indgår i flapteksten og er ofte citeret i medieomtale af bogen:

Some people are bird watchers, others are celebrity watchers; still others are flora and fauna watchers. I belong to the tribe of sentence watchers. Some appreciate fine art; others appreciate fine wines. I appreciate fine sentences. (3)

Selvom vi ved, at Fish beskæftiger sig professionelt med sproget, fremhæves det i passagen her som en hobby. Ligesom Meisner sætter Fish en ære i *opmærksomhed* på sproget, hvilket begge forfattere demonstrerer for læserne i kraft af en koket selvfremstilling, der betoner en form for samlermani i relation til stoffet: Meisner kan ikke lade være med at indsamle og harcelere over de sprogfejl og klicheer, der omgiver os i dagligdagen; Fish kan ikke lade være med at samle på de gode sætninger, han falder over.

"Samlermanien" fungerer som metafor for den faglige etos, læserne skal inddrages i, og manien afspejler sig i den akkumulative, associative stil, der også genkendes fra Meisner. Fish blander højt og lavt og understreger, at de gode sætninger findes alle vegne, og at læseren kan finde dem blot ved at holde øjnene åbne. "A good sentence can turn up in the middle of a movie" (4), skriver Fish og fremhæver en replik fra en klassisk westernfilm. Med en bemærkning om, at selv børn kan skrive gode sætninger, følger han op med et eksempel fra en skolestil, som hans svigermor, der er lærer, engang har modtaget (5). På denne vis åbnes der for en "demokratiserende" mangfoldighed af eksempler.⁷

Også denne idealisme er et aspekt, Fish har til fælles med Meisner: Alle kan være med. Alle kan på amatørniveau blive vakt til at hade/nyde sproget, der omgiver os, og blive optaget af at indsamle eksempler og dele særligt fine fund. De sprogrevserspalter og -kronikker og især -Facebookgrupper, jeg nævnte indledningsvis, illustrerer tydeligt dette træk: Man samler og deler sine observationer og bygger et socialt fællesskab, inkl. en bestemt holdning og humor, op omkring dem. Fornøjelsen ved at se andre sprogbrugere snuble eller brillere beror i bund og grund på identifikation, idet vi kan nyde, at det ikke er os selv, der snubler, eller ønske, at det var os selv, der brillerede. Og beundring af det brillante er netop, hvad Fish søger at ans pore til.

Ypperlige sætninger kan på linje med ypperlige sportspræstationer betragtes, analyseres og beundres som "performances of a certain skill at the highest level", skriver Fish, og det kan vi gøre, alt imens vi kan begræde vores egen manglende evne til at præstere noget lignende (3-4). Sidstnævnte perspektiv kunne måske have givet anledning til resignation, men Fish tager konsekvent udfordringen op. Med en vis ironisk effekt demonstrerer han fx, at han selv kan skrive fermt og rytmisk. Den tidligere citerede passage ("Some people are bird watchers ..." etc.) er et godt eksempel, fordi den på stilniveau udtrykker den sproglæde, den samtidig handler om. Stilen bliver dermed mimetisk (jf. fx Fish selv, 2011: 58) eller ikonisk (Leff og Sachs, 1990; Jasinski, 2001; Leff, 2003). Det sker især ved brug af stilfiguren *gradatio*, optrapning, der fremhæver sætningens pointe: Først gentagelsen (tre gange plus én) af glosen "watchers", der skaber kontinuitet og variation; dernæst gentagelsen (tre gange) af den ubetonede formulering "appreciate fine (...)", der sørger for at fremhæve de betonedede sidsteled, der vokser fra en-stavelles- (*art, wine*) til et tre-stavellesord (*sentences*) i retning af et formelt højdepunkt. Her etableres en selvbevidst komisk overraskelseseffekt, et anti-klimaks, fordi figuren på indholdssiden faktisk toner *ned* fra god kunst til gode vine og ender ved en kategori, der umiddelbart kan synes banal, men altså ikke desto mindre fremhæves på sætningens og afsnittets prominente sidsteplads: gode sætninger. Bl.a. på denne måde bringer Fish sig (ned) i øjenhøjde med læseren, men sætter samtidig et stilistisk eksempel, som læseren kan nyde.

Fish betegner selv bogens formål som "at once aesthetic and practical ... I promise to give you both sentence pleasure and sentence craft, the ability to appreciate a good sentence and the ability to fashion one" (8). Han vil demonstrere, hvordan fortrolighed med form kan give læseren beredskabet til at formulere sig slående, når anledninger (sidenhen) opstår. Fortroligheden opnås ved at beundre virtuose sætninger, aflure deres mønstre og selv lege videre med former og udtryksmuligheder.

Denne ambition om at engagere og aktivere læseren stiller krav også til strukturen på Fishs egen prosa. I vid udstrækning synes han på strukturniveau at undvige den faldgrube, der følger med den akkumulative stil, jeg beskrev hos Meisner, hvor eksemplerne hober sig op. Ganske vist, som vi så før, dyrker også Fish det akkumulative, men det sker primært i indledningskapitlet som en måde at underholde og mobilisere læserne på. Eksempelopregningen fortsætter ganske vist, men den følges op af detaljerede diskussioner af eksemplerne, og den foretages med henvisning til tre hovedkategorier af sætninger: den underordnende, den sideordnende og den satiriske, som tildeles hver deres kapitel. Læserne kan lære at genkende disse formater, de opfordres til at øve sig på dem og får også demonstreret hvordan (se fx 23-24). Så alt imens det klart formidles, at eksemplerne er utallige og mangfoldige, tilbyder bogen faktisk en overskuelig og funktionel grundstruktur, der er fagligt motiveret, hvilket, som vi har set, ikke er nogen selvfølge i denne type inspirationstekster, den essayistiske håndbogslitteratur.

Som læseren måske bemærkede, brugte jeg ovenfor Fish som reference til den mimetiske stil, han selv praktiserer. Han bruger bl.a. en sætning fra John Miltons *An Apology Against a Pamphlet* som et skoleeksempel på "mimetic form ... words [that] do what they describe" (58). Denne sans for form, der understøtter eller ikke understøtter et konkret indhold, er også, hvad Meisner efterspørger, når han (med reference til Erik Hansen) betegner de forhadte klicheer, han indsamler, som "mislykkede overraskelser", fejlslagne forsøg på at være kreativ. Men ser vi på Meisners og Fishs tekster, så er det faktisk kun Fishs, der på det stilistiske niveau gør, hvad begge tekster siger, de gør: værdsætter selvstændig sprogbrug. Meisners stil er også mimetisk, men den

intention, den mimer og realiserer, er den *ironisk* formulerede intention. Teksten realiserer et negativt modstykke til den værdi, den egentlig ønskede at styrke. Det er en overraskelse, men en triviel eller bare konventionel og i den forstand mislykket overraskelse: en kliché.

Stærke stemmer sætter ikke altid et godt eksempel

I denne sammenlignende analyse af Meisner og Fishs skrivepædagogiske essayistik har jeg påpeget, hvilke socialiserende mekanismer der er i funktion i den type retorik, der på godt og ondt vil danne sit publikum som bevidste sprogbrugere ved en uhøjtidelig og slagfærdig henvendelsesform. Retorik af denne karakter kan samle og motivere, begejstre og engagere, og i den offentlige og semioffentlige sprogdebat kan den ofte findes i de to modsatrettede former, jeg har peget på: Man samles om at dele og beundre eksempler på god sprogbrug, eller man samles om at dele og ironisere over eksempler på dårlig sprogbrug. Specielt sidstnævnte, sprogrevsende humor, hvor man anekdotisk deler sine observationer af "bøffer", "rædsler", "hadeord" eller "kvajerier" (der kan være resultatet af alt fra sjusk over opblæsthed til uvidenhed og kan rumme alt fra klicheer og idiomatiske misforståelser til grammatiske fejl), er udbredt og umiddelbart genkendelig. Men netop fordi den synes relativt ukontroversiel i vores kultur, kræver den vores kritiske opmærksomhed.

Et citat fra et af de nævnte sprogrevser-debatindlæg fra dagspressen synes på én gang at formulere og demonstrere problematikken i en nøddeskal, og jeg bringer derfor et længere citat. Det er forfatterne Mich Vraa og Susanne Staun, der i en kronik i Politiken med påfaldende stærk stemme ("Lær det nu bare ...", 8/11 2012) skriver:

Sidste vinter, hvor vi pludselig opdagede, at vi ikke længere var i stand til at læse avis eller høre nyheder uden at græmme os i bund over de makabre sprogfejl, vi dér blev ramt af i byger, faldt det os naturligt at oprette en sprogblog, Mich&Susse, hvis formål var hver uge at præstere en »peptalk for sprogsinker, wannabe pedanter og alle, der bare ønsker at være lidt lækrere« eller sagt med andre

ord: gøre det street at tale og skrive på en begavet måde, der gør sproget til en del af det udstyr, man tager på, når man gerne vil være lidt lækker.

Indtil videre er det kun lykkedes os at blive kult hos de andre pedanter, men vi vil så gerne have fat i nakken på analfabeterne: Disse mærkelige, sprogbedøvede mennesker, der altid fortæller os, at vi burde få os et liv, en anbefaling, der ofte ledsages af et par bandeord, de ikke kan stave til.

Afsnittet synes at demonstrere den faldgrube, Vraa og Staun selv peger på, hvor skribenterne rituelt underholder de indviede (i "kulten") snarere end at række ud til de mennesker, de angiver at ville nå for at skabe forandring. Den veletablerede sprogrevserdiskurs, der tillader Vraa og Staun at omtale svagere sprogbrugere som *sinker*, *der skal tages i nakken*, er gennemført ironisk, idet de to stærkere sprogbrugere, der fører pennen og demonstrativt besidder de sproglige kompetencer, de efterspørger, tillader sig at posere som den konstant krænkede part (der fx *rammes af makabre fejl i byger*).

Det kan undre, at de gammeldags termer "røgte" og "revse" fortsat er helt gængse i relation til sproglig korrekthed, når det ikke er tilfældet på andre områder: Man *røgter* ikke længere sine fattige og syge eller sine dyr og marker, og man *revser* ikke længere sine elever (ligesom man heller ikke kan forsvare at kalde dem fx *sinker* eller *spassere*). Men man kan fortsat uden videre påtage sig rollen som sprogrøgte eller sprogrevser (og i spøg iredtesætte verdens sprogsinker eller sprogpassere) og endda lade de gammeldags betegnelser kaste et forsonende, komisk skær over ens praksis. I kraft af disse termer bliver rollen i sit udgangspunkt vinklet som gammeldags "skolemesteragtig" og næsten pr. definition indskrænket eller i al fald pædagogisk utidssvarende. Netop derfor kan det også virke relativt trivielt, når skribenter og debattører tager afstand fra rollen med selvironi, fx ved at overspille og (over)kompensere med humor og ironi. Min analyse skal gerne give anledning til at overveje, i hvilke kontekster humoren hører hjemme, og hvilke funktioner den tjener: Hvor når er det faktisk rimeligt at *forudsætte*, at ofret (der begår latterlige sprogfejl) og modtageren (der inviteres til at grine) burde vide bedre? At det sker i håndbøger, der decideret er henvendt til

urutinerede skribenter (der formentlig begår latterlige sprogfejl og alligevel inviteres til at grine) er tegn på, at formen er i færd med at stivne. Den kommer til at demonstrere alt andet end den sproglige situationsfornemmelse, den søger at fremelske.⁸

At efterligning, som Fish anbefaler det, i stedet skulle være en farbar vej til at undvige lige præcis klichepræget sprog, kan umiddelbart lyde paradoksalt. Fx Robert Terrill (2011) argumenterer imidlertid for, at det at nærlæse andres ord i kontekst og derefter eksperimentere med at tage bestemte træk i anvendelse i nye kontekster netop kan øge studerendes sans for, hvordan sprog fungerer i konkrete situationer, og hvordan tekster forholder sig til hinanden på tværs af situationer. Det sidste kan skærpe bevidstheden om ens eget sproglige råderum i relation til andres, hvilket synes indlysende værdifuldt for eksempelvis journaliststuderende, der skal udvikle et reflekteret forhold til tekstkvalitet i kildemateriale af alle typer, og som skal forholde sig til altid aktuelle og problematiske fænomener som sproglig afsmitning og plagiering. At belyse og evaluere selve denne selektive, kreative efterligningspraksis som pædagogisk princip vil kræve (inddragelse af) helt andre typer undersøgelser foruden en yderligere tilpasning til den journalistikfaglige kontekst. Det levner rammerne for denne artikel ikke plads til.

Jeg håber til gengæld, at jeg med læsningen af de to markante eksempler har udfoldet og nuanceret forståelsen af den kategori, Bech-Karlsen betegede som "inspirationstekster" inden for skrivelitteraturen. I den essayistiske håndbogslitteratur kan skribenter med stærke stemmer motivere og engagere læseren fagligt ved at tilbyde en uhøjtidelig stund, hvor den stærke stemme bliver demonstreret for læseren og skærpet i relation til stoffet. Jeg håber endvidere at have sandsynliggjort, at der er klart forskelligt pædagogisk potentiale i de to konkrete grundholdninger, jeg har belyst. Skribentautoriteter kan lægge op til at samle og dele eksempler på ufrivilligt komisk sprogbrug, der skal bemærkes for at undgå gentagelse eller afsmitning, eller de kan sætte læseren i gang med at opsøge gode eksempler, hvis kunst tværtimod gerne kan gøres efter. Hvor "haderens" holdning forekommer at være langt den mest underholdende, forekommer "elskerens" at være holdbar og langt mere lærerig for læseren.

REFERENCER

- Andersen, Øivind (1995). "Retorikk, pedagogikk og kultur", *I retorikkens hage*. Oslo: Universitetsforlaget: 217-272.
- Bech-Karlsen, Jo (1998): *Jeg skriver, altså er jeg: En bok for fagskriveren som vil fortelle*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Becker Jensen, Leif (2013). "Den journalistiske automatskrift – når sproglige normer bliver til sproglige dogmer", *Journalistica* 1: 141-171.
- Elbow, Peter (2007). "Voice in Writing Again: Embracing Contraries". *English Department Faculty Series*. Paper 7. University of Massachusetts, Amherst: http://scholarworks.umass.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1006&context=eng_faculty_pubs (besøgt 23.01.2013).
- Fish, Stanley (2011): *How to Write a Sentence and How to Read One*. New York: Harper.
- Harsting, Pernille (2001). Indledning til Quintilian, *En talers uddannelse X.2. Aigis 2*. <http://aigis.igl.ku.dk/2001,2/Harst.Quint.indl.pdf> (besøgt d. 26.10.2013).
- Hart, Roderick (1997). *Modern Rhetorical Criticism*. Boston: Allyn & Bacon.
- Hartling, Anna Sofie (2012). "Grineren – og andre grineren ord. En grammatisk statusopgørelse." *Nyt fra Sprognævnet* 1: 1-6.
- Hoff-Clausen, Elisabeth (2008): *Online Ethos. Webretorik i politiske kampanjer, blogs og wikis*. København, Samfundslitteratur.
- Isager, Christine, og Anders Sigrell (red.) (2015): *Rhetorica Scandinavica 70: Tema: Imitatio*. Under udgivelse.
- Jasinski, James (2001): "Iconicity", *Sourcebook on Rhetoric. Key Concepts in Contemporary Rhetorical Studies*. Thousand Oaks: Sage, 303-5.
- Kimes, Joanne, og Gary R. Muschla (2007): *Grammar Sucks: What to Do to Make Your Writing Much More Better*. Avon, MA: Adams.
- Kock, Christian (2007): "Sproglig kvalitet", i: Vibeke Sandersen & Jørgen Schack (udg.): *Dansk Sprognævn – godt og vel 50 år efter*. København: Dansk Sprognævn, 53-73.
- Kock, Christian (2013): "Imitatio: en bro mellem tekstlæsning og skriftlig fremstilling". *Retorisk praksis*. Ödåkra: Retorikforlaget: 103-12.
- Leff, Michael, og Andrew Sachs (1990): "Words the Most Like Things: Iconicity and the Rhetorical Text". *Western Journal of Speech Communication* 54: 252-73.
- Leff, Michael (2003). "Fortolkende retorisk kritik". Oversat af Lisa Storm Villadsen. *Rhetorica Scandinavica* 26: 6-19.
- Lund, Marie, og Hanne Roer (red.) (2014). *Retorikkens aktualitet. Grund-*

- bog i retorisk kritik. 3. udg.* København: Hans Reitzels Forlag.
- Meisner, Ole (2004). "Haderen". Odense: DR og Syddansk Universitetsforlag.
- Quintilianus, Marcus Fabius (2001). "Om efterligning og om originalitet" (*En talers udannelse X.2*). <http://aigis.igl.ku.dk/2001,2/Harst.Quint.overs.pdf> (besøgt 26.10.2013).
- Skyum-Nielsen, Peder (red.) (2008). *Godt dansk. Med kapitler af Ebbe Grunwald og Ole Meisner*. Odense: Syddansk Universitetsforlag/DR.
- Terrill, Roger (2011). "Mimesis, Duality, and Rhetorical Education," i: *Rhetoric Society Quarterly*, 41.4: 295-315.
- Villadsen, Lisa (2009): "Retorisk kritik," i Charlotte Jørgensen og Lisa Villadsen (red.): *Retorik: Teori og praksis*. København: Samfundslitteratur: 195-218.

NOTER

- ¹ blog.politiken.dk/?p_o=150, besøgt 21.6.2013.
- ² Mads Zacho Teglskov: "Afstemning: Hvilket ord er sprogets allerækleste?" Politiken 12.1.2014; "'Vækste' er det danske sprogs allerækleste ord", Politiken 20.1.2014.
- ³ Se fx Karsten Bräuner: "Elitens elizaficering af det danske sprog", Berlingske 19.8.2012. Bent Hvorslev: "Vort Modersmaal er dejligt ...", Jyllands-Posten, 26.12.2012.
- ⁴ <https://www.facebook.com/groups/6766351133/?fref=ts> (6.552 medlemmer pr. 27.1.2014); <https://www.facebook.com/sprogpolitiet?fref=ts> (25.128 digitale "Synes godt om"-tilkendegivelser pr. 27.1.2014); <https://www.facebook.com/DagensSprogsinke?fref=ts> (1.612 medlemmer pr. 27.1.2014).
- ⁵ Referencerne i citatet er til følgende kilder: Vibeke Sandersen (1975): *Essayet – oprør og tradition*. København: Gyldendal; Ottar Grepstad (1997): *Det litterære skattkammer – sakprosaens teori og retorikk*. Oslo: Samlaget; Vivian Greene-Gantzberg & Phillip Marshall Mitchell (1997): *Den fjerde genre. Essayet i Danmark*. København: C. A. Reitzel.
- ⁶ Jørn Lunds motivering for tildelingen af Danmarks Radios sprogpris til Ole Meisner i 1990 kan læses her: <http://sproget.dk/raad-og-regler/artikler-mv/sprogbrevet-dr/sprogbrevetdr-nr-54/sprogprisen>, besøgt 27.1.2014. Bemærk i øvrigt, at Lund her fremhæver sprogprisen i sig selv som en fejring af det gode eksempel i kontrast til Sprogbrevet DR (udgivet af Jørn Lund og Erik Hansen i perioden 1985-1995), som

ellers typisk, siger han, ”kom (...) til at handle om fejl og mangler”.

- ⁷ Et udvalgt anmeldelsescitat på bogens omslag: ”Both deeper and more democratic than *The Elements of Style*” (Adam Haslett, *Financial Times*)” giver udtryk for, at dette er et vigtigt aspekt af bogens varemærke.
- ⁸ Susanne Staun har sidenhen udgivet *Fuck(.) en lækker røv: Basisgarderobe til den nøgne sprogbruger* (København: Gyldendal, 2015), der varierer formatet ved at skrive ikke *om*, men personligt og direkte til ”selv den splitternøgne sprogpasser. Er det dig? [... D]ig, der hver dag dummer dig, når du skriver, men også når du taler, og oftest uden at vide det” (6-7).

Hvad eller va?

Indholdsgenkendelse af meget bogstavnær og mindre bogstavnær udtale i dansk mediesprog

AF MICHAEL EJSTRUP OG JONAS NYGAARD BLOM

Abstract

Udtalen i de danske medier er i de seneste år blevet stærkt kritiseret. Lyttere og seere har klaget over, at de ikke kan høre, hvad der bliver sagt, og sprogforskere har hævdet, at 'stavelseskanibalisme' har ført til uforståeligt mumledansk. I denne artikel fremlægger og analyserer vi resultaterne fra lydssurvey-testen "Kan du forstå, hvad jeg siger?" (n = 8.213 respondenter). Resultaterne viser, at bogstavnær udtale generelt set er lettest at forstå, men samtidig, at de fleste respondenter problemfrit forstår den mindre bogstavnære udtale, og at det især er under særlige semantiske og pragmatiske omstændigheder, der er større forskelle i forståeligheden.

Forståeligt dansk

Hvordan skal journalister tale, så folk forstår dem? Det spørgsmål har mange forsøgt at besvare de seneste år – på redaktionerne, i debatsektionerne og på universiteterne (Lund, 2008; Davidsen-Nielsen, 2008; Skyum-Nielsen, 2008a-e). Det er et væsentligt emne, da effektiv journalistik forudsætter, at modtagerne uden besvær forstår, hvad der bliver sagt.

De fleste svar bygger på overleverede og erfaringsbaserede opfattelser af og personlige holdninger til, hvordan forståeligt

og godt mediedansk lyder. Få har undersøgt, hvad der er svært, og hvad der er let at forstå for lytterne og seerne (Poulsen, 1988, 1992 som eneste egentlige danske undtagelse), og kun én undersøgelse har indtil videre forsøgt at kaste lys over, hvilken effekt dansk udtale har på forståelsen (Schüppert m.fl., 2012). Det betyder, at udtalen i de danske medier i vid udstrækning har været og fortsat er institutionelt normeret ud fra, hvad man *tror*, der virker bedst, og at journalisternes speaktræning i et vist omfang er baseret på formodninger om, hvad der foregår i ørerne og hovedet på lytterne og seerne.

Denne artikel bryder med traditionen for formodningsbaserede vurderinger af, hvordan modtagerne forstår talt dansk i radioen, på tv og på nettet. Med afsæt i resultaterne fra lydsurvey-testen "Kan du forstå, hvad jeg siger?" (gennemført på videnskab.dk i efteråret 2013) vil vi her undersøge, hvilken forskel – om nogen – det gør for lytternes og seernes forståelse af indholdet i tale, om journalister og andre sprogbrugere i medierne bruger meget bogstavnær eller mindre bogstavnær udtale. Emnet er altså den stærkt kritiserede udtale i medierne – af sprogkommentatorer beskrevet som uforståelig 'stavelseskannibalisme' (Skyum-Nielsen, 2008a; Blom, 2010¹) og 'mumledansk' (Lund, 2008; Davidsen-Nielsen, 2008).

Resultatet af undersøgelsen har relevans, ikke blot for forskningen i mediesprog, fonetik og talepædagogik, men også for udviklingen af den journalistiske praksis og for forståelsen af vores sprogsamfund som helhed.

Det er ikke gratis, når journaliststuderende og public service-journalister undervises i at tale på en hensigtsmæssig måde i medierne. Det er derfor vigtigt, at speaktræning er baseret på *viden* om, hvordan seerne og lytterne forstår sproget, og ikke på *formodninger* eller hævdunden tradition. Ellers risikerer universiteter, højskoler og public service-medier at bruge borgernes penge på noget, der måske ingen effekt har – eller værre endnu: giver den stik modsatte effekt af det ønskede.

Samtidig er det vigtigt at få undersøgt, hvordan udtalen påvirker seerne og lytterne, så medierne ikke på et udokumenteret grundlag regulerer udtalen i en bestemt retning.

Resultaterne kan desuden være med til at styrke eller svække de spekulative hypoteser om, at lydudviklingerne i dansk skulle

være ”farlige for danskernes (fremtidige) sprogglæde og samforståelse” (Skyum-Nielsen, 2008a: 346).

Og endelig vil undersøgelsen kunne hjælpe journalister – og andre (professionelle) sprogbrugere – i deres daglige brug af mundtligt dansk. En bedre forståelse for, hvad andre har let eller svært ved at forstå, gør det muligt at kommunikere mere effektivt.

Baggrunden for undersøgelsen

”Måske er det vigtigste enkeltproblem i det danske sprog (og DR’s brug af det) ganske enkelt utydelig udtale” (Møllerup, 2008). Sådan konkluderede DR’s lytter- og seerredaktør, Jacob Møllerup, i 2008 efter flere år i træk at have modtaget henvendelser fra lyttere og seere, der havde svært ved at forstå, hvad der blev sagt i DR’s udsendelser – især i de populære danske serier.²

Den vurdering stod han ikke alene med. Peder Skyum-Nielsen, tidligere professor i mediesprog ved Center for Journalistik ved Syddansk Universitet, kritiserede i samme periode udtalen i medierne og ofte i skarpe vendinger. I bøgerne *Vellyden* (2003) og *Godt dansk* (2008) argumenterer han for, at ”stavelseskannibalisme”, ”r-død”, ”forsvindende småord” og ”flerordstab” kan gøre det svært eller umuligt at forstå, hvad journalisterne siger i radio og tv; en opfattelse, han også har givet udtryk for i kronikker og interview (2008b, 2008c, 2008d, 2008e) med illustrationer af omfattende stavelses- og ordsvind i medierne, sådan som han selv har hørt og opfattet dem, for eksempel *daugørnvis* (det afgørende bevis) og *dåvajsgeng* (der er overvejelser i regeringen).³ Den mest effektive løsning på problemet er ifølge Skyum-Nielsen at artikulere mere bogstavnært og tage alle stavelser med i ordene (2008a: 356).

Andre fremtrædende sprogkommentatorer har også givet udtryk for, at den utydelige udtale i medierne skaber problemer, men har samtidig indvendt, at det ikke er nogen realistisk løsning at opfordre folk til at tale mere bogstavnært (Lund, 2008; Davidsen-Nielsen, 2008). De mener i stedet, at udtalen i medierne bør være kendetegnet ved en distinkt naturlig udtale, der

er tilpasset talesituationen – uden dog at anvise, hvorledes den ønskede udtaleform skal lade sig praktisere.

Ikke desto mindre har DR i sin sprogpolitik fra 2009 fulgt Skyum-Nielsens advarsler samt ordvalg og understreget, at DR's journalister skal undgå "stavelseskannibalisme, forkert vokal-farve og mudrede konsonanter" (DR, 2009: [3]).

Forskningsoversigt

I modsætning til Jacob Møllerups udmeldinger har den første regulære undersøgelse af seernes og lytternes holdninger til DR's sprogbrug for nylig vist, at hovedparten af seerne og lytterne (n = 1005 respondenter; repræsentativt fordelt på befolkningen) mener, at de har let ved at høre og forstå, hvad der bliver sagt i DR's programmer (Thøgersen, 2013: 20). Så selvom nogle tidligere har klaget over udtalen, mener *flertallet* altså tilsyneladende ikke, der er et problem.

Forskning i dialekter har dog tidligere vist, at folk kan svare én ting, når man spørger dem direkte om deres holdninger til sprog, og noget andet, når man spørger dem indirekte (Hyttel-Sørensen, 2009). Der må derfor supplerende undersøgelser til for at finde ud af, hvad lytterne og seerne underbevidst mener – og endnu vigtigere: hvad de rent faktisk hører og forstår. Det sidste er denne artikels ærinde.

Schüppert m.fl. (2012a og 2012b) har samtidig stået for den første egentlige test af udtalevariationers effekt på ordgenkendelse i dansk. De har testet 42 gymnasieelevers genkendelse af indholdsord i semantisk uforudsigelige sætninger som for eksempel *en turist regner efter en intellektuel effekt*. Sætningerne blev udtalt hurtigt og bogstavnært, hurtigt og reduceret, langsomt og bogstavnært, langsomt og reduceret. Resultaterne viser, at langsom og bogstavnær udtale er lettest at forstå, mens hurtig og bogstavnær udtale er sværest at forstå. Forholdet mellem hastighed og artikulation synes altså at spille en vigtig rolle.

Skeler man til udlandet, har undersøgelser af lydændringer i andre sprog desuden vist, at det er sværere for modtagerne at genkende ord med 'reduceret' udtale end ord med 'ureduceret'

udtale, når ordene gengives uafhængigt af kontekst (Ernestus og Baayen, 2007; Janse, 2004; Ranbom og Connine, 2007).

Ernestus m.fl. (2002) har i forlængelse heraf dokumenteret, at ekstremt 'reducerede' former af hollandske ord – f.eks. [n'tyk] for *natuurlijk* (naturligvis) – bedst forstås, hvis de er sat ind i deres fulde fonetiske, syntaktiske og semantiske kontekst. Især den fonetiske kontekst i talestrømmens høje frekvensområde spiller en vigtig rolle for ordgenkendelse, hvad der gør det svært for folk med nedsat hørelse at forstå ekstremt 'reducerede' former (Janse og Ernestus, 2011).

Det er dog fortsat uvist, hvor hyppigt og i hvilket omfang radikalt 'reduceret' udtale af ord og meningshelheder forekommer i de danske medier. Med undtagelse af Skyum-Nielsens excerperede eksempler⁴ findes der intet empirisk belæg for, at danske journalister skulle 'reducere' i ekstrem grad i forhold til meget bogstavnære former. Hansen (2012) kommer tværtimod frem til den modsatte konklusion.

Vi ved til gengæld, at oplæsningen i Radioavisen er blevet mindre distinkt fra 50'erne og frem til 00'erne (Heegård og Thøgersen, 2012). Det kan være udtryk for, at speakerne førhen artikulerede omhyggeligt, og at de mumler mere i dag, men det kan ligeså vel være udtryk for, at speakerne førhen talte særdeles bogstavnært i et formelt stilleje, mens de i dag udtaler ordene på en måde, der minder om virkelighedens hverdagssnak uden for DR-studierne. Resultaterne må derfor sættes i forhold til samfundets generelle sprogudvikling, som har betydet omfattende lydændringer i perioden (Brink og Lund, 1975; Schachtenhaufen, 2013).

En undersøgelse af udtaleudviklingen i Radioavisen fra 1944 til 2010 (Larsen, 2010) har vist, at sprogudviklingen i DR ser ud til at følge samfundets, men at udtaleændringerne indtræder mere abrupt og på et senere tidspunkt, der korrelerer med ændringer i DR's sprogpolitik/-holdninger. At radioværterne udtalte ordene anderledes i 1950 end i dag, er derfor helt forventeligt, når man sætter det ind i en samfunds- og sproghistorisk ramme.

Historien bag lydændringerne

Lydændringerne i dansk talesprog er ikke noget nyt fænomen. Vi har gennemført dem i over tusind år, først og fremmest i form af den urnordiske synkope, dvs. bortfald af ubetonede vokaler. Eksempelvis hed en ulv på urnordisk (i rekonstrueret form) **wulfa*, men det ændrede sig i den oldnordiske/norrøne periode til *wolfr/wulfr* med bortfald af den ubetonede vokal (Karker, 1993: 29). Hvis vi er stavelseskannibaler i dag, var vores forfædre det altså også.

Dertil kommer, at dansk langt fra er det eneste sprog, der er ramt af lydændringer. Det er veldokumenteret, at andre sprog, f.eks. engelsk, hollandsk og fransk, også er præget af mindre bogstavsnære former i daglig spontan tale (Ernestus og Warner, 2011: 253-254). Og rejser man væk fra vores indoeuropæiske sprogstamme, kan man eksempelvis høre finnerne sige [nik] for *niinku* 'ligesom' og koreanerne [sompoda] for *saenggakp'oda* 'end forventet' (ibid.).⁵

Samtidig har dansk fra 1100-tallet og frem undergået en lang række vokal- og konsonantændringer (Skautrup, 1944-1970; Karker, 1996). Det har blandt andet ført til, at flere tryksvage vokaler har forandret sig til den ubetonede e-vokal [ə], også kaldet schwa, og derefter er smeltet sammen med en foregående vokal eller klangfyldig konsonant (assimilation); et eksempel er ordet *gade* ['gæ:ðə], der i dag udtales ['gæ:ð:] i spontan tale på standarddansk, og som er yderligere 'reduceret' på fynsk ['gæ:(j)]. Om vi så skal regne med en eller to stavelser i de moderne udtaleformer, skal vi lade ligge til fremtidig forskning.

Gennem yderligere reduktion og vokalisering af en række konsonanter har dansk fået det særlige kendetegn, man kalder for vokalgrød med en kritisk term. Det ser man for eksempel i sætningen *Der er gået en uge, uden jeg har hørt fra ham*, hvor ordkombinationerne *der er, jeg har* og *uge uden* smelter sammen i vokalsekvenser som ['da:], ['ja:] og ['u:uð:n] i spontan tale. Der er blevet spekuleret i, om de deraf afledte stavelsesgrænser, som ikke stemmer overens med skriftsprogets traditionelt (kanonisk) opsatte stavelsesstrukturer, gør det svært for indvandrere og børn at lære dansk (Grønnum, 2003; Bleses m.fl., 2011).

Lydændringerne i moderne dansk er behandlet indgående i Schachtenhaufen (2013). Her påvises det, at ubetonede ord 'reduceres' mere end betonedede, at grammatiske småord er meget tilbøjelige til reduktion, og at indholdsord er mere tilbøjelige til reduktion, når de er grammatikaliserede, som fx i faste udtryk: *i virkeligheden*, *i tvivl om* mv. Samtidig dokumenteres det, at funktionelle og ekstralingvistiske forhold også spiller ind på udtalen: Hvis et ord er i fokus, udtales det mere distinkt. Det samme gør sig gældende for ord, der nævnes første gang i en samtale – dog kun, når ordene henviser til noget konkret i samtalen. Derudover viser resultaterne, at distinkthedsniveauet er stort set ens, når to personer taler sammen, men at distinktheden ændrer sig, når der tales på tværs af dialoger.

Distinkthed styres altså tilsyneladende til en vis grad af pragmatiske omstændigheder i talesituationen og muligvis også af kognitive forudsætninger. Denne pointe understøttes af Pharao (2010), der har påvist, at [w]-bortfald i dansk er mere hyppig i højfrekvente ord end i lavfrekvente. Studier af schwa-bortfald i amerikansk (Bybee, 2002: 40-42) har dokumenteret det samme: Der er større tendens til bortfald i højfrekvente ord end i lavfrekvente.

Dansk talesprog har altså udviklet sig i en retning, hvor lyde fra tidligere sprogstadier ikke længere udtales, selvom de i nogle tilfælde fortsat bogstaveres. Nyere udtaleændringer skabt af for eksempel *schwa*-assimilation afspejles til gengæld kun i ringe grad i vores officielle måde at stave på. En meget bogstavnær udtale stemmer derfor i *mange* tilfælde ikke overens med, hvordan danskere i almindelighed taler.

Begrebet reduktion

Vi stiller os i denne artikel kritiske over for begreberne 'lyd-reduktion' og 'stavelsestab'. Termerne præsupponerer, at noget er forsvundet i udtalen, som 'normalt' er der. Men den eneste måde, man kan tale om dette noget på, er ved at anlægge et diakront perspektiv eller ved at antage, at skriftsproget – eller en kanonisk udgave af talt standarddansk – kan fungere som objektiv rettesnor for, hvilke og hvor mange lyde der *er* eller retmæs-

sigt bør være i ord. Den version af virkeligheden kan kritiseres for at være en akademisk konstruktion. Et eksempel illustrerer her problemet:

Når vi i dagligtale taler om vejrmanden på tv og siger [metʁo'loʔ]⁷, [metɛʁo'loʔ] eller [meteo'loʔ] for *meteorolog*, har vi ikke 'reduceret' noget, selvom det på papiret ser ud, som om der er flere lyde, der er gået tabt. Vi udtaler bare ordet, som vi plejer at gøre det, øjensynlig uden at tænke nærmere over det. At vi – måske – engang har lært, at man bogstaverer ordet på en anden måde, betyder blot, at vi er blevet skolet til at *tilføje* ekstra bogstaver i vores skriftsprog, som vi normalt ikke udtaler i hverdagen. Og at ordet historisk set er lånt fra græsk, *meteoros*, og derfor i sin oprindelige form må formodes at have haft en anden stavelsesstruktur, har kun akademisk interesse. Det aner de færreste sprogbrugere noget om, tør vi godt konstatere uden forbehold.

Vi mener derfor, at det i flere tilfælde er nødvendigt at vende rammen på hovedet og tale om lyd*tilføjelser* i den meget bogstavnære udtale frem for lyd*reduktioner* i den hverdagslige (mindre bogstavnære) udtale. På den måde bliver hverdagens udtale det "normale", mens den meget bogstavnære formelle udtale "afviger". For eksempel afviger udtalen ['hunʔən] fra den måde, vi normalt taler om *hunde* på i bestemt form ental. I moderne talt dansk kan det (vist) kun hedde ['hunʔn] med schwa-assimilation (Schachtenhaufen, 2010: 65).

Vores opfattelse stemmer overens med, at vi lærer det talte sprog og dermed udtalen af ordene meget tidligt i livet, og først senere tilegner vi os med (megen) møje det skriftlige tegnsystem, der i dansk retskrivning ikke er en fonetisk gengivelse af, hvordan ord bør/skal udtales, og hvor mange lyde der er/skal være i dem (se dog Juul 2012 og Thomsen 2012). Når begrebet 'reduceret' herefter optræder i artiklen, skal det derfor forstås som *en udtale, der fremstår 'reduceret', når man sammenligner den med meget bogstavnær udtale, men som ikke nødvendigvis er udtryk for nogen reduktion i moderne talt dansk.*

Sigte og afgrænsning

I modsætning til Schübbert m.fl. (2012) er formålet med denne undersøgelse at teste danskernes betydningsgenkendelse af meget bogstavnær og mindre bogstavnær udtale i en sætnings-kontekst, der semantisk-funktionelt set giver mening. Journalister og andre med taletid i medierne formulerer sig normalt ikke i 'nonsens-sætninger', så for at komme frem til valide resultater har det derfor været både naturligt og nødvendigt i dette projekt at lade testordene indgå i en meningsgivende fonetisk, syntaktisk og semantisk sammenhæng.

Vi har dog fravalgt at undersøge forståelsen af ord og menings-helheder i en større tekstlig og makrosemantisk sammenhæng for ikke at operere med for mange funktionelle og pragmatiske faktorer på én gang. Samtidig er der en pointe i at bruge løsrevne testsætninger frem for hele tekster, da seerne og lytterne ikke altid hører et program/indslag fra ende til anden, men i stedet kommer ind midt i det – enten fordi de zapper, har været optaget af noget andet undervejs, eller fordi de ikke har haft mulighed for at se eller høre det fra start.

Det har samtidig været målet at teste udtalevariationerne på et stort og repræsentativt udsnit af den danske befolkning. I Schübbert m.fl. (2012) deltog 42 odenseanske gymnasieelever, hvilket nok må antages at være et for smalt udsnit til, at man kan udlede noget generelt om udtalevariationernes effekt på ordgenkendelsen i dansk.

Vi begrænser os i testen til at undersøge almindeligt forekom-mende mindre bogstavnære udtaler, hvilket vi har defineret som én stavelsesreduktion i ubetonet stilling per ord. Mere ekstreme stavelsestab i enkeltord som f.eks. [uns'te'd] for *universitetet* indgår derfor ikke i undersøgelsen. Kritikere vil muligvis indvende, at det netop er denne type reduktion, der skaber de alvorligste forståelsesproblemer, men vi har vurderet, at det var mest dæk-kende at fokusere på almindeligt og naturligt forekommende hverdagslige reduktioner frem for mere ekstreme reduktionsfæ-nomener, som måske, måske ikke optræder mere eller mindre sjældent i medierne, og som kan være udtryk for enkelte perso-ners særegne måde at tale på. Igen er det her vigtigt at påpege, at der ikke findes noget egentligt empirisk belæg for, at ekstreme

'stavelsesreduktioner' skulle forekomme hyppigt i moderne mediedansk, men at det modsatte snarere gør sig gældende, i hvert fald i oplæst nyhedsspeak (jf. Hansen, 2012). Samtidig viser de tidligere omtalte hollandske forsøg, at også ekstremt reducerede former forstås, når de indgår i en naturlig kontekst.

Vi har samtidig valgt at undersøge, hvilken effekt vokalsammenstød har på ordgenkendelsen, når de optræder hen over ordgrænser. Dette er et kardinalpunkt i Bleses m.fl.'s (2011) hypotese om, hvorfor dansk postuleres svært at lære for børn og derfor er værd at kigge nærmere på.

Testen

Testen er designet i samarbejde med Karsten Vestergaard fra Danmarks Medie- og Journalisthøjskole som en online multiple choice-survey (Surveygizmo) med lydseksempler, der har været lagt ud på videnskab.dk's hjemmeside i efteråret 2013. Vi har testet 17 eksempelsætninger i alt (se alle testsætninger, testord, udtaler, spørgsmål og svarmuligheder sidst i artiklen), som er blevet indtalt af radiojournalist Kim Albæk: én med meget bogstavnær udtale og én med mindre bogstavnær.⁸ Kim Albæk er blevet bedt om at holde stemmestyrke, talehastighed, frasering og trykfordeling så konstant som muligt i alle eksempler for at sikre maksimal sammenlignelighed,⁹ og han er blevet bedt om at tale med sit naturlige midt-østjyske regionalpræg i begge versioner.

Respondenterne har først set en kort instruktionsvideo og har derefter svaret på fem spørgsmål om sig selv angående køn/ alder, bopæl, uddannelse, arbejdsforhold og medievaner. Efterfølgende har de lyttet til et klip med en af de oplæste sætninger og har samtidig fået stillet et spørgsmål, hvis korrekte svar kræver, at de har hørt og forstået betydningen af ord eller meningshelheder i testsætningen. De er desuden blevet bedt om at vurdere, om de synes, sætningen er let eller svær at forstå. Dernæst har de lyttet til en ny sætning og så fremdeles, indtil testen var slut.

Den enkelte respondent har kun hørt *én version* af sætningerne *én gang* – enten i en meget bogstavnær eller i en mindre bogstavnær udtale. På den måde har vi sikret, at respondenterne

ikke har hørt samme sætning flere gange eller samme sætning udtalt på to forskellige måder.

For at komme omkring alle sætninger og spørgsmål har vi bygget testen op således, at respondenterne blev sendt ud i fire forskellige grupper (A, B, C og D).

Tabel 1. Spredningen af respondenter i grupper

	Sætning 1 (+bogstavvær)	Sætning 1 (-bogstavvær)	Sætning 2 (+bogstavvær)	Sætning 2 (-bogstavvær)
Spørgsmål a	Gruppe A	Gruppe C	Gruppe C	Gruppe A
Spørgsmål b	Gruppe B	Gruppe D	Gruppe D	Gruppe B

Respondentgruppe A og B har altså hørt første sætning med meget bogstavvær udtale, og gruppe C og D har hørt den samme sætning, men med mindre bogstavvær udtale. Gruppe A og C har derefter fået stillet et spørgsmål til første meningshelhed med et testord, mens gruppe B og D er blevet spurgt om samme meningshelhed med et andet testord.

Der er dermed fire forskellige varianter af testen, hvad respondenterne ikke har vidst. Alle sætninger og svar har samtidig været randomiserede, så respondenterne ikke kunne gennemskue et mønster i testen.

Resultaterne er blevet opsamlet i en database klar til statistisk beregning.

Informanterne

Undersøgelsen indledes som nævnt med, at alle deltagere får stillet fem inklusionsspørgsmål. Svarene viser, at informanterne fordeler sig ligeligt i alle grupperne A-D, således at ingen af grupperne udviser en sammensætning af informanter, der afviger fra den samlede karakteristik, som følger her. Tallene er alle baseret på de 8.213 informanter, som har gennemført hele testen.

Fordelingen af mænd og kvinder er 50 % af hver. Ved aldersmæssigt at inddele informanterne i grupper fra 0 til 15 år og herefter med ti års intervaller op til mere end 85 år tegner sig et billede med ganske få helt unge informanter (70 personer under 16 år); i de følgende intervaller op til 55 år er der omtrent lige mange informanter i hvert ti-årsinterval (fra 1.208 til 1.693 personer i de

enkelte intervaller). Herefter daler antallet i alderen 66-75 år til 635 personer; i alderen 76-85 år til 114 personer, og der er kun ni personer i alderen over 85 år, som har deltaget i undersøgelsen. Informanternes sammensætning svarer således til baggrundsbe-folkningens; dog med undtagelse af de alleryngste, hvilket natu-rligt må følge af undersøgelsen og dens indretning.

Uddannelsesniveaet er beskrevet ved, at 7,3 % af informan-terne ud over folkeskolen har et års yderligere uddannelse eller mindre, 63,0 % har mellem et og fem års yderligere uddannelse, og 29,6 % har mere end fem års yderligere uddannelse. Infor-manternes stilling i samfundet er beskrevet ud fra spørgsmål om beskæftigelse, hvor 7,8 % er selvstændigt erhvervsdrivende, 27,2 % er privatansatte, 37,8 % er offentligt ansatte, 11,1 % er arbejds-løse, og 15,8 % modtager en eller anden form for pension eller efterløn.

Informanterne deler sig i forhold til vaner med elektroniske medier således, at 16,0 % bruger mindre end en time dagligt, 54,1 % bruger mellem en og tre timer dagligt, og 30,0 % bruger mere end tre timer dagligt på elektroniske medier.

Informanterne har fået stillet spørgsmålet om, i hvilket post-nummer de er bosat. Det gør det muligt ved senere lejlighed at gå i detaljer med, hvilke områder i Danmark der måtte have en befolkning, som aldersmæssigt, uddannelsesmæssigt, medie-vanemæssigt og beskæftigelsesmæssigt er sammensat, så den eventuelt gør sig særligt bemærket ved at forholde sig på en sær-lig måde til mediernes talesprog. Disse detaljer skal ikke præsen-teres i denne artikel, men efterlades til senere redegørelser; vi vil holde os til på regionsniveau at se på, om informanterne fordeler sig jævnt ud over Danmark svarende til baggrundsbe-folkningen. Otte informanter med postnummer 3900-3930 er bortkastet, da de bor i Grønland. Undersøgelsens informanter fordeler sig i god overensstemmelse med regionernes folketal fra 2007/2008, hvor Danmarks befolkning geografisk fordelte sig som nedenfor anført. Tallene i parentes er mønsteret, som denne undersøgelses informanter danner; i de firkantede parenteser ses denne undersøgelses numeriske antal informanter fordelt på regioner. Region hovedstaden 30 % (39 %) [3.175], region Sjælland 15 % (10 %) [862], region Syddanmark 22 % (23 %) [1.873], region Midtjyl-land 23 % (20 %) [1.671] og region Nordjylland 10 % (8 %) [624].

Det fremgår således, at denne undersøgelses 8.213 informanter minus de otte, som bor på Grønland, fordeler sig i god overensstemmelse med Danmarks befolkning som helhed.

Testordene

Ideelt set ville vi gerne have testet alle typer af (almindeligt forekommende) reduktioner i dansk, men dette ville hurtigt gøre testen meget omfangsrig og langvarig, hvad der kunne føre til en lav gennemførelsesprocent blandt respondenterne. I stedet har vi valgt at fokusere på fire grupper af ord og fraser, der samlet set tester schwa-assimilation, lydreduktion, r-svind, vokalsammenstød og lydlig lighed skabt af reduktion:

1. reduktion af ubetonet slutstavelse (schwa) i indholdsord
2. reduktion af ubetonet optaktsstavelse i indholdsord
3. reduktion i sammenstød mellem funktionsord og mellem funktionsord og indholdsord
4. reduktion i sammenstød mellem funktionsord og indholdsord med lydlig lighed og r-svind

Testsætninger og svarmuligheder er konstrueret ud fra en række overvejelser og kriterier: 1) Testordene er udvalgt, så der er variation mellem ordklasser, abstraktionsniveau og frekvens (baseret på ordenes forekomster i KorpusDK). 2) Ordene er hverken de første eller de sidste i sætningerne, da deltagerne kan risikere at være uopmærksomme i starten og slutningen af lydklippet. 3) Sætningerne er gjort relativt korte for at undgå, at respondenternes korttidshukommelse hindrer dem i at huske ord, de har genkendt og forstået. 4) Semantisk priming er så vidt muligt reduceret eller helt undgået.¹⁰ 5) Alle svarmuligheder giver mening i sætningen, og ingen svar er mere oplagte end andre.¹¹ 6) Svarmulighederne minder om hinanden lydligt – enten i stavelsesmønster eller kernelyd – så deltagerne ikke kan gætte ordet alene ud fra en delvis lydlig identifikation.

Resultaterne

Vi vil her præsentere undersøgelsens overordnede resultater og derefter i fire underafsnit gå i detaljer med de enkelte testkategorier. Tabel 2 viser andelen af rigtige svar i respondentgrupperne for hvert testord i de to udtalevarianter:

Tabel 2. Andelen af korrekt ordkendelse i respondentgrupperne

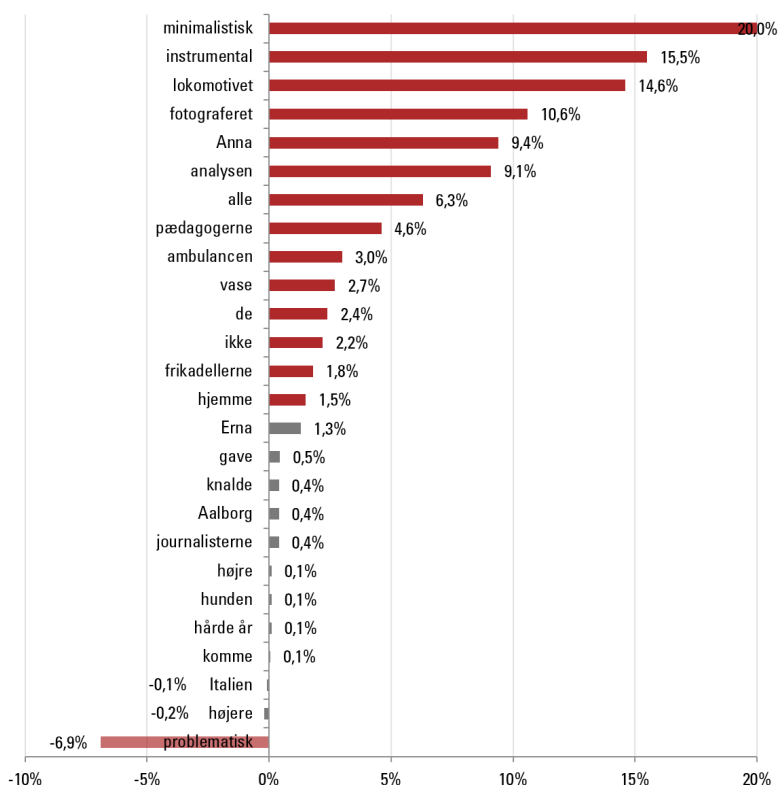
Ordgruppe 1	Meget bogstavnær		Mindre bogstavnær		Forskel i %
	Udtale	%	Udtale	%	
hund(e)n	[ˈhunʔən]	99,5	[ˈhunʔn]	99,4	0,1
knald(e)	[ˈknalə]	99,3	[ˈknal:]	98,9	0,4
komm(e)	[ˈkʌmə]	99,6	[ˈkʌm:]	99,5	0,1
gav(e)	[ˈgæ:və]	99,7	[ˈgæ:ʊ(:)]	99,2	0,5
vas(e)	[ˈvæ:sə]	92,4	[ˈvæ:s(:)]	89,7	2,7**
Ordgruppe 2					
probl(e)matisk	[pʁɔbleˈmæʔtɪsg]	90,8	[pʁɔblˈmæʔtɪsg]	97,7	6,9**
journ(a)listerne	[ʒoɲnaˈlɪsdənə]	94,2	[ʒonˈlɪsdənə]	93,8	0,4
pæd(a)gogerne	[pɛdaˈgoʔənə]	93,7	[pɛdˈgoʔənə]	89,1	4,6**
amb(u)lancen	[ambuˈlɑŋsən]	95,9	[ambˈlɑŋs(ə)n]	92,9	3,0**
frik(a)dellerne	[fɪkɛgæˈdɛlənə]	99,6	[fɪkɛgˈdɛlənə]	97,8	1,8**
an(a)lysen	[anaˈly:sən]	99,1	[anˈly:s(ə)n]	90,0	9,1**
foto(o)graferet	[fotogʁɑˈfeʔʁɛd]	99,6	[fodgʁɑˈfeʔd:]	89,0	10,6**
lok(o)motivet	[logomoˈtiʔvɛd]	98,1	[logmoˈtiʔʊd]	83,5	14,6**
instrum(e)ntal	[ɛnsdʁumənˈtæʔl]	91,9	[ɛnsdʁumˈtæʔl]	76,4	15,5**
min(i)malistisk	[minimaˈlɪsdɪsg]	96,8	[minˈmaˈlɪsdɪsg]	76,8	20,0**
Ordgruppe 3					
ik(ke) al(le)	[ˈɛgəʔˈalə]	99,0	[ˈeˈgal:]	96,8	2,2**
ik(ke) al(le)	[ˈɛgəʔˈalə]	90,4	[ˈeˈgal:]	84,1	6,3**
de(er)	[diʔˈæɸ]	96,6	[di:]	94,2	2,4**
hjem(me) mens	[ˈjɛməˈmɛnʔs]	99,0	[ˈjɛmˈɛnʔs]	97,5	1,5**
(i) Italien	[iʔˈiˈtæʔljən]	99,7	[iˈtæʔljən]	99,8	0,1
hår(de) år	[ˈhɔ:ʔˈɔʔ]	99,7	[ˈhɔ:ʔʔ]	99,6	0,1
ov(re) i Aalborg	[ˈɔvʁɑʔˈiʔˈʌlbɔʔ]	99,6	[ˈɔ:iˈʌlbɔʔ]	99,2	0,4
Ordgruppe 4					
høj(e) oppe	[ˈhʌjɔʁɛʔˈʌbə]	98,6	[ˈhʌjɔʁˈʌb]	98,8	0,2
høj(re) og	[ˈhʌjɔʁɛʔˈɔw]	99,1	[ˈhɛjɔʁɛʔ]	99,0	0,1
hedd(er) Erna	[hɛdɔʁɛʔˈæɸna]	90,5	[hɛdɔʁˈæɸna]	89,2	1,3
hedd(er) Anna	[hɛdɔʁɛʔˈana]	94,4	[ˈhɛdɔʁˈana]	85,0	9,4**

** = signifikant forskel, $p < 0,01$

Resultaterne viser, at den bogstavnære udtale generelt set er lettest at forstå. Dog viser resultaterne samtidig, at den mindre bogstavnære udtale ikke volder problemer for størstedelen af respondenterne. Halvdelen af testordene (13 ud af 26) i 'reduceret' form genkendes af langt størstedelen af respondenterne (> 95 % korrekt ordgenkendelse i de respektive respondentgrupper). Selv det ord, der driller mest i 'reduceret' form, genkendes af flere end tre ud af fire i den respektive respondentgruppe; det drejer sig om adjektivet *instrumental* med 76,4% korrekt ordgenkendelse. Det kan derfor foreløbigt konkluderes, at selvom

den bogstavnære udtale generelt set er lettest at forstå, så er den mindre bogstavnære udtale hverken (meget) svær eller umulig at forstå for størstedelen af respondenterne.

Diagram 1 (se herunder) går i dybden med forskellen på ordgenkendelsen af den meget bogstavnære og den mindre bogstavnære udtale. Diagrammet viser den procentuelle difference på genkendelsen af ordene i de to udtalevarianter. I de tilfælde, hvor forskellen er statistisk signifikant ($p < 0,01$) – når der generaliseres fra respondentgrupperne til befolkningen som helhed – er den markeret med rødt. Plusværdier angiver, at den meget bogstavnære udtale er mest genkendt, og minusværdier, at den mindre bogstavnære udtale er mest genkendt.

Med undtagelse af ordet *problematisk* danner der sig et billede af, at den meget bogstavnære udtale er lettest at genkende. De

procentuelle forskelle er dog i flere tilfælde små (1,5 % - 5 %) og bør derfor tillægges tolkningsværdi med en vis forsigtighed.

I de næste underafsnit kigger vi nærmere på resultaterne for de fire ordkategorier, vi har undersøgt:

Første delresultat: reduktion af ubetonet slutstavelse

Ser man bort fra ordet *vase*, er der ikke er nogen signifikante forskelle på ordgenkendelsen af den meget bogstavnære og den mindre bogstavnære udtale i første ordgruppe. Den ene afvigelse, der i øvrigt volder genkendelsesproblemer i begge udtalevariable, skyldes øjensynlig, at testsætningen er syntaktisk flertydig:

(1) *På kasernen havde man købt en vase til alle i bestyrelsen, som nu er væk.*

Ledsætningen kan enten fungere som adled til "bestyrelsen" eller som adled til "vase". Ingen af svarmulighederne passer dog til, at det er bestyrelsen, som er blevet væk. Det kan kun være vasen, hvilket vil sige, at ledsætningen nødvendigvis må stå som adled til "vasen", selvom det bryder med det syntaktiske nærhedsprincip.

Resultatet indikerer, at det er lettere at gennemskue den syntaktiske flertydighed, når ordene udtales meget bogstavnært.

Ellers synes det sikkert at konkludere, at schwa-assimilation i posttoniske tryksvage stavelser ikke volder respondenterne problemer. Det er ikke overraskende, når man tager fænomenets udbredelse i dansk i betragtning (jf. Schachtenhaufen, 2013).

Andet delresultat: reduktion af ubetonet optaktsstavelse

I anden gruppe af testord genkendes otte af de ti indholdsord bedst i den meget bogstavnære version; ét ord, *problematisk*, genkendes bedst i den mindre bogstavnære form; og ét ord, *journalisterne*, udviser ingen signifikant forskel mellem de sammenlignede udtaleformer.

Testordet *problematisk* skiller sig især ud. Det er det eneste ord i den samlede test, hvor der kan aflæses en signifikant forskel til fordel for ordgenkendelsen af den mindre bogstavnære udtale [pʁobl' mæʔtʰisg].

Det kan skyldes, at optaksvokalen *problematisk* normalt reduceres til schwa i dagligdagsudtale (jf. angivelsen af standardudtalen i Den Danske Ordbog: [pɕoblə'mæʔtɪsg]) og dermed er tilbøjelig til assimilation med konsonanten [l]. Måske er vi ganske enkelt mere vant til at udtale og percipere ordet i mindre bogstavnær form. Det er dog svært endeligt at dokumentere uden nærmere undersøgelser.

I modsætning til *problematisk* er der fem andre ord, der har været markant lettere (> 5 % forskel) at genkende for respondenterne i den meget bogstavnære version: *analysen*, *fotograferet*, *lokomotivet*, *instrumental* og *minimalistisk*. Fire af dem har det fælles kendetegn, at de har tre optaktsstavelser, hvor de andre ord i gruppen til sammenligning har to. Det kan muligvis medvirke til, at det er sværere at genkende ordene. En pragmatisk forklaring virker dog umiddelbart mere oplagt, når man kigger på ordenes frekvens i moderne dansk sprogbrug.

Som påpeget i forskningsgennemgangen har vi en tendens til at 'lydreducere' ord, vi bruger hyppigt, og vi er dermed også vant til at høre og afkode dem i mindre bogstavnær form. Ord, vi sjældent bruger, udtaler vi til gengæld ofte mere distinkt, og 'reducerede' former af dem kan derfor være sværere at afkode. Det skal her understreges, at fonemerne i såvel lavfrekvente som højfrekvente ord kan være mere eller mindre tilbøjelige til lydreduktion, og at vi kun har inddraget eksempler på lydreduktion, der er naturligt forekommende i dansk. Eksempelvis vil et lavfrekvent ord som *fonetik* grundet synkope og schwa-reduktion være mere tilbøjeligt til at blive lydreduceret til [fon'tig] end [fn'tig] eller [fon'tg]. En fonetiker, der til daglig taler om fonetik, vil altså – i teorien – have lettere ved at genkende ordet bag udtalen [fon'tig] end en person, der sjældent bruger ordet. Ordet er lavfrekvent i almen sprogbrug, men indeholder i formen [fon'tig] en reduktionsstype, der er hyppigt forekommende.

Blandt de testede indholdsord forekommer *instrumental*, *minimalistisk* og *lokomotiv* mindst hyppigt i KorpusDK (ordnet.dk) med henholdsvis 109, 124 og 304 forekomster – inkl. alle bøjningsformer – hvilket er et groft mål for, hvor ofte ordene bruges i moderne dansk (med afsæt i skriftlig sprogbrug i tiden omkring 1990 og 2000). Til sammenligning forekommer ordet *journalist* 5.848 gange og funktionsordet *i* 1.830.395 gange. *Fotografere* pla-

cerer sig for indholdsordenes vedkommende i et mellemfrekvent leje med 1.105 forekomster.

Derfor: Hvis nogle af respondenterne er vant til at tale og høre om *tog* og ikke *lokomotiver*, og hvis de er vant til at *tage billeder* og ikke *fotografere*, genkender de måske ikke så let de 'reducerede' former af ordene. På samme måde taler de færreste respondenter nok om *instrumental* og *minimalistisk* musik i det daglige, så når de hører ordene (i en løsrevet sætning), kan nogle måske have svært ved at genkende dem i mindre bogstavnær form. Ordenes abstraktionsniveau kan også spille ind. De konkrete testord *frikadellerne*, *pædagogerne* og *ambulancen* står lavt på abstraktionsstigen, mens *minimalistisk* og *instrumental* kræver betragtelig højere op.

Det samme gælder for det abstrakte ord *analysen*, der samtidig indgår i en særlig semantisk sammenhæng i testsætningen:

(2) Opskriften på frikadellerne blev lagt på nettet sammen med analysen af bakterieindholdet.

Koblingen mellem en frikadelleopskrift på nettet og en analyse af et bakterieindhold kan ikke forudsiges, og der er derfor ikke meget i sætningens indhold, der kan hjælpe genkendelsen på vej.

Samtidig er ordet i den indtalte, meget bogstavnære version indlejret i en sonorant- og vokalklynge, *sammen med analysen af* ['sam'man'ly:s(ə)næ], hvilket betyder, at der ikke er nogen distinkte stavelsesgrænser omkring ordet, der kan fungere som støtte for genkendelsen. Også det kan være en mulig forklaring, og den leder samtidig mod tredje og fjerde ordkategori.

Tredje delresultat: Vokalsammenstød

I den tredje kategori er der ingen signifikante forskelle at finde, når et funktionsord støder sammen med et indholdsord. Det gælder for *i Italien* ([i' i'tæʔliən] vs. [i'tæʔljən]) og for testordene i den lange vokalsekvens *hårde år ovre i Aalborg* ([ʔhɔ:ʔ'v'ɔwʔlɑ' i'ʔ'ʌlbɔʔ] vs. [ʔhɔ:ʔ'v'ɔ:i'ʔ'ʌlbɔʔ]).

Det er til gengæld lettere for respondenterne at genkende sammenstødende funktionsord som *ikke alle* ([ʔ'egəʔ'ʔalə] vs. [ʔ'e'gal:]) og *de er* ([di' æɔ] vs. [di:ɔ]) i den meget bogstavnære udtalevariant. Her gør der sig en mindre, men signifikant forskel gældende.

Årsagen til, at det i disse tilfælde er lettere at genkende den meget bogstavnære udtale, er muligvis, at testordene henviser til uspecifikke entiteter, fx:

Det er bekræftet, at de er alle sammen blevet hjemme, mens snestormen raser.

Stedordet "de" henviser ikke anaforisk tilbage til en gruppe konkrete personer, da testsætningen står uden kontekst.

Det er muligt, at ordgenkendelsen af den mindre bogstavnære form ville være højere, hvis referencen førte tilbage til en konkret entitet.

Fjerde delresultat: r-svind og lydlig lighed

Resultaterne fra den sidste testkategori understøtter til en vis grad, at vokalsammenstød er uproblematisk for indholdsgenkendelsen i mindre bogstavnær udtale, selv når der opstår lydlig lighed mellem ordene i mindre bogstavnære former som højere oppe ['hʌjvə'ʌb] og højre og [hʌjvɛʌ], hvor der dog tonalt i første lydstreng er to 'tryktoppe', mens der kun er én i den sidste, hvilket udgør en vigtig forskel for betydningsgenkendelsen.

Der er en interessant og signifikant undtagelse i genkendelsen af navne, der kommer til at ligne hinanden lydligt på grund af reduktion. I sætningen Skuespilleren på tredje hedder Erna, og hunden hedder Anna genkendte respondenterne navnet Erna uden problemer i både den meget bogstavnære [hɛðvə'æpnə] og den mindre bogstavnære form ['hɛðvə'æpnə]. Men udtalen af Anna havde respondenterne til gengæld sværere ved at genkende i mindre bogstavnær form ['hɛðvə'ana] end den meget bogstavnære udtale [hɛðvə'ana].

Det kan være den lydige lighed og de manglende distinkte stavelsesgrænser, der driller i den mindre bogstavnære version. Men det kan også skyldes, at respondenterne introduceres for to nye navne, der ikke kan relateres til nogen kontekst, og derfor har brug for en mere distinkt udtale for at genkende ordet. Det forklarer dog ikke, hvorfor det kun er Anna og ikke Erna, der er sværere at genkende i mindre bogstavnær form.

Til gengæld må man formode, at navnet Anna ikke er det mest hyppigt brugte til hunde i Danmark, så der er en lav semantisk forudsigelighed her. Fonetisk er der desuden den forskel, at start-

diftongen i Erna [æ̥] er længere udstrakt i tid, end startvokalen [a] er det i Anna, hvilket muligvis kan give et bedre 'cue' til genkendelse i vokallyden.

Resultaterne for den sidste testgruppe viser derudover, at *r*-reduktion i ubetonede stavelser som *højre* og *højere* ikke volder problemer for respondenterne – heller ikke, når reduktionen resulterer i lydlig lighed.

Fejlkilder

Der er mange potentielle fejlkilder forbundet med en lyd- og surveytest over internettet. Nogle respondenter kan have gættet eller svaret tilfældigt, nogle har måske haft dårlige og skrattende højtalere, og nogle er måske blevet generet af støjkilder udefra. Det er umuligt at vide, når man gennemfører en test under ukontrollerede receptionsforhold, men vi vil her plædere for, at testens store respondentmasse har udjævnet de særlige tilfælde af fejlkilder, som måtte have været aktuelle for enkelte personer eller mindre grupper. Selvom multiple choice-formen kan kritiseres for, at respondenterne kan gætte på svaret, har vi valgt den af hensyn til håndterbar databehandling af et stort antal svar, og fordi vi gerne ville have alle typer respondenter med – også dem, der ville have svært ved at stave rigtigt til svarordene, hvis man droppede svarmulighederne.

En yderligere mulig fejlkilde gælder modalitetsforholdet mellem testsætninger og svarmuligheder. Respondenterne *hører* sætningerne, men *læser* svarmulighederne, hvilket kan have været en fordel for genkendelsen af den meget bogstavnære udtale, da den lægger sig tæt op ad ordenes stavemåde. Hvis svarmulighederne var givet i lydlig form, ville genkendelsen af den mindre bogstavnære udtale muligvis have været endnu højere.

Endelig sonderer testen ikke mellem almindeligt hørende og hørehæmmede, og samtidig er de anvendte testsætninger ikke en fuldt naturalistisk gengivelse af en lyttesituation.

Konklusion

Er det sandt, at mindre bogstavnær udtale af dansk er meget svær eller umulig at forstå? Vores resultater tyder på, det er en myte. Respondenterne genkendte i høj grad de mindre bogstavnært udtalte ord og meningshelheder, der i testen blev præsenteret i meningsgivende sætninger uden kontekst.

Det må dog også konkluderes, at bogstavnær udtale generelt set er lettere at forstå end mindre bogstavnær udtale – om end forskellen i forståelse i flere tilfælde er meget lille. Vores analyser indikerer, at det især er lettere for respondenterne at genkende lavfrekvente ord, når udtalen er meget bogstavnær. Det samme synes at gælde ved højt abstraktionsniveau, semantisk uforudsigelighed, uspecifik eller 'tom' reference og introduktion af navne.

Den samlede konklusion er derfor, at journalister ikke konstant behøver at tale som en bog og kopiere lydene fra skriften, sådan som de er blevet opfordret til af kritikere og i DR's sprogpolitik. De kan dog med fordel tale mere bogstavnært, når de introducerer indholdsord, der bruges sjældent eller knap så hyppigt på dansk. På den måde sikrer de, at alle forstår, hvad der bliver sagt. Der bør også tales mere bogstavnært i de – må man formode – usædvanlige tilfælde, hvor ord siges ude af kontekst, hvor stedord ikke refererer til noget, og hvor ord står placeret i en uforudsigelig sammenhæng. Det samme gør sig gældende i indledningen til en nyhed, hvor nye referenter introduceres.

Det synes derfor oplagt, at journalisterne regulerer deres udtale efter de semantiske og pragmatiske omstændigheder i talesituationen frem for at artikulere i en meget bogstavnær stil, der hurtigt fører til en ensartet formel og krukke talestil, man ikke genfinder i resten af samfundet. På den måde kan journalister – og andre – tale et naturligt, let forståeligt og mangfoldigt dansk i medierne.

REFERENCER

Bleses, Dorthe, Hans Basbøll & Werner Vach (2011). "Is Danish difficult to acquire? Evidence from Nordic past tense studies", *Language and Cognitive Processes* 26(8), pp. 1193-1231.

- Blom, Jonas Nygaard (2010). "Public service-dansk skal rumme det hele", i: Erik Nordahl Svendsen (red.) *Public service – i praksis og i fremtiden*, Aarhus: Ajour, s. 21-45.
- Blom, Jonas Nygaard (2011). "Helt ude af diskurs – Excerpteringer af læsernes og lytternes diskursforståelse", *Synsvinkler* 43, Odense Universitetsforlag.
- Brink, Lars & Jørn Lund (1975). *Dansk Rigsmål – Lydudviklingen siden 1840 med særligt henblik paa sociolekterne i København*, København: Gyldendal.
- Bybee, Joan (2002). *Phonology and Language Use*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Davidson-Nielsen, Niels (2008). "Mumledansk i DR Drama", *Jyllands-Posten* 19.6.2008.
- DR (2009). *Sprogpolitik for DR*, København: DR.
- Ernestus, Mirjam & Harald R. Baayen (2007). "The comprehension of acoustically reduced morphologically complex words: The roles of deletion, duration and frequency of occurrence", *Proceedings of the 16th international congress of phonetic sciences*, pp. 773-776.
- Ernestus, Mirjam, Harald R. Baayen & Rob Schreuder (2002). "The Recognition of Reduced Word Forms", *Brain and Language* 81, pp. 162-173.
- Ernestus, Mirjam & Natasha Warner (2011). "Editorial: An introduction to reduced pronunciation variants", *Journal of Phonetics* 39, pp. 253-260.
- Grønnum, Nina (2003). "Why are the Danes so hard to understand?", i Henrik Galberg Jacobsen m.fl. (red.) *Take Danish – for instance*, Odense: University Press of Southern Denmark, pp. 119-130.
- Hansen, Thea Feveile Sejv (2012). *Radioavisen fra øje til øre. Et speciale om oplæsningen af Radioavisen fra 1936-2010, og om hvordan udviklingen bedømmes retorisk*, Københavns Universitet.
- Hyttel-Sørensen, Liva (2009). *Dem de andre ville lege med – En undersøgelse af børns sprogholdninger med fokus på dansk som andetsprog*, Københavnerstudier i Tosprogethed, bind 49, Københavns Universitet.
- Janse, Esther (2004). "Word perception in fast speech: Artificially time-compressed vs. naturally produced fast speech", *Speech Communication* 42, pp. 155-173.
- Janse, Esther & Mirjam Ernestus (2011). "The roles of bottom-up and top-down information in the recognition of reduced speech: Evi-

- dence from listeners with normal and impaired hearing”, *Journal of Phonetics* 39, pp. 330-343.
- Juul, Holger (2012). ”Udtaledistinkthed og stavefærdighed hos danske børn”, i *Danske Talesprog*, 12, pp. 96-109.
- Karker, Allan (1993). *Dansk i tusind år – et omrids af sprogets historie*, København: C.A. Reitzel.
- Karker, Allan (1996). *Politikens sproghistorie*, København: Politikens Forlag.
- Larsen, Julie Errboe (2010). *Udtaleudvikling i DR's radioavis – en sammenligning med det omgivende samfund på baggrund af analyser af udtaletræk i radioaviser fra 1944 til i dag*, Speciale i lingvistik. Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab, Københavns Universitet.
- Lund, Jørn (2008). ”Sprogryg”, *Politiken* 12.4.2008.
- Møllerup, Jacob (2008). ”Lytter-seerredaktør: DR skal tage bedre hensyn til børnene” (interview skrevet af Jan Dohrmann) <http://presse.dr.dk/presse/Article.asp?articleID=25967> (besøgt den 14.2.2014)
- Pharao, Nicolai (2010). ”Ordblug og udtaleforandringer”, *NyS* 39, pp. 137-165.
- Poulsen, Ib (1988). *Radioavisens forståelighed*, København: Danmarks Radio.
- Poulsen, Ib (1992). *Uge 39: En eksperimentaluge på radioavisen*, København: Danmarks Radio.
- Ranbom, Larissa J. & Cynthia M. Connine (2007). ”Lexical representation of phonological variation in spoken word recognition”, *Journal of Memory and Language* 57, pp. 273-298
- Schachtenhaufen, Ruben (2010). ”Schwa-assimilation og stavelsesgrænser”, *NyS* 39, pp. 64-92.
- Schachtenhaufen, Ruben (2013). *Fonetisk reduktion i dansk*, ph.d.-afhandling, København: Copenhagen Business School.
- Schüppert, Anja, Nanna Haug Hilton, Charlotte Gooskens & Vincent J. van Heuven (2012a). ”Stavelsesbortfall i modern danska”, *Danske Talesprog* 12, pp. 151-182.
- Schüppert, Anja, Nanna Haug Hilton, Charlotte Gooskens & Vincent J. van Heuven (2012b). ”Syllable deletion in contemporary Danish”, i J. Heegård & P. J. Henrichsen (red.) *Speech in Action. Proceedings of the 1st SJUSK Conference on Contemporary Speech Habits*, Copenhagen Studies in Language, 42. København: Samfundslitteratur, pp. 73-97.
- Skautrup, Peter (1944-1970). *Det danske sprogs historie I-IV*, København: Gyldendal.

- Skyum-Nielsen, Peder (2008a). *Godt dansk*, Syddansk Universitetsforlag/DR.
- Skyum-Nielsen, Peder (2008b). "Gættelegen dansk", *Jyllands-Posten* 8.4.2008.
- Skyum-Nielsen, Peder (2008c). "Hva' si'r du?" (interview skrevet af Jeppe Bangsgaard), *Berlingske Tidende*, 7.4.2008.
- Skyum-Nielsen, Peder (2008d). "Bagbøvl i blomsterbedet" (interview skrevet af Anne Bech-Danielsen), *Politiken*, 1.4.2008.
- Skyum-Nielsen, Peder (2008e). "Hvem er det, der tramper på mit sprog?" (interview skrevet af Lars Henriksen), *Kristeligt Dagblad*, 11.4.2008.
- Thomsen, Ditte Bøeg (2012) "Phonetic reduction and morphosyntactic opacity: Challenges for preliterate children", i Jan Heegård og Peter Juel Henriksen (red.) *Speech in Action: Proceedings of the 1st SJUSK Conference on Contemporary Speech Habits*, København, 2012, pp. 1-28.
- Thøgersen, Jacob (2011). "Talesprog i radioavisen", *Danske Talesprog* 12.
- Thøgersen, Jacob og Heegård, Jan (2012). "'Her er pressens radioavis' – med det minimalt acceptable sjuskedansk", *Danske Talesprog*, vol. 12, pp. 62-95.
- Thøgersen, Jacob (2013). *Sproglig kvalitet i DR – en meningsmåling om sproget i DR*, København: DR/Københavns Universitet.

TESTEDE SÆTNINGER, ORD OG UDTALER

- A. reduktion af ubetonet slutstavelse (schwa) i indholdsord
1. Det var ikke tilladt at tage **hunden** (['hun'ən] vs. ['hun'n]) med ind i forhallen
    - a. Hvad måtte man ikke tage med ind: hunden, huen, manden, ved ikke
  2. Det nytår oplevede vi, at fyrværkeriet kom til at **knalde** (['knaɫə] vs. ['knaɫ:]) i lang tid
    - a. Til nytår oplevede vi, fyrværkeriet kom til at: knalde, falde, knitre, ved ikke
  3. Musikeren fortalte, at han ikke kunne **komme** (['kʌmə] vs. ['kʌm:]) til festen
    - a. Musikeren fortalte, at han ikke kunne: komme, tromme,

tomle, ved ikke

4. Udenrigsministeren var godt klar over, at den **gave** ([ˈgæ:və] vs. [ˈgæ: (:)]) ville blive meget dyr
    - a. Hvad ville blive dyrt: en gave, en have, en galla, ved ikke
  5. På kasernen havde man købt en **vase** ([ˈvæ:sə] vs. [ˈvæ:s(:)]) til alle i bestyrelsen, som nu er væk
    - a. Hvad er væk: en vase, en fustage, en base, ved ikke
- B. reduktion af ubetonet optaktsstavelse i indholdsord
1. På mødet var det problematisk ([pɹøbleˈmæʔtɪsg] vs. [pɹøblˈmæʔtɪsg]), at journalisterne (ɔɔɹnaˈlɪsd nə] vs. [ɔɔnˈlɪsd nə]) ikke havde sagt noget om ulykken
    - a. At journalisterne ikke sagde noget var: problematisk, dramatisk, provokerende, ved ikke
    - b. Hvem havde ikke sagt noget om ulykken: journalisterne, populisterne, juristerne, ved ikke
  2. Kvinden forklarede, at **pædagogerne** ([pædaˈgoʔ nə] vs. [pædˈgoʔ nə]) allerede havde ringet til politiet, inden **ambulancen** ([ambuˈlɑŋsən] vs. [ambˈlɑŋs(ə)n]) kom
    - a. Hvem havde ringet til politiet: pædagogerne, sociologerne, pædiaterne, ved ikke
    - b. Hvad kom, efter at der var ringet til politiet: ambulancen, kondolencen, assistancen, ved ikke
  3. Opskriften på **frikadellerne** ([fɹægəˈdɛl nə] vs. [fɹægˈdɛl nə]) blev lagt på nettet sammen med **analysen** ([anaˈly:sən] vs. [anˈly:s(ə)n]) af bakterieindholdet
    - a. Hvilken opskrift blev lagt på nettet: frikadellerne, karamellerne, frikasséen, ved ikke
    - b. Opskriften blev lagt på nettet sammen med: analysen, dialysen, analogien, ved ikke
  4. Tolderen havde **fotograferet** ([fotogvɑˈfeʔvøð] vs. [fodgvɑˈfeʔð:]), **lokomotivet** ([logomoˈtiʔvøð] vs. [logmoˈtiʔð]) flere gange i løbet af som-

meren

- a. Hvad var lokomotivet blevet: fotograferet, kalligraferet, folieret, ved ikke
  - b. Hvad var der på billedet: lokomotivet, regulativet, lokoførelsen, ved ikke
5. Musikken var **instrumental** ([ensdøumen'tæ'l] vs. [ensdøum:'tæ'l]) og alt for **minimalistisk** ([minima'lisdisg] vs. [min:ma'lisdisg]) til Udkantsdanmark
- a. Musikken var: instrumental, fundamental, instrueret, ved ikke
  - b. Musikken var alt for: minimalistisk, fundamentalistisk, avantgardistisk, ved ikke
- C. reduktion i sammenstød mellem funktionsord og mellem funktionsord og indholdsord
1. Det er **ikke alle** (['egø ? 'alə] vs. ['e'gal:]), der er blevet bange for ulvene i Jylland
    - a. Hvem er ikke blevet bange for ulvene: alle, mange, nogle, ved ikke
    - b. Er alle blevet bange for ulvene i Jylland: nej, ja, ved ikke
  2. Det er bekræftet, at **de er** ([di ? æp] vs. [di:]) alle sammen blevet **hjemme, mens** (['jemə 'men?s] vs. ['jem:'en?s]) snestormen raser
    - a. Hvem er blevet hjemme: de, vi, I, ved ikke
    - b. Hvor har de været, mens snestormen raser: hjemme, inde, i Jelling, ved ikke
  3. Familien havde boet i **Italien** ([i ? i'tæ'liən] vs. [i'tæ'ljən]) i ni år
    - a. Hvor havde familien boet: i Italien, i Indien, i Izmir, ved ikke
  4. De studerende havde nogle meget **hårde årovre i Aalborg** (['hv: ? 'v ? 'vɔwɛ ? i ? 'alɔv ?] vs. ['hv: ? 'v: i' alɔv ?])
    - a. Hvor havde de studerende nogle hårde år: i Aalborg, i Aarhus, i Aabenraa, ved ikke
    - b. Hvad havde de studerende i Aalborg: hårde år, håbløse kår, sjove år, ved ikke

D. reduktion i sammenstød mellem funktionsord og indholdsord med lydlig lighed og r-svind

1. Længere nede ad vejen svingede en bil til **højre og** ([ˈhʌjɾ ʔ ɔw] vs. [ˈh j ʌ]) blev væk
  - a. I hvilken retning kørte bilen: til højre, højere op, til højfjelds, ved ikke
2. Præsten boede **højere oppe** ([ˈhʌjɾɐ ʔ ˈʌbɔ] vs. [ˈhʌjɾ ˈʌb]) i bygningen end skolelæreren
  - a. Hvor boede præsten: højere oppe, oppe og til højre, oppe på højen, ved ikke
3. Skuespilleren på tredje **hedder Erna** ([heð ʔ ˈæɾna] vs. [heð ˈæɾna]), og hunden **hedder Anna** ([heð ʔ ˈana] vs. [ˈheð ˈana])
  - a. Hvad hedder skuespilleren: Erna, Anna, Ena, ved ikke
  - b. Hvad hedder hunden: Anna, Erna, Ena, ved ikke

NOTER

- ¹ Forskningsprojektet "Mediesproget NU" (2006-2009) ledet af Skyum-Nielsen havde til formål at undersøge problemet i dybden, men projektet nåede ikke at blive færdiggjort i den planlagte form, da Skyum-Nielsen blev dødeligt syg af kræft i slutningen af forløbet. Den tentative konklusion på udtaleproblemerne i medierne er opsummeret på vegne af Skyum-Nielsen i (Blom 2010).
- ² Og der klages fortsat. På forsiden af Ekstra Bladet 7.1.2014 kunne man læse rubrikken "HVA?" (sat op med tolv centimers store versaler) "Seerstorm efter Arvingerne: Vi kan ikke høre, hvad de mumler". Det er dog kendetegnende for de gengivne klager, at de typisk handler om baggrundsmusik/-støj, dårlig lyd og lav talevolumen snarere end om selve udtalen.
- ³ Skyum-Nielsen bruger i sine bøger, kronikker og interview en forenklet fonematisk transskription, formodentlig af hensyn til læsere, der ikke kan læse lydskrift (IPA eller Dania). Det skaber det problem, at man bliver nødt til at gætte på, hvordan ordene egentlig har været udtalt.
- ⁴ Som påpeget i (Blom 2011) lider Skyum-Nielsens eksempler under, at

de kun er gengivet skriftligt, og at de er revet ud af en sammenhæng. Få forstår (vist) eksemplerne, når de læser dem, men ikke desto mindre har Skyum-Nielsen selv forstået ordene og fraserne, da han hørte dem i deres rette sammenhæng; ellers ville han ikke selv have været i stand til at gengive, hvad de betød.

- ⁵ Udenlandske undersøgelser (Ernestus og Warner: 2011: 254) har desuden påvist, at alle samfunds- og aldersgrupper bruger 'reducerede' former, men at mænd og unge generelt har en større tilbøjelighed til at 'reducere' sammenlignet med kvinder og ældre.
- ⁶ Der er transskriberet med omfortolkning af IPA's vokallyde svarende til den, som defineres i (Grønnum 2003).
- ⁷ ʔ-symbolet er brugt til at betegne stemmelæbetilnærmelse/stemmelæbelukke. Således både om stød og om glottislukke, der skal signalere ordgrænse. Ved stød er tegnet brugt uden mellemrum før og efter; ved glottislukke, der signalerer ordgrænse, er tegnet brugt med mellemrum både før og efter.
- ⁸ Autentiske udtaleeksempler fra medierne ville have været en mere realistisk måde at gengive de faktiske udtaleforhold på, men da det er meget svært (umuligt?) at finde autentiske eksempler på en speaker, der udtaler samme meningshelheder meget bogstavnært og mindre bogstavnært i sammenlignelig kontekst, har vi fravalgt den metode.
- ⁹ Visse afvigelse har sneget sig ind, hvad der må anses for uundgåeligt, medmindre man sætter en maskine til at læse op eller laver laboratorieagtige forhold, hvad der hurtigt går ud over naturligheden i speaken.
- ¹⁰ Vi har dels randomiseret sætningernes rækkefølge fra respondent til respondent, dels undgået, at de første ord i testsætningerne har kunnet udløse mentale 'scripts', som respondenterne ville kunne bruge til at forudsige testordene længere fremme i sætningerne.
- ¹¹ Det kan diskuteres, om dette kriterium er opfyldt i alle tilfælde, da vurderingen af, hvorvidt et ord er mere eller mindre oplagt som svar i en given kontekst, afhænger af det subjektive mentale 'script', sætningen udløser.

Kommentarjournalistikk på nett – en løsning for å nå unge lesere?

AF LISBETH MORLANDSTØ OG BIRGIT RØE MATHISEN

Abstract

Avisers opplagsnedgang og ungdoms sviktende oppslutning om avismediet er noen av utfordringene norsk journalistikk står overfor i dag. Informantene i vår studie har tro på at kommentarjournalistikk på nett vil berike og demokratisere journalistikken ved at den skaper en mer umiddelbar kontakt og dialog med leserne. De gir også uttrykk for optimisme og en tro på at meningsjournalistikk i større grad enn nyhetsjournalistikk appellerer til unge lesere, spesielt på digitale flater der ungdom er aktive. I artikkelen diskuterer vi om kommentarjournalistikk på nett kan bli en «redningsplanke» for avisene i ei krisetid med nedskjæring og opplagsnedgang.

Innledning

En helt sentral utfordring for tradisjonelle medier, er å finne nye inntektsbringende arenaer å formidle journalistikk på. Annonsebransjen nedprioriterer tradisjonelle papiraviser og flytter annonsekronene over på mer målrettede digitale mediearenaer.¹ Opplagstallene stuper for de aller fleste papiravisene, i Skandinavia så vel som i andre land.² Vi er derfor vitne til en stor satsing på nettmedier og en formidabel opprusting av journalistikken på digitale arenaer. Samtidig opplever mediebransjen store nedskjæringer, og stadig flere journalister mister jobbene sine.³

En annen utfordring er å finne strategier for å nå de unge mediebrukerne, noe mange av topplederne i norske papiraviser

så langt tilbake som i 2005 mente var den viktigste målgruppen for nettopp nettutgavene (Krumsvik 2006). Statistisk Sentralbyrå viser at avislesing på papir blant ungdom i Norge har gått dramatisk ned fra 1991 til i dag (Vaage 2015). I 1991 leste 84 prosent av alle personer mellom 16 og 24 år ei papiravis daglig. I 2014 var dette tallet nede i 26 prosent. En medieundersøkelse gjennomført av Nordiske Mediedager (2014) viser likevel at ungdom fortsatt er opptatt av journalistikk og leser nyheter, men at det er mediehusenes nettutgaver som er deres viktigste kilder, ikke papiravisene. Lesing av nettaviser øker og var i 2014 på 66 prosent for ungdom mellom 16 og 24 år.⁴ Denne endringen i mediebruk blant barn og unge i Norge bekreftes av flere aktuelle forskningsprosjekter (Tønnesen 2007; Hagen og Wold 2009; Elvestad og Fogt 2010; Engan 2014). En studie av nyhetsbruk blant unge mellom 13-23 år i Danmark viser også at det har steget; - fra 12 prosent i 2010 til hele 27 prosent i 2014 (Kobbernagel, Schrøder og Drotner 2015: 11).

Ungdom er iherdige mediebrukere, men de forholder seg altså i større grad til medier på nett enn på papir. Det er først og fremst Facebook, Twitter, Instagram og Snapchat som er deres arena, i langt større grad enn de tradisjonelle nyhetsmediene (Enjolras mfl. 2013; Engan 2014, Kobbernagel mfl. 2015, Andersson 2015). Engan (2014) viser i sin studie av ungdoms forhold til egen lokalavis, at de unge også synes å være mer opptatt av nasjonale og internasjonale nyheter enn av lokale. De lokale nyhetene fanger ungdommene opp via Facebook (s. 259). Dette mønsteret i nyhetskonsumenter stemmer godt med tall fra Statistisk Sentralbyrå som viser at norsk ungdom mellom 16 – 24 år oftere leser regionale og nasjonale aviser enn lokalaviser (Vaage 2015). Danske ungdommer leser lite aviser, men også de oftere landsdekkende aviser enn lokale.⁵ Ungdom beskrives også i den forbindelse som *globale mediebrukere*, da de oftere orienterer seg mot globale og internasjonale spørsmål enn lokale (Elvestad og Fogt 2010).

Ungdom er også de mest aktive debattantene på nettet, både på de mer uformelle debattarenaene, gjerne tilknyttet Facebook, og de mer seriøse, som Twitter. Enjolras mfl. (2013), som har studert sosiale medier, samfunnsengasjement og offentlighet i Norge, argumenterer for at denne nettaktiviteten blant ungdom har skapt en helt ny og fragmentert offentlighet. Denne er annen-

ledes enn den tradisjonelle borgerlige offentlighet (Habermas 1991), hvor borgerne ideelt sett kommuniserer herredømmefritt for å bygge demokrati og hvor massemediene har en sentral formidlende rolle (Enjolras mfl. 2013: 185ff). På denne nye offentlige arenaen kreves en helt annen kompetanse, og forskerne påpeker at den inntas i større grad av yngre brukergrupper: "... de digitalt innfødte [de unge] i sterkere grad enn resten av befolkningen tar i bruk sosiale medier og andre nettfora i sitt sivile og politiske engasjement. [...] dette innebærer en mobiliseringseffekt: Ungdom får en mer sentral rolle i samfunnspolitiske prosesser enn de har hatt i tidligere generasjoner, både i kraft av deltakelsens kvantitet og i kraft av de rollene ungdom inntar" (s.179). Tapscott (2009) kaller denne unge generasjonen av mediebrukere for *nett-generasjonen*. Han hevder de unge innehar en helt annen kompetanse for å håndtere medier og dets sjangre på nett, enn det den voksne del av befolkningen har.

Hva så med de tradisjonelle mediehusene? Kan de utnytte dette engasjementet hos unge på nett? Kan dette være nøkkelen til å nå de unge leserne når journalistikken overføres fra papir til nett? Det er tema for denne artikkelen. Vi vil diskutere framtidssiktene for kommentar- og meningsjournalistikken på nett og baserer oss på en studie hvor vi har intervjuet redaktører og kommentarjournalister i seks regionaviser i Norge. Prosjektets problemstilling er: *hvordan opplever regionale journalister og redaktører digitalisering og bruk av sosiale medier i kommentarjournalistikken, og hvilken betydning mener de det har for kommentariatets rolle, spesielt med tanke på ungdom som lesere?* Vi vil presentere informantenes oppfatning av de muligheter de mener kommentarjournalistikk på nett skaper for debatt og dialog med publikum, og spesielt med ungdom som brukergruppe. Men først litt mer om datagrunnlag og metode.

Data og metode

Denne artikkelen er basert på en studie av seks regionale aviser i Norge, spredt over hele landet.⁶ Empirien som ligger til grunn er bygget på et triangulert design. Vi har for det første intervjuet elleve redaktører og kommentarjournalister i de seks

redaksjonene. Informantene er strategisk valgt ut fra de arbeidsoppgavene de har som meningsskribenter. For det andre har vi gjennomført kvantitative innholdsanalyser av 1123 leder- og kommentarartikler fra avisene høsten 2013⁷ og for det tredje analysert tre utvalgte caser, som hver belyser noen spesifikke sider ved den regionale meningsjournalistikken.⁸ Diskusjonen i denne artikkelen er bygget på intervjumaterialet. Kvalitative intervju er egnet for å samle inn og analysere data knyttet til personers oppfatninger og vurderinger (Østbye mfl. 2013). Dialogen med profesjonsutøverne er også sentral for å forstå de prosessene som er med på å prege journalisters valg av tema, form og vinkling (Morlandstø 2006: 38-39).

I vår studie har vi valgt å studere *kommentarjournalistikken*. Kommentar- og meningsjournalistikken er en ekspanderende sjanger i flere land, både på papir, på nett og i etermediene (McNair 2008, Wahl-Jorgensen og Hanitzsch 2009, Salgado og Strömbäck 2012). Djerf-Pierre og Weibull (2008: 209) beskriver veksten i den tolkende journalistikken som en av de mest signifikante endringene i svensk journalistikk de siste tiårene. Veksten forklares med endringer i markedsdynamikken, utdanningsnivå og journalistprofesjonens status (Esser og Umbricht 2014: 245), videre også med at det er en relativt billig form for journalistikk, samtidig som behovet for en motvekt mot PR og politisk spinn øker (McNair 2000: 83). I ei tid der papiroplaget faller, og nyhetsformidlingen i trykt presse er sterkt utfordret av nettmedier uten deadline, er bakgrunnsjournalistikken, dybden og den analytiske kommentaren blitt viktigere. Vi har også valgt kommentarsjangeren fordi den nettopp er en sjanger med intensjon om å stimulere til dialog og debatt med sitt publikum (Sneve 2002; Igland og Stølås 2008; McNair 2008).

Videre har vi valgt *regionaviser* som studieobjekt. Regionavisene har en størrelse som gjør dem interessante når det gjelder kommentarjournalistikk. Redaksjonene er såpass store at kommentar- og meningsjournalistikken har en sentral plass. De har ofte egne kommentaravdelinger og har ansatte med eget ansvar for mening og analyse. De regionale mediene får imidlertid forskningsens blick rettet mot seg langt sjeldnere enn de nasjonale. Det er også en viktig grunn til å se nærmere på denne delen av offentligheten.⁹

Den norske pressestrukturen

Det norske avismønstret beskrives ofte som nivådelt, med ultralokale fådagere aviser nederst, lokalaviser deretter, så regionale- eller storbyaviser og riksdekkende aviser øverst (Høst 2005). Norske aviser har over tid hatt et stabilt høyt opplag. Vi har helt siden begynnelsen av 1900-tallet hatt rundt 220 ulike aviser i Norge, hvor de fleste av disse er lokale og regionale. Dette mangfoldet anses som viktig for demokratiet i Norge. Det er viktig at innbyggerne i et lokalsamfunn har tilgang til regionale og lokale aviser hvor de kan skaffe seg informasjon om forhold som angår dem, og hvor de har tilgang til debattarenaer der sentrale spørsmål i regionen kan diskuteres. I 2014 var det hele 230 aviser i Norge og tallet på utgivelsessteder var 187 (Høst 2015: 5). Avisene i Norge har også hatt en jevnt god leseroppslutning fra alle lag i befolkningen, selv om dette har endret seg til dels kraftig de siste årene (Vaage 2015). Etter årtusensskiftet og spesielt etter finanskrisen i 2007, har en rekke norske aviser opplevd til dels dramatiske opplagsfall. Høst (2015: 6) viser at fra 2013 til 2014 har det totale opplaget i Norge falt med ca. 100 000 (4, 5 prosent), noe han mener er en litt sterkere nedgang enn i årene 2008 – 2013.

Det norske mediesystemet har mange likhetstrekk med de øvrige nordiske landene. Hallin og Mancini (2009) karakteriserer det nordiske og sentraleuropeiske mediesystemet som en demokratisk korporativ modell, der et viktig trekk er partipresse og samtidig journalistisk profesjonalisme (s. 298). De beskriver også hvordan journalister i mediesystem med tradisjon for partipresse, gjerne inntar en publisistisk rolle med et mål om å påvirke opinionen (s. 28). De trekker også fram det historisk høye avisopplaget i Norden som et viktig trekk ved den demokratisk korporative modellen, spesielt utbredelsen av lokal- og regionalpresse (s. 159).

Samtidig skjer det en fragmentering av både medier og publikum verden over. Picard (2011) beskriver fragmentering og polarisering som et sentralt utviklingstrekk ved mediebransjen. Det som før var en helhet, beveger seg over i flere ulike deler. Fragmentering av medielandskap og fragmentering av publikum henger tett sammen. Norge har tradisjonelt vært et homogent samfunn, både økonomisk og kulturelt. Det har også hatt betyd-

ning for avisene. I flere andre land har avisene vært delt inn i lette og sensasjonspregede tabloider som henvendte seg til den brede massen, og smale kvalitetsaviser som rettet seg mot elitene i samfunnet. Slik har det ikke vært i Norge. Her har arbeideren, direktøren på fabrikken, læreren og legen lest de samme avisene og konsumert de samme nyhetene. Og de unge har forholdt seg til de samme nyhetsmediene som de eldre. Dette har endret seg radikalt. Avislesing blant unge har gått ned, og i den grad de oppsøker nyheter, gjør de det gjerne målrettet, ofte fordi de blir tipset via Facebook (Enjolras mfl. 2013, Engan 2014).

I sosiologien blir fragmentering ofte knyttet til trekk ved modernitet: det er modernitet som skaper fragmenter og atskillelse. Giddens (1991) mener at atskillelsen mellom tid og rom er et av de sentrale karaktertrekk ved det moderne sosiale liv. Giddens (1991: 18) bruker begrepet *disembedding*, eller *utleiring*, som han mener er et typisk trekk ved moderniteten. Med det beskriver han hvordan prosesser og relasjoner som i førmoderne tid var forankret i en lokal kontekst, ikke lengre er det. Sosiale relasjoner løftes ut av lokale sammenhenger og reartikuleres på tvers av tid og rom. Et viktig moment her, er hva dette vil bety for den posisjon og rolle de lokale og regionale mediene har i de nordiske landene.

Kommentaren på digitale arenaer

Det sentrale tema i denne artikkelen er hvordan kommentarjournalistene i regionale medier oppfatter digitaliseringens betydning for kommentariatets framtidige rolle, spesielt med tanke på ungdom som lesere. I det videre skal vi gjøre rede for og drøfte våre funn. Vi kommer til de unge leserne om litt, men først skal vi oppholde oss litt ved kommentaren på digitale arenaer.

Meningsjournalistikken har sterke tradisjoner knyttet til papiravisene, både med tanke på lederartikler og signerte kommentarer. Med økende digitalisering av avisbransjen har også sjangeren blitt med over på nett. Singer mfl. (2011: 14) mener digitaliseringen gir myriader av muligheter for leserne til å delta nettopp i debatter og på den måten være i interaksjon med nyhetene. I hovedsak deler våre informanter dette synet og mener

digitaliseringen er en styrke som bidrar til kvalitetsheving av kommentarjournalistikken, selv om de innser at det ligger et stort uutnyttet potensial her, som redaksjonene mener de ikke har klart å utnytte godt nok ennå.

Kommentarjournalistene gir uttrykk for at en viktig side ved kvalitetshevingen er den umiddelbare kontakten de får med leserne på nett, som papiravisen ikke gir. Dette gjelder spesielt hvis kommentarene deles på sosiale medier. En av kommentarjournalistene sier det slik:

Vi ser at vi får mer respons enn tidligere, og det blir mer interessante løpende debatter om kommentarene på Facebook og Twitter. Kommentarfeltene har jo sine utfordringer, det kan gå litt over styr. Men jeg synes det er berikende for sjangeren å få denne umiddelbare tilbakemeldingen og få dette interessante ordskiftet.

En annen informant legger vekt på den demokratisering nettkommentarene fører til; at alle kan delta og at bredden i meninger øker:

Det er fritt fram for alle å stå fram og mene. Og du får en del andre utradisjonelle meninger inn. Så er meningsutvekslingen umiddelbar og dialogorientert på en annen måte. [...] På nettet kan du legge ut en kommentar, så får du tilbakemelding, så kan du svare på det, så har du i gang en dialog om det du har skrevet. [...] Den dialogen er uvurderlig. Det er hovedfordelen slik jeg ser det. Du får en helt annen kontakt med de som leser, og du får motforestillinger og korreksjoner fort inn.

Nyhetsmediene har tradisjonelt hatt en portvaktrolle, der de har hatt makten til å bestemme hvem som slipper til i offentligheten (Gans 2003, Kovach og Rosenstiel 2007). Digitaliseringen av mediene har derimot undergravd portvaktrollen (Singer mfl. 2011: 15), noe Enjolras mfl. (2013: 187ff) også er inne på i beskrivelsen av den nye fragmenterte offentligheten. Picard (2011: 4) beskriver dette som et maktskifte i kommunikasjonen, der mediens makt er svekket. Journalistikken har ikke lengre monopol på formidling. Folk flest har fått langt større muligheter til å delta i det offentlige ordskiftet, uten å bli filtrert av redaksjoner som

kontrollerer adgangen. Våre informanter er ganske entydige på at denne endringen er positiv. Hovedsakelig mener de det er en styrking av demokratiet, noe som støttes av forskningen. Enjolras mfl. (2013: 149) viser, som vi var inne på i starten, at ungdom entrer denne nye digitale offentligheten, også andre ungdomsgrupper enn de som vanligvis er storkonsumenter av politisk informasjon.

På tross av denne kvalitetshevingen av kommentarjournalistikken mener flere av våre informanter at dette er et potensial redaksjonene til nå ikke har klart å utnytte godt nok. Flere av dem sier at redaksjonene fortsatt er i en eksperimenteringsfase når det gjelder dialogmuligheter. De er for eksempel opptatt av at redaksjonene ikke er flinke nok til å svare leserne, og delta i debattene, spesielt på sosiale medier:

Jeg tror folk [i avisene] synes det er litt ubehagelig og uvant, men vi må dit. Vi og bransjen har nok gjort en feil når vi lar folk [redaksjonsansatte] holde på på Facebook og Twitter. Alle har oppfatta det som sin private greie. Det er det ikke. Når du er ansatt som reporter og kommentator i en avis, så har du solgt litt av sjela di til den virksomheten. Da kan vi også stille noen krav i forhold til hvordan de mediene utnyttes på vegne av virksomheta. Vi har fått flere inn på Twitter i det siste, som bruker det til å eksponere egen journalistikk eller ta del i diskusjoner. På Facebook har det vært vanskeligere. Der har de bilder av barna sine, der diskuterer de med naboen om den beste vaffeloppskrifta. Men også der må vi bli flinkere til å utfordre folk på det de gjør på Facebook, så blir de identifisert som en avismedarbeider, enten de vil eller ikke. Det er makt i det også, hvis det brukes rett.

I denne mulighetenes verden for kommentarjournalistikken finnes det også en annen hemsko, nemlig brukerbetaling. Noen av avisene i vår studie har plassert kommentarjournalistikken bak en betalingsmur. Da studien ble gjennomført, måtte lesere i flere av regionavisene betale for å lese kommentarer på nett, mens andre hadde alt digitalt innhold åpent og gratis tilgjengelig. En av kommentatorene uttrykker dette slik:

Vi har innført et betalingsunivers, og der svinger det litt mellom publiseringsstrategi på kommentarer. Fram til nå har vi sagt at vi gjerne vil at kommentarer skal bli debattert, og ofte blir de det på nasjonalt nivå. Og da har det vært tungt å legge det inn i et betalingsunivers, fordi folk er vant til å finne det gratis. Hvis de da må kjøpe seg tilgang, så vil ikke leserne bidra til at avisen blir en del av den nasjonale debatten.

Her ser vi at kommentarjournalisten er frustrert over at kommentarstoffet som befinner seg bak betalingsmuren ikke deles og dermed ikke debatteres på de offentlige arenaer, som jo er meningen med kommentarstoffet. I skrivende stund kan vi konstatere både ulik praksis på dette området i de ulike mediehusene, og at det har skjedd endringer siden vi gjennomførte vårt feltarbeid. Noen har valgt å legge kommentarene åpent digitalt, mens andre har lagt dem bak betalingsmuren.

For å oppsummere finner vi en overveldende positiv holdning til digitalisering av kommentarsjangeren blant regionale kommentarjournalister i Norge. Informantene bruker positivt ladete ord som berikelse, dialog og demokratisering for å beskrive hva de mener digitale arenaer og sosiale medier tilfører sjangeren. De mener det skjer en kvalitetsheving av journalistikken; fordi det inviterer flere inn, meningsmangfoldet øker, det gir raskere muligheter for å kommentere saker umiddelbart og det gir større dialog med leserne. Kommentatorene trer på denne måten ned fra sine pedestaller, og flere stemmer og synspunkter blir synlige i det offentlige rom. De opplever likevel å ha en del utnyttet potensial på dette området, ikke minst på grunn av manglende integrering av sosiale medier i det redaksjonelle arbeidet, og en betalingsmur som heller ikke bidrar positivt.

Hvordan nå de unge leserne?

En sak er å overføre kommentarene fra papir til nett, en annen er å nå de unge publikumsgruppene. Flertallet av informantene våre gir uttrykk for ei tydelig optimistisk holdning og en tro på at meningsjournalistikken appellerer til unge lesere i større grad enn det nyhetsjournalistikken gjør. Dette ses på som et pre når

kommentarjournalistikken skal overføres til nettet der de yngste brukergruppene er i flertall.

Et argument som går igjen hos informantene våre er at ”de unge mener hele tiden”, noe vi har sett støttes av forskningen (Hagen og Wold 2009; Elvestad og Fogt 2010; Enjolras mfl. 2013). Gjennom sin bruk av sosiale medier, forholder unge seg ofte til meninger og meningsytringer. De blogger, leser blogger og deler meninger. En av informantene sier:

Jeg tror kommentaren har en god sjanse til å nå unge lesere. Bloggosfæren tyder på det. Det er en overvekt av unge folk som blogger. Det er ikke så mange over 60, men ganske mange under 20 år.

Dette tolker informantene som et signal på at ungdom er interessert i meningsytringer, og at kommentarsjangeren dermed har et stort potensial blant de unge mediebrukerne. Her er utsagn fra to av dem:

Jeg tror helt åpenbart det er en måte å nå de yngre lesergruppene digitalt. De vil kanskje ikke i så stor grad la seg engasjere av tradisjonelle kommentarer, men mer med bloggformen med alle dens viderverdigheter. Jeg ser på egne barn og andre ungdommer, de leser enormt mye blogger. [...] Sånn sett tenker jeg vi har store muligheter hvis vi klarer å treffe det segmentet og den dimensjonen som i alle fall vår avis ikke er i nærheten av nå. Det ligger et voldsomt stort rom der som vi ikke har erobret. Vi får mye respons på kommentarjournalistikken vår, også blant unge lesere. Jeg oppfatter av og til at det er større interesse for kommentarjournalistikken enn nyhetsjournalistikken. [...] Debattseksjonen på nett er blant det mest leste hos oss. Det sier noe om at den har et potensial også blant unge lesere. Jeg mener den har et stort potensial.

I følge Enjolras mfl. (2013: 62f) er ungdomsgenerasjonen mest aktiv på digitale medier, sett i forhold til resten av befolkningen. Blant deltakerne i nettdebattene finner han også andre ungdomsgrupper enn de som allerede er engasjert i samfunnsspørsmål og politikk. Sett i lys av dette kan informantene våre ha rett

i at kommentarjournalistikk på nett trolig vil nå ungdommen og kanskje også andre ungdomsgrupper enn de som tradisjonelt er opptatt av politikk og samfunn fra før.

Både innhold og form

På tross av denne optimismen på kommentariatets vegne innses informantene likevel å ha noen utfordringer med hensyn til innhold og form. Å nå ungdommer på nett, spesielt å nå ut over den gruppa som allerede er aktive samfunnsaktører, vil stille store krav til mediehusene. Mediene må være villige til å endre seg, både i forhold til de *tema* de velger å debattere og den *formen* debatten skal foregå i. Vi tar innholdet først. Flere av informantene peker for eksempel på at tradisjonell politikk ikke alltid er det som har appell hos de unge. En kommentator sier det slik:

Jeg er en politisk nerd, jeg skriver ofte for politikere. Noen av de temaene jeg skriver om, som parlamentarisme, får ikke akkurat 18-åringene til å hoppe baklengs salto. Men en av kollegaene mine er flink til å treffe de brede verdidebattene og klarer å skape et stort engasjement blant unge. Jeg oppfatter at ungdom i dag har et stort fokus på verdier. Men det er puttet inn i en globalisert kontekst i mye større grad enn tidligere. Så hvis vi skal være relevante for de yngste, så er ikke nøkkelen å skrive om fylkeskommunen eller de lokale sakene, men også å gripe de internasjonale, globale trendene og sette dem inn i vår kontekst.

Vi så innledningsvis at forskningen bekreftet denne globale interessen blant ungdom (Engan 2014: 260). Dette kan bety at et globalt og internasjonalt utgangspunkt for temaene i kommentarene kan være en farbar veg å gå for å nå de yngste mediebrukerne. I tillegg til denne globale orienteringen er informantene også opptatt av at ungdoms referanserammer ikke er de samme som for 50- og 60-åringer. De hevder det kan være snakk om en menings- og debattkløft mellom generasjonene som må tas på største alvor:

De felles referanserammene vi tror vi har, de finnes ikke. Du og jeg har kanskje noen rutiner der vi hører på Politisk kvarter og Dagsnytt 18 og følger med på NRK Dagsrevyen, som en referanseramme for hva som er viktig og hva som er de viktige diskusjonene. Den finnes ikke lengre. Dagens 25-åringer, de aner ikke hva vi snakker om. Jeg mener overhodet ikke det var bedre før. Tvert i mot. Jeg tror nye referanserammer vokser fram, om det så er Facebook eller hva det er. De diskuterer like mye, men de diskuterer ut fra andre impulser. Det er ikke slik at Dagsrevyen eller Stanghelle [er politisk redaktør i Aftenposten og en sentral og aktiv politisk kommentator i norsk samfunnsdebatt] eller regionavisredaktøren kan bestemme dagsorden på samme måte som før. Vi tror det fortsatt, fordi vi gjør det på samme måte. I virkeligheten setter VG og NRK dagsorden for vår generasjon [50- og 60-åringer], men de setter ikke dagsorden for de yngre.¹⁰

Andre er inne på noe av det samme, at mange av temaene spesielt i den politiske journalistikken er knyttet til referanserammer som har sin opprinnelse langt tilbake i tid: Nato-strid, den kalde krigen og Gerhardsen (norsk statsminister fra 1945 – 1965 - med unntak av noen få år). Dette er tema de unge ikke har noe nært forhold til, og som dermed ikke har den store appellen hos denne gruppen. En av informantene peker på at unge som er i ferd med å bli myndige nå, er født samme året som Gro Harlem Brundtland gikk av som statsminister (1996). Siden da har ikke hun vært noen stor del av norsk offentlighet. Likevel er hun en av mange referanserammer for den politiske kommentarjournalistikken. På samme måte som informantene problematiserer at tematikken og innholdet i den tradisjonelle kommentarjournalistikken ofte er mer rettet mot 50-60-åringer, mener de altså at sakene også ofte er skrevet inn i referanserammer som de unge ikke kjenner seg igjen i.

Innledningsvis drøftet vi fragmenteringen av både mediebruk og publikum. Fragmenteringen bidrar til at de felles referanserammene forsvinner. Mediebrukerne, og da særlig ungdom, oppsøker et spesialisert medieinnhold som interesserer dem. Det gir grunn til å spørre seg hva slags betydning mangelen på felles referanserammer i offentligheten får både for den lokale og regionale tilhørigheten, og for demokratiet. Blir de unges stem-

mer svakere i offentligheten? Eller er de såpass aktive på nye og andre arenaer enn generasjonene før dem, at de likevel vil delta og prege det offentlige ordskiftet, slik flere forskere hevder? Det som i alle fall er sikkert er at denne fragmenteringen vil stille helt andre krav til kommentarjournalistikken. Kommentatorene mener også de må bli mye mer målrettet mot den publikumsgruppen de forventer å kommunisere med.

En annen sentral utfordring er formen kommentarene presenteres i. Informantene legger vekt på at ungdommer har en helt annen måte å kommunisere på enn den voksne generasjonen og at dette også må gjenspeiles i kommentarene. Dette sier en av informantene:

Vi kan ikke skrive lange, trøtte analyser fra Stortinget. Det må gjøres på andre måter, og vi må lære oss ungdommens måte å kommunisere på. Vi må skrive mer om hverdagsligheter. Kanskje ha egne folk som skriver om ting som ikke har vært avistema tidligere. Hverdag, samliv, barneoppdragelse, økonomi, utdanning. Ting som ungdom er opptatt av. Andre typer tema, og vi må lære oss å beherske ungdoms uttrykksmåter. [...] Et mulig scenario er at det blir mer brukergenerert innhold som preger debattene.

Alle informantene er altså innforstått med at dersom en skal nå de unge mediebrukerne vil det være viktig å ta hensyn til hva tema for kommentaren er, hvilken referanseramme kommentaren settes inn i og måten innholdet blir formidlet på.

Unge stemmer

En strategi for å få til dette, er ifølge informantene å rekruttere unge kommentatorer. De vil kunne skrive seg inn i de unges referanserammer, og dermed være i stand til å levere en kommentarjournalistikk som oppleves relevant for ungdom. Flere mener at unge stemmer blant kommentatorene er nødvendig for å nå de unge leserne - med troverdighet. En av dem sier:

Politikk er en sånn gammelmannsgreie. Vi har en ungdomsrepresentant i kommentargruppa som skriver om andre temaer, og det er viktig å ha. Jeg kan skrive med troverdighet om

matpakkemødrene, fordi jeg selv er en mor som smører matpakke. Mens hun som er ti år yngre enn meg kan skrive med mer troverdighet om for eksempel «Thinspiration», og sin generasjon, enn jeg kan. Det er mer krevende for meg å skrive med troverdighet om de unges utfordringer.

Flere av informantene opplever altså at meningsstoff appellerer mer til unge lesere enn tradisjonell nyhetsrapportering, men at unge kommentarstemmer er viktige for troverdigheten. Hvordan står det så til med rekruttering av yrkesutøvere til kommentarstillinger? Rekrutterer mediehusene unge stemmer til meningsjournalistikken eller er det fortsatt "gamle menn som skriver om gamle menn for gamle menn", som en av kommentatorene våre uttrykte det? Gjenspeiler ungdoms interesse for meningsutveksling og debatt seg blant unge, ferske journalister? Er det rift om kommentatorstillinger, eller er interessen lav?

Her gir informantene våre til kjenne svært delte og ulike oppfatninger. Dermed varierer det også hvilket inntrykk de har av rekrutteringsgrunnlaget. Noen uttrykker stor bekymring, fordi de opplever at interessen for meningsjournalistikk er lav i staben. Alderssnittet i flere av kommentatorgruppene er høyt, og flere nærmer seg pensjonsalderen. De opplever heller ikke at det er så stor interesse blant unge i redaksjonen for å skrive kommentarer. En av informantene mener en av årsakene til det er at mange unge ikke er så opptatt av politikk som den mere voksne delen av kommentatorkorpset:

Det kan være at det er en sjanger som ikke appellerer til unge folk. Jeg merker over tid at ferievikarer og journalister ikke er så interessert i å jobbe med politikk og samfunnsspørsmål. Det går mye på kultur og feature og den typen saker, ikke så mye den klassiske politiske nyhets- og kommentarjournalistikken. Om det er en varig trend eller hva det er et utslag av, vet jeg ikke. Men min generasjon er nok mer politiske enn de som er unge i dag. Jeg var ung rundt 1970, ei veldig politisk aktiv tid. Min generasjon er nok varig preget av det.

Dette er kanskje en god beskrivelse av det de opplever som kløften mellom generasjonene, og kanskje en av utfordringene

i erobringen av både unge lesere og kommentatorer. Den eldre garde journalister er mer opptatt av klassisk politikk enn unge journalister, og de eldste har klare meninger om at kommentarene skal handle om politikk. Samtidig viste vi tidligere til en kommentator som hevder at de store verdidebattene engasjerer ungdom. Verdidebattene er også en del av den politiske sfæren, og det ligger også et politisk engasjement i dette.

Flere mener også det kan være en del ærefrykt og respekt knyttet til kommentarsjangeren, og at det kan være en annen årsak til at yngre journalister vegrer seg. Samtidig påpeker de at journalistisk erfaring er viktig for å beherske sjangeren:

Du setter ikke en sommervikar eller en helt fersk journalist til å skrive kommentarer. Det å skrive en kommentar er litt en erfaringssak. Du bør ha noen års erfaring som journalist, ha gjort noen journalistiske vurderinger og ha en del tanker om journalistikken og samfunnet.

Andre av informantene opplever derimot at interessen er stor, og at det er lett å rekruttere til kommentarstillingene. Høsten 2013 lyste en av regionavisene ut et vikariat i kommentatoravdelinga, og fikk søkere både internt og eksternt, både av unge og mer erfarne journalister:

Jeg opplever at det er interesse for kommentarsjangeren, og at det har bra prestisje. Og det er artig å se at det er så mye unge folk som ønsker å skrive kommentarer. Det virker som de har større selvtillit og større lyst på det enn eldre medarbeidere. [...] De er på hele tiden, ungdommene, og mener noe på sosiale medier. De ser også at hvis man har et ønske om å være profilert i journalistikken, så er det lettere som kommentator. De er ambisiøse, mange av ungdommene og legger seg på det som er in i tiden.

Vi finner med andre ord delte oppfatninger blant våre informanter av hvordan de opplever interessen for kommentarsjangeren og dermed også av rekrutteringsmulighetene.

Er ungdom samfunnsengasjert?

De fleste informantene i vår studie opplever at det er større samfunnsengasjement blant ungdom i dag enn tidligere, og ser relativt lyst på at de skal klare å nå de unge på de nye nettarenaene. Likevel finner vi en viss skepsis:

Det er ungdom som har større samfunnskunnskap og større engasjement enn noen gang, og så er det mange som kobler seg helt ut og bare dyrker det nære. Sosiale medier har jo bidratt til det. Da Facebook slo gjennom så registrerte en at andelen tenåringer som leste nyheter på nett gikk dramatisk ned. Slik representerte private medier en retrett tilbake til privatsfæren for mange unge. Det bekymrer meg en del.

Dette er også noe som forskningen har vært opptatt av. Enjolras mfl. (2013: 48ff) viser at det er stor forskjell på bruken av sosiale medier, spesielt mellom generasjonene, men også innad i ungdomsgruppa. Facebook brukes for eksempel i hovedsak som en sosial plattform for å holde kontakt med venner, mens Twitter i større grad fremstår som et nyhetsmedium, hvor en oppdateres på nyheter og deler lenker tilknyttet nyheter. På Facebook opptrer en noe større andel ungdom med lavere utdanning enn gjennomsnittet, mens på Twitter er det en viss overvekt av aktører med høyere utdanning enn gjennomsnittet. Noen av informantene mener også at perspektivet i sosiale medier ofte er for nærsynt, og peker på at dette også kan komme til å utfordre de journalistiske yrkesstandardene:

Stikkordet er rosabloggere, der perspektivet blir veldig nærsynt og personlig. Vi som er opplært til at journalistikk skal ha med samfunnet å gjøre, blir provosert av det. I tillegg er det dette med tekstreklame og etikk som ikke er helt nærværende. Samtidig er det sånn at Kierkegaard sier; "skal du overbevise et anna menneske, så skal du møte det der det er". På en eller annen måte så må en ta utgangspunkt i den virkeligheten som unge mennesker befinner seg i.

Kommentatoren peker altså på et dilemma, hvor han ikke ser unges aktivitet på sosiale medier som udelt positivt. Han mener perspektivet til de unge ofte blir lite samfunnsorientert, og at det utfordrer sentrale yrkesetiske verdier i journalistikken. Samtidig erkjenner han at for å nå fram til de unge, må også de tradisjonelle mediene bevege seg på de arenaene der ungdommen er. Denne kommentatoren har samlet sett liten tro på at kommentarsjangeren vil nå de unge leserne. På tross av den optimisme som synes å råde i kommentarkorpset, finner vi altså noen motstridende oppfatninger i synet på den unge publikumsgruppa, og på kommentarens skjebne på digitale nettarenaer. Vi lar likevel noen optimistiske forskere få siste ordet i denne diskusjonen: "De avisene som klarer å opprettholde en sterk posisjon på nettet på grunn av sin troverdighet og samtidig bruke sosiale medier som markedsføringskanal til å bygge opp lojalitet mot avisen, vil antakelig stå sterkt rustet i kampen om spesielt unge lesere" (Elvestad og Fogt 2010: 153).

Er nettkommentaren redningsplanken?

I denne artikkelen har vi formidlet noen av de oppfatningene og opplevelsene redaktører og kommentarjournalister i regionavisene i Norge har når det gjelder framtidsutsiktene for kommentarjournalistikken. De er alle optimister på kommentarjournalistikkens vegne når den nå skal overføres fra papir til nett. De opplever at kommentaren på nett blir mer levende enn kommentaren på papir. På nettet får de en helt annen og umiddelbar dialog med sitt publikum, og de opplever at meningsmangfoldet øker, noe de ser på som en berikelse for den offentlige debatten i et demokratisk perspektiv (Mathisen og Morlandstø 2015a). Samtidig legger de ikke skjul på at de har en vei å gå med tanke på denne dialogen, da journalistene ikke har vært vant til å bruke tid på slik kommunikasjon med leserne, ei heller å koble sosiale medier til sin egen kommentarvirksomhet.

De fleste informantene deler også oppfatninger om at kommentarjournalistikken enklere vil kunne nå ungdom når den overføres til nett, enn det som har vært tilfelle med papir. Flere mener at kommentaren som sjanger i langt større grad enn nyhe-

ter appellerer til unge lesere, ikke minst på nett, fordi unge er på sosiale medier, de blogger, leser blogger og er vant til å forholde seg til digitale ytringer av alle slag. Den store utfordringen oppleves derimot å være knyttet til hva kommentarene skal handle om, og hvordan de skal presenteres for å fange de unges oppmerksomhet. En opplagt løsning på denne utfordringen synes å være at de må rekruttere unge kommentatorer, da den mest aktive delen av kommentarkorpset i dag er godt voksent. Hvor enkelt det vil være å rekruttere unge kommentatorer er informantene noe uenig om, men det er de som hevder at unge journalister også har interesse for kommentar- og meningsjournalistikk.

På bakgrunn av dette er det grunn til å spørre om økt satsing på menings- og kommentarjournalistikk på nett kan være en fornuftig strategi og kanskje bli nyhetsmedienes «redningsplanke» i ei tid da en av de mest sentrale utfordringene ligger i å nå de unge brukerne på nye arenaer. Dette kan være et fornuftig resonnement når vi vet at ungdom er på nett og at de "mener mye". Vi kan også argumentere for at kommentarjournalistikk representerer en billig form for journalistikk - en skrivebordsaktivitet som ikke vil kreve de største ressursene. Det kan være takknemlig i en tid med krise og nedbemanning. Samtidig vet vi at grundige og gode kommentarer krever omfattende research og kildearbeid, noe som tilsier at kommentarjournalistikken er en heller arbeidskrevende form for journalistikk. Og dersom nettkommentarene i tillegg skal fremstå som relevante og troverdige, både i innhold og form, for å tiltrekkes de unge, vil dette kreve ytterligere innsats fra kommentatorene. Det er derfor vanskelig å spå hvor dette ender. En ting som uansett synes viktig er at kommentatorene må være villig til å se sosiale medier som en del av den nye digitaliserte offentlige debattarenaen og selv ta mer aktivt del i dialogen i kommentarfeltene.

Avslutning

Vi har diskutert hvorvidt kommentar- og meningsjournalistikken kan være en redningsplanke for journalistikken i ei digital tid, der særlig jakten på det unge publikumet er sentralt. Våre funn er hentet fra en norsk regional medievirkelighet. Mediesystemene i

de nordiske land er imidlertid en del av den samme demokratisk korporative modellen og tilhører den samme tradisjonen (Hallin og Mancini 2009). Utviklingen i ungdoms mediebruk er også svært lik over hele Norden (Enjolras mfl. 2013, Kobbernagel mfl. 2015, Andersson 2015). Det gjør at våre funn også har overføringsverdi til både en svensk og en dansk kontekst. Uavhengig av landegrensener, er det å få et fotfeste blant yngre mediebrukere en sentral utfordring for framtidens journalistikk.

Den empirien som ligger til grunn for vår diskusjon, er imidlertid utelukkende basert på redaktører og kommentatorers oppfatninger og opplevelser av hva som skal til for å nå ut til et ungt publikum. Vårt datamateriale omfatter verken intervju med unge mediebrukere, eller analyse av dialogen mellom mediehus og unge mediebrukere. Videre forskning der man studerer dialogen mellom mediehus og brukere vil utfylle dette bildet. Videre vil det også være relevant å studere konkrete satsinger som mediehusene retter mot unge mediebrukere, og se hvordan de lykkes med å nå fram, både med tanke på innhold og form.

Dette er et nytt og uutforsket felt hvor endringene skjer raskt i alle de nordiske land. I de redaksjonene vi har studert har kommentaren nylig blitt overført til nett, og den er i mange mediehus plassert bak en betalingsmur. En annen observasjon vi gjør i et pågående prosjekt i et regionalt mediehus i Norge er at nettdebattene synes å flyttes over på Facebook (Mathisen og Morlandstø 2015b). Dette vil det absolutt være spennende å følge opp, ikke minst siden kommentarjournalistikken da trer mer direkte inn på de unges mediearena.

REFERANSER

- Andersson, Ulrika (2015). «Dagspressens digitala plattformar alltmer använda – men papperstidningen är fortfarande betydelsesfull», i Bergström, Annika, Bengt Johansson, Henrik Oscarsson og Maria Oskarson (red.): *Fragment*. Bokserien nr. 63. Göteborg: Göteborg Universitet.
- Djerf-Pierre, Monica og Lennart Weibull (2008). From public educator to interpreting ombudsman. Regimes of political journalism in Swedish public service broadcasting, 1925-2005. In Jesper Strömback, Mark Ørsten & Toril Aalberg: *Communicating Politics. Political*

- communication in the Nordic Countries*. Göteborg: Nordicom.
- Elvestad, Eiri og Anne Fogt (2010). *Trenger vi avisen når vi har Facebook? Barn og unges forhold til avis under omstilling*. Kristiansand: IJ-forlaget.
- Engan, Bengt (2014). "Journalistikk om et sted i verden" s. 255-278, i Morlandstø, Lisbeth og Arne Krumsvik (red.) *Innovasjon og verdiskaping i lokale medier*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Enjolras, Bernard, Rune Karlsen, Kari Steen-Johnsen og Dag Wollebæk (2013). *Liker. Liker ikke. Sosiale medier, samfunnsengasjement og offentlighet*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Esser, Frank og Andrea Umbricht (2014). «The Evolution of Objective and Interpretative Journalism in the Western Press: Comparing Six News Systems since the 1960s». *Journalism & Mass Communication Quarterly*. Vol. 91 (2). p. 229-249.
- Gans, Herbert (2003). *Democracy and the news*. New York: Oxford University Press.
- Giddens, Anthony (1991). *Modernity and self-identity : self and society in the late modern age*. Cambridge: Polity Press.
- Habermas, Jürgen (1991). *Borgerlig offentlighet*. Oslo: Gyldendal.
- Hagen, Ingunn og Thomas Wold (2009). *Mediegenerasjonen. Barn og unge i det nye medielandskapet*. Oslo: Samlaget.
- Hallin, Daniel C. & Paolo Mancini (2009). *Comparing media system : three models of media and politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Høst, Sigurd (2005). *Det lokale avismønsteret: dekningsområder, mangfold og konkurranse 1972-2002*. Fredrikstad: Institutt for journalistikk.
- Høst, Sigurd (2015). *Avisåret 2014*. Rapport nr. 67. Volda: Høgskulen i Volda/Møreforskning.
- Igland, Alf Ketil & Audun Stølås (2008). *Kommentaren*. Kristiansand: IJ-forlaget.
- Kobbernagel, Christian, Kim Schrøder og Kirsten Drotner (2015). *Danske unges museums- og mediebrug. Temaer og tendenser*. Odense: Dream.
- Kovach, Bill og Tom Rosenstiel (2007). *The elements of journalism: What news-people should know and the public should expect*. New York: Three Rivers Press.
- Krumsvik, Arne (2006). "Hvilken strategisk rolle har nettavisene?", i *Nordicom Information*. 28 (4), s.3-11. Göteborg: Nordicom.

- Mathisen, Birgit Røe og Lisbeth Morlandstø (2014). *Motstemme og folkeopplyser på veg mot en digital offentlighet – kommentarjournalistikk i regionale medier*. UiN-rapport nr. 6. Bodø: Universitetet i Nordland.
- Mathisen, Birgit Røe og Lisbeth Morlandstø (2015a). Regionale motstemmer i nasjonal offentlighet. *Norsk Medietidsskrift*, nr. 4. Oslo: Universitetsforlaget.
- Mathisen, Birgit Røe og Lisbeth Morlandstø (2015b). «Participation and control», *Paper at NordMedia conference: Media Presence - Mobile Modernities*, Copenhagen, 13th – 15th of August 2015.
- McNair, Brian (2000). *Journalism and Democracy. An Evaluation of the Political Public Sphere*. London: Routledge.
- McNair, Brian (2008). «I, Columnist» i Bob Franklin (eds): *Pulling Newspapers apart. Analyzing Print Journalism*. Routledge, London.
- Morlandstø, Lisbeth (2006). *Journalistikk som institusjonell praksis: utviklingshemming og psykisk helse i pressen*. (Doktoravhandling). Bergen: Universitetet i Bergen.
- Nordiske Mediedager (2014). *Medievaner og holdninger. En landsomfattende undersøkelse blant ungdom mellom 16 og 25 år*. Bergen: Respons.
- Picard, Robert G. (2011). *The economics and financing of media companies*. New York: Fordham University Press.
- Salgado, Susana og Jesper Strömback (2012). Interpretive journalism: A review of Concepts, operationalizations and key findings. *Journalism* 13(2). 144-161. Sage.
- Singer, Jane B., Alfred Hermida, David Domingo, Ari Heinonen, Steve Paulussen, Thorsten Quandt, Zvi Reich og Maria Vujnovic (2011). *Participatory Journalism. Guarding Open Gates at Online Newspapers*. Oxford: Wiley-Blackwell.
- Sneve, Stein (2002). *Kommentarsjangeren: den journalistiske kommentarens historie og posisjon i dag - både sett i forhold til samfunnsutviklingen og utviklingen i andre journalistiske sjangre*. Bodø: Høgskolen i Bodø.
- Tapscott, Don (2009). *Grown up digital: how the net generation is changing your world*. New York: McGraw-Hill.
- Tønnesen, Elise Seip (2007). *Generasjon.com. Mediekultur blant barn og unge*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Vaage, Odd Frank (2015). *Norsk Mediebarometer 2014*. Oslo: Statistisk Sentralbyrå.

Wahl-Jorgensen, Karin & Thomas Hanitzsch (2009). *The handbook of Journalism Studies*. New York & London: Routledge.

Østbye, Helge, Knut Helland, Karl Knapskog og Lars Ove Larsen (2013). *Metodebok for mediefag*. Bergen: Fagbokforlaget.

NOTER

- ¹ Denne tendensen ser vi både i Norge, hvor annonseinntektene til papiraviser ble redusert med 16 % i 2014 (www.medienorge.uib.no), i Sverige hvor dagspressen har mistet 39 prosent av sine annonseinntekter siden 2009 (www.mrtv.se/documents/publikationer/1/medieutveckling-2015-webb.pdf) og i Danmark hvor dagspressen i 1999 erobret over 50 prosent av de samlede medieannonsene, mens kun 25 prosent i 2014 (<http://www.kulturstyrelsen.dk/mediernes-udvikling-2015>).
- ² <http://mediebedriftene.no>, <http://danskemedier.dk>, <http://tu.se>.
- ³ <http://kampanje.com/medier/2015/03/egmont-outsourcer-journalister/>, lest 12. oktober 2015, <http://politiken.dk/kultur/medier/ECE2398148/drs-generaldirektoer-det-har-vaeret-en-svaer-dag-for-alle/>, lest 12. oktober 2015
- ⁴ http://www.ssb.no/kultur-og-fritid/artikler-og-publikasjoner/_attachment/223839?_ts=14d09e6cbf0
- ⁵ <http://www.kulturstyrelsen.dk/mediernes-udvikling-2015>
- ⁶ Adresseavisen i Trondheim, Avisa Nordland i Bodø, Bergens Tidende i Bergen, Fædrelandsvennen i Kristiansand, Nordlys i Tromsø og Stavanger Aftenblad i Stavanger.
- ⁷ 475 av artiklene er ledere, 648 er øvrige signerte, redaksjonelle kommentarer.
- ⁸ De tre casene er; en debatt om likestilling i Fædrelandsvennen september 2013, en debatt om reservasjonsrett for leger i Bergens Tidende oktober 2013 og en debatt om grunnlaget for en nordnorsk debattarena i Avisa Nordland og Nordlys november 2013.
- ⁹ For en nærmere drøfting av metodiske valg, se Mathisen og Morlandstø 2014.
- ¹⁰ Dagsnytt 18 og Dagsrevyen er de mest sentrale nyhetsprogrammene på NRK, i henholdsvis radio og tv. VG (Verdens Gang) er Norges største løssalgsavis.

Fra hvad til hvorfor?

Subjektive formidlingsaktiviteter i valgreportager 1990-2007

AF HEIDI JØNCH-CLAUSEN

Abstract

Den klassiske valgreportage i dagbladene er under afvikling. Det viser denne artikels analyse af reportager fra valgdebatter i tre aviser i fire valgkampe i perioden fra 1990-2011. Artiklen identificerer, udfolder og diskuterer en af flere forklaringer: Den klassiske valgreportage har forladt sit genremæssige udgangspunkt som tilstræbt objektiv formidler af politiske debatter og er blevet tiltagende subjektiv. Subjektiviteten manifesterer sig først og fremmest i, at journalisten er blevet mere analytisk. I løbet af analyseperioden nedprioriteres politikernes ord og budskaber i valgreportagerne således til fordel for journalistens egne refleksioner i form af politisk baggrundsviden, inddragelse af eksterne kilder og motivspekulationer.

Indledning

”Piver ALDRIG over rødt anlagte kommentatorer og journalister. Men jeg svarer saftsusme igen #fv15 tv2valg #dkpol.” Sådan lød et tweet fra venstremanden Martin Geertsen under valgkampen i 2015. Og han var ikke den eneste politiker, der fandt den politiske dækning skæv. Dansk Folkepartis udenrigsordfører Søren Espersen mente, at medierne ”uretfærdigt hetzede” Lars Løkke Rasmussen, mens partiets tidligere formand, Pia Kjærsgaard, udtalte: ”Det er som om, man skal se skævt til Løkke. Jeg synes, pressen overspiller.” (Politiken, den 15. juni 2015).

Til andre tider har det været rød blok, der følte, at den har fået en hård medfart af nyhedsmedierne (videnskab.dk, 21. januar 2011). Uanset om de beklagende politikere har ret eller ej,¹ åbner kritikken for den tilbagevendende, evigt aktuelle *news versus views*-diskussion om – og i hvor høj grad – nyhedsjournalistens holdninger skinner igennem deres artikler og indslag.

Denne artikel indskriver sig i diskussionen ved at stille det grundlæggende spørgsmål: Hvordan kommer journalistens subjektivitet til udtryk i nyhedsjournalistikken?

Analysematerialet udgør et lille, men vigtigt hjørne af nyhedsjournalistikken, nemlig *nyhedsreportagen* (som under valgkampe betegnes *valgreportage* – begge betegnelser vil blive brugt). Den definition, som jeg har udvalgt artiklerne ud fra, lyder: ”En aktuel, til dels personligt berettet førstehåndsskildring af en politisk begivenhed af offentlig interesse, hvor to eller flere uenige politikere har deltaget.” Dette udvælgelseskriterium materialiserede sig i 88 reportager fra de tre aviser *Politiken*, *Berlingske Tidende* og *Jyllands-Posten* i valgkampene 1990, 1998, 2007 og 2011.

I denne artikel vil jeg fremlægge hovedresultaterne af min undersøgelse af valgreportagens udvikling og afvikling i denne 21-årige periode.²

Overordnet vil jeg argumentere for, at valgreportagens udvikling er blevet dens afvikling.³ Konkret vil jeg identificere og diskutere et dominerende udviklingstræk, som trækker reportagen væk fra sit neutrale, informerende udgangspunkt: Nemlig en fremvækst i *analytiske* elementer. Et udviklingstræk, der støber fundamentet for en subjektivitet, hvor journalistens vurderinger, modsat politikerens ord, bliver reportagens reelle omdrejningspunkt.

Indledningsvist præsenterer og diskuterer jeg nyhedsreportagens (/valgreportagens) genremæssige karakteristika og udfordringer. Derefter kortlægger jeg valgreportagens kvantitative status i den samlede valgdækning i de tre aviser de fire år. Efter en kort skitsering af nogle oplagte forklaringer herpå identificerer, analyserer og diskuterer jeg reportagejournalistens stigende

analytiske aktiviteter i form af flere baggrundsinformationer og motivspekulationer, som jeg argumenterer for har ført til udviskningen af genren.

Reportagen som skizofren genre

At overvære en begivenhed, som man skriver om til sine læsere. Det er i al sin enkelthed det, reportagejournalisten gør. "Journalistikens urform" betegner journalistikforskeren Sten Steensen reportagen. I det hele taget levner litteraturens beskrivelse af reportagen som genre ingen tvivl om, at reportagen er den første og største nyhedsjournalistiske genre (Roksvold, 1997; Bech-Karlsen, 2000; Steensen, 2009).

Jo Bech-Karlsens anerkendte definition af reportagen lyder: "en førstehåndsskildring i personlig stil om et menneskeligt anliggende af offentlig interesse" (Bech-Karlsen 2000: 276). Ordet "førstehåndsskildring" er definerende: Reportagejournalisten skal være fysisk til stede ved den begivenhed, han skriver om. Dette afgørende kriterium afspejles etymologisk, da ordet "reportage" betyder "at bære tilbage": Journalisten bærer information tilbage fra verden til sine læsere. Og læserne skal kunne stole på, at begivenhederne fandt sted på den måde, journalisten beretter om dem. De skal kunne stole på journalisten som kilde til "dokumentarisk troværdighed", som Bech-Karlsen formulerer det (Bech-Karlsen 2000: 170).

Bech-Karlsens anerkendte reportagedefinition afslører et betydeligt paradoks i forholdet mellem at observere og berette, da førstehåndsskildringen skal være "i personlig stil". På den ene side skal journalisten altså give læserne en så tilstræbt objektiv gengivelse af debatten som muligt. Det betyder, at han i princippet skal holde sig selv og sine vurderinger ude af reportagen og så vidt muligt være fluen på væggen, der rapporterer om det, han ser – og ikke det, han personligt oplever eller vurderer. På den anden side skal journalisten *netop* opleve og vurdere ved at skildre "i personlig stil". At journalisten på denne måde både skal informere og underholde, referere og fortælle, udgør et paradoks, som ifølge Steensen gør reportagen til den sværeste genre af alle

at arbejde med for journalisten: "For i reportagen mødes to helt forskellige journalistiske idealer. Et reporterideal, hvor journalistens subjektivitet værdsættes. Og et objektivitetsideal, hvor journalistens subjektivitet definitivt ikke værdsættes." (Steensen 2009: 14, min oversættelse). Objektivitetsidealet og reporteridealet udgør, ifølge Steensen, "journalistikkens yderpunkter" (ibid.: 17). Afgørende er det dog, at reportagen er en nyhedsjournalistisk genre og ikke en holdningsgenre. Det rum for personlig udfoldelse, som reportagen rummer, skal begrænses til et personligt præg og ikke direkte fortolkninger og vurderinger.

Vækst i valgstof, nedgang i valgreportager

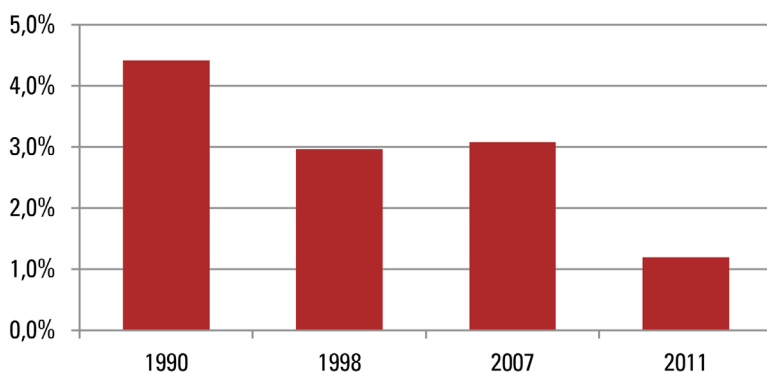
Den journalistiske dækning af folketingsvalg er som bekendt massiv. Et folketingsvalg betragtes af nyhedsmedierne som en art politisk højtid, hvor hver en sten skal vendes, både i forhold til substans, proces og personer (Møller Hansen og Kosiara-Pedersen 2014). Under mit arbejde med valgreportagen forekom det mig, at avisernes valgstof fra valgkamp til valgkamp er øget i den forstand, at der simpelthen skrives flere artikler om valget. For at efterprøve denne hypotese og kortlægge omfanget af valgstoffet optalte jeg derfor samtlige artikler, der handlede om valg i tre aviser i perioden 1990-2011.

Hypotesen holdt: Optællingen af artikler om valg – i alle genrer – viser, at valgstoffet som helhed er i markant vækst i perioden. Den største stigning ser man i *Jyllands-Posten*, der i 1990 havde 121 valgkampsartikler i valgperioden, mens det tilsvarende tal i 2011 var 356. En stigning i valgartikler på hele 194 procent. Den tilsvarende stigning for *Berlingske Tidende* i den 21-årige periode fra 1990 til 2011 er 110 procent (fra 200 til 419 artikler). Væksten i *Politikens* valgstof er med en stigning på 79 procent (fra 177 til 317 artikler) også markant, om end mere begrænset end de to andre.

Væksten er særligt markant i den fireårige periode fra valgkampen 2007 til valgkampen 2011, hvor antallet af valgartikler er

steget med 26 procent i *Politiken*, 19 procent i *Berlingske Tidende* og 25 procent i *Jyllands-Posten* (Jønch-Clausen 2014: 101).

Bladrer man igennem de mange valgartikler, springer det dog hurtigt i øjnene, at valgreportagen *ikke* har fulgt den samme eksplorative vækstkurve som det øvrige valgstof. Tværtimod ses færre og færre reportager i de tre aviser i perioden. Grafen nedenfor viser faldet i reportager set i forhold til det samlede antal valgartikler i aviserne og er udarbejdet som et gennemsnit af de tre aviser.

FIGUR 1: Andel valgreportager af samlet antal artikler om valget (gennemsnit af de tre aviser)

Som det fremgår af figuren, udgjorde valgreportagen i 1990 ca. 4,5 procent af den samlede valgdækning på tværs af de tre aviser. I 1998 og 2007 faldt andelen til ca. tre procent, mens den i 2011 i gennemsnit udgør bare én procent af den samlede valgkampsdækning. Med i alt 25 reportager i 2007 på tværs af de tre aviser og bare 14 reportager i 2011 er der tale om lige under en halvering.

Flere forklaringer

Men hvad skyldes denne journalistiske nedprioritering af valgreportagerne? Flere forklaringer – både af teknologisk, politisk og journalistisk karakter – kan belyse fænomenet. Jeg vil ganske kort redegøre for de to første typer af forklaringer, den tekno-

logiske og den politiske, hvorefter resten af artiklen vil have den journalistiske forklaring som omdrejningspunkt.

Den umiddelbart mest nærliggende forklaring er af teknologisk karakter. Dækningen af en debat, der foregår lige nu og her, er særdeles velegnet til internettet, da reportagen kan skrives og lægges ud under debatten, så den er højaktuel. På den måde opdateres læserne løbende i stedet for at skulle vente til næste dags papiravis. Udviklingen fra papir til skærm er i det hele taget markant. Det er alment kendt, at papiraviserne i en efterhånden lang årrække har kæmpet mod hastigt dalende læsertal. På fem år, fra 2010 til 2015, er oplagstallene for danske magasiner og ugeblade i gennemsnit faldet med 25 procent (mediawatch.dk). Den primære årsag er, at læserne i stedet søger mod internettet for at hente deres nyheder, enten fra netaviserne eller de sociale medier. Rasmus Kleis Nielsen og Kim Schrøder har i et stort studie kortlagt denne udvikling. Undersøgelsen viser, at særligt de unge har forladt papiraviserne til fordel for internettet: 76 procent af de 15-25-årige læser nyheder på deres computer ugentligt, mens kun 19 procent læser en trykt avis ugentligt (Kleis Nielsen og Schrøder 2013).

Spørger man dagbladenes redaktører, hvorfor reportagerne efterhånden er så sjældne, peger de på en årsag af politisk karakter (Jønch-Clausen 2014: 105). De forklarer, at de efterhånden finder de politiske debatter så indholdstomme, forudsigelige og orkestrerede, at de ikke er værd at dække. Christine Cordsen fra *Jyllands-Posten* skriver, ”at tiden er løbet lidt fra dækningen af traditionelle valgmøder”, og at tendensen skyldes, at en debat ikke længere i sig selv kvalificerer til at blive dækket. Der skal være ”en særlig historie” forbundet – enten i forhold til stedet, deltagerne eller emnet. Bo Søndergaard fra *Politiken* bekræfter også tendensen til, at den klassiske valgreportage ikke længere prioriteres særligt højt. Hans forklaring går på, at disse møder sjældent er interessante at dække, da der ikke er meget substans: ”Politikerne taler knap nok sammen, men lirer kampagnefraser af sig” (ibid).

Denne forklaring, som altså begrundes med udviklingen af selve debatten og dens deltagere, lyder plausibel, ligesom den teknologiske udvikling er indlysende. Men er det den eneste for-

klaring? Nej. I denne artikel peger jeg i retning af en anden mulig årsag, der udspringer af den journalistiske udvikling, hvor reportagejournalisten har indtaget en langt mere styrende rolle end tidligere.

Journalistens øgede dominans

Overordnet synes reportagegenrens udvikling fra – en smule firkantet formuleret – referat til historie at ligge fast. Historisk har der i reportagegenren været tradition for, at nyhedsreportager har indeholdt mange og lange direkte citater. Valgreportager fra 1968, som jeg tidligere har set på, blev således nærmest skrevet som rene "citatomtager", hvor journalistens egne beskrivelser og vurderinger enten var stærkt underspillede eller tenderende det ikke-eksisterende (Jønch-Clausen 2010).

Sådan ser reportager som bekendt ikke ud i dag. Med Steensens terminologi dominerer reporteridealet, hvor journalisten spiller en væsentlig større, mere styrende rolle end bare fluen på væggen. Moderne reportager skal med Hallins ord være "packaged", hvilket betyder, at de skal være vinklede og leve op til moderne formidlingsidealer, der handler om at underholde sin læser ved at fortælle en god historie i "personlig stil" (Hallin 1994: 138).

I min analyseperiode afspejler denne udvikling sig bl.a. ved, at politikerens ord kvantitativt tillægges mindre plads. Min opgørelse over den gennemsnitlige citatandel per artikel viser således en reduktion for alle tre aviser fra 1990 til 2007. Nærmere bestemt reduceres *citatmængden* – opgjort som den gennemsnitlige andel af citater per artikel – fra 27 procent til 19 procent fra 1990 til 2007. Mere markant er udviklingen dog, når man ser på *citatlængden*. Reportagejournalisterne bruger langt *kortere* citater i valgreportagerne i analyseperioden. Længden af citaterne i de tre aviser er fx næsten halveret i den niårige periode fra 1998 til 2007 – fra at udgøre gennemsnitligt 6,2 procent til bare 3,3 procent af artiklen (Jønch-Clausen 2014: 119).

Når politikerne kommer mindre til orde, kommer journalisten naturligvis tilsvarende mere til orde. Men hvordan forvalter reportagejournalisten sin øgede spaltepads? Hvilke fællestræk udgør den moderne reportages reporterideal?

Baggrundsinformation som analytisk aktivitet

Den mest iøjnefaldende udvikling i reportagerne i perioden er som nævnt stigende analytisk aktivitet fra journalisternes side. Ud fra de analyserede reportager at dømme betragter reportagejournalisterne det tilsyneladende efterhånden som del af deres informationspligt "at tage læseren i hånden" ved at påtage sig at forklare, analysere og kontekstualisere. Tendensen betegnes i litteraturen "*interpretive reporting*" og kan spores tilbage til 1930'ernes USA (Schudson 1998; Kovach og Rosensteel 2001). Ræsonnementet bag er erkendelsen af, at politiske fakta ikke taler for sig selv – og derfor må udlægges pædagogisk af journalisten. Journalister skal "not only report the facts truthfully, but also report the truth about the facts", som det lyder i Hutchins-rapporten fra 1947 (Hackett og Zhao 1998: 42).

Det mest fremtrædende formidlingsmæssige greb, jeg i min analyse af journalistens analytiske aktivitet har identificeret, er, at journalisten supplerer den debat, han/hun beretter om, med relevant *baggrundsinformation*. Et pædagogisk hensyn til modtagerens forståelse af debattens ordvekslinger synes at være drivkraften for denne bredere, forklarende form for nyhedsjournalistik, der altså er karakteriseret ved at række ud over den debat, journalisten dækker. Baggrundsinformation definerer jeg som "fakta, som journalisten finder relevante, der udspringer af journalistens egen viden om de politiske forløb og dermed ligger uden for debatten."⁴

Baggrundsinformationer kan være selvstændige sætninger eller længere passager, der indleder eller efterfølger gengivelser eller citater. Som her i en reportage fra 2007:

“Et af de eneste konkrete temaer, der blev debatteret, var *måske lidt overraskende* skolepolitikken, hvor Socialdemokraterne har varslet, at man vil *genåbne skoleforliget for at imødekomme De Radikale og Ny Alliance.*”

Debat: Ingen greb den sidste chance”, Berlingske Tidende 2007 (mine fremhævelser)

Med tilføjelsen ”måske lidt overraskende” bidrager journalisten her med sin personlige vurdering af emnet skolepolitik. Den sidste, markerede ledsætning er baggrundsinformation, der tjener som forklaring på emnet ”skolepolitik”. Journalisten vælger ikke at uddybe nogen substantielle elementer i skoleforliget, men bruger i stedet baggrundsinformationen til at forklare læseren den parlamentariske situation bag det debatterede emne. Han flytter dermed fokus fra debattens diskussionsemne til den politiske kontekst for ordvekslingerne – en kontekstualisering, der gør ordvekslingerne nemmere for læseren at forstå.

Baggrundsinformationerne er oftest kendetegnet ved en *tidslig markør*, der peger tilbage på noget, der er sket på et tidligere tidspunkt. Markører, der understreger, at informationen ikke er direkte kronologisk forbundet med den debat, den bruges i. Der er stor forskel på, hvor langt tilbage i tiden de tidlige markører tager læseren: Fra flere år eller måneder over nogle dage til få minutter. Når der er tale om flere måneder, er der ikke altid tale om en eksplicit tidsmarkør. Det ser vi blandt andet i følgende eksempel fra *Jyllands-Postens* 2011-dækning:

“Mens både SF og Socialdemokraterne ikke ønsker økonomiske begrænsninger, er *regeringen og kommunerne blevet enige* om at dæmpe de eksploderende udgifter på de specialiserede socialområde.”

“Der er penge i de fattige”, *Jyllands-Posten* 2011 (min fremhævelse)

Her fremgår det ikke præcist, *hvornår* SF og Socialdemokraterne er blevet enige om at dæmpe udgifterne til specialområdet, men trods den manglende konkrete tidsmarkør er mekanismen klar: Journalisten viser tilbage til noget, der *er* sket.

Ofte handler de de tidslige markører kun om nogle få dage som i følgende eksempler:

”Helle Thorning-Schmidt, der *hele søndagen* havde haft travlt med at lovprise den konservative beslutning, krævede nu også [...]”

”... statsminister Lars Løkke Rasmussen (V), der *hele søndagen* havde måttet gå balancegang mellem sine to partnere i den borgerlige lejr ...”

”Lars Barfoed kom i krydsild i partilederrunde”, *Politiken* 2011 (min fremhævelse)

De helt korte tidsmarkører kan som nævnt være ned til et par minutter og er typisk formuleret som ”efter mødet” eller ”inden mødet” el. lign. Et par af dem lyder:

”Løfter og garantier var det sparsomt med. *Men efter mødet* blev det klart, at de offentligt ansatte må imødesee ny usikkerhed i jobbet, hvis V og K kommer til magten.”

”Jørgen Poulsen var da også i modvind, *erkendte han selv bagefter.*”

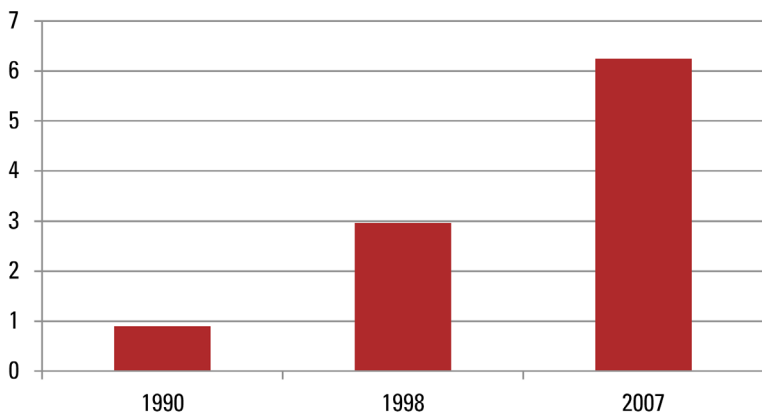
”Ellemann vandt første valgduel”, *Politiken* 1998 (mine fremhævelser)

Disse helt korte tidsmarkører har samme kontinuerlige funktion som de længere. De skiller sig imidlertid ud ved at knytte sig til journalistens personlige insider-information, som er opbygget gennem samtaler med de debatterende politikere eller andre magtfulde kilder i forbindelse med dækningen af debatten. At tale om, hvad der er foregået inden eller efter debatten, indikerer således et elitært fællesskab mellem journalist og politiker, som yderligere næres ved konsekvent manglende information om detaljerne omkring disse insider-ordvekslinger. Det fremgår fx aldrig, under hvilke omstændigheder samtalerne er foregået – om det for eksempel var et officielt interview eller en uofficiel samtale.

Disse tidsmarkører, der peger fra få minutter til flere måneder tilbage, har en narrativ funktion: Ved at binde debatten sammen med aspekter af den generelle valgkamp, eller politik mere gene-

relt, signalerer journalisten, at debatten ikke har en større selvstændig betydning, men primært får sin betydning set i lyset af den samlede valgkamp. En bevægelse, der alene er båret af baggrundsinformationerne. Stigningen i mængden af baggrundsinformationer i analyseperioden har altså den klare effekt, at betydningen af debatterne som selvstændige begivenheder nedtones, samtidig med at betydningen af valgkampen som en sammenhængende historie understreges.

Mængden af baggrundsinformationer har været i kraftig stigning i analyseperioden. Figur 2 afslører således en stigning fra knap en procent af hele artiklen i 1990 til over seks procent i 2007 – altså mere end en seksdobling.

FIGUR 2: Vækst i mængden af baggrundsinformation (gennemsnit af de tre aviser)⁵

Inddragelse af eksterne kilder

Et af de konkrete baggrundselementer, der er tydeligst i vækst over de fire valgkampe, er brugen af eksterne kilder – enten andre politikere eller eksperter, som journalisten inddrager for at forklare baggrunden for, eller de mulige implikationer af, en ordveksling.

Et eksempel herpå er reportagen ”Khader bøjer sig – peger klart på Fogh” fra *Politiken* i 2007, hvor hele 41 procent består af baggrundsinformation. Mængden af baggrundsinformation er her så massiv, at reportagen til forveksling ligner en analyse. Karakteristisk for den er i øvrigt, at den er skarpvinklet – med Hallins begreb ”packaged”. Skarpvinklingen ligger i, at journalisten har udvalgt en enkelt observation fra debatten, som hele reportagen tjener til at fremhæve. Denne ene udvælgelse er et citat af Naser Khader om, at han har valgt at pege på Anders Fogh Rasmussen som ”kongelig undersøger”. Da Khader på dette tidspunkt i valgkampen blev tolket som tungen på vægtskålen i de parlamentariske forhandlinger, var denne udmelding opsigtsvækkende – og dermed oplagt at udvælge og fremhæve reportagens pointer ud fra. For at aktualisere og dramatisere Khaders udmelding vælger journalisten i sin baggrundsinformation at fremhæve den konflikt, der ligger bag udmeldingen, nemlig kritikken af partiets valgkamp. Som repræsentant for denne kritik vælger journalisten Asger Aamund:

”Og i går gik erhvervsmanden Asger Aamund – der var en af idémændene bag Ny Alliance – i medierne med en voldsom kritik af partiets valgkamp og af de uklare meldinger om, hvad der skal ske efter valget. ”Jeg vil sige det meget kort. Hvis de melder ud i morgen eller overmorgen, at de peger på Fogh som statsminister, så får de min stemme. Men gør de det ikke inden valgdagen, så får de den ikke”, sagde Asger Aamund til Berlingske Tidende i går.”

Det er karakteristisk for de skarpvinklede reportager, der bygger på ganske få observationer fra debatten, at der bruges meget baggrundsinformation. Årsagen er logisk: Når journalisten baserer reportagen på en enkelt observation eller to, er der ikke nødvendigvis så mange oplysninger inden for debatten, der tjener til at fremhæve denne vinkel. Dermed bliver inddragelsen af baggrundsinformation, fx i form af ekspertkilder, oplagt.

Baggrundsinformation, og ikke mindst inddragelsen af eksterne kilder, fremstår ved første øjekast som neutrale informationer med det pædagogiske formål at højne læserens forståelse af en debat, som for den almindelige læser kan forekomme uoverskuelig (Lemert 1991: 39). Men jo længere journalisten fjerner sig

fra de ordvekslinger, der rent faktisk fandt sted under debatten, jo mere tipper den fine balance mellem objektivitets- og reporteridealet. Med den store grad af baggrundsinformation bliver journalisten så fortolkende, at reportagen til forveksling kan ligne en analyse.

Min undersøgelse viser også, at udvælgelsen og inddragelsen af ekspertkilder kan tone artiklen politisk. Et tydeligt eksempel på det ser vi i *Jyllands-Postens* reportage ”Opgør om boligskat” fra 2007 fra debatten mellem Helle Thorning-Schmidt og Anders Fogh Rasmussen – en debat, der dækkes af alle tre aviser. I alle aviser udvælger journalisterne den samme udtalelse fra Helle Thorning-Schmidt: at hun ikke vil sætte skatterne op, hvis hun kommer til magten. I *Politiken* og *Berlingske Tidende* står udsagnet som konstaterende gengivelser, mens *Jyllands-Postens* tre reportagejournalister beslutter at grave i *validiteten* af udtalelsen. Det gør de ved i en baggrundsinformation at fastslå, at udtalelsen er i direkte modstrid med Socialdemokratiets samarbejdspartiers udmeldinger om samme:

”Samtlige partier i det sandsynlige parlamentariske grundlag bag en S-ledet regering har *ellers* fremsat forslag om at lade boligskatterne stige – De Radikale, SF og Enhedslisten. For nylig har Thorning desuden sagt, at ”alt er i spil” – også boligskatterne i en kommende skattereform. [...] Både R, SF og Enhedslisten lægger op til at hente flere penge til statskassen fra erhvervslivet.”

Opgør om boligskat, *Jyllands-Posten* 2007

Ordet ”ellers” markerer her baggrundsinformationens intention: at gøre opmærksom på de problemer, Socialdemokratiet vil få med deres samarbejdspartier ved ikke at sætte skatterne op. Samtidig får journalisten skudt en socialdemokratisk selvmodsigelse ind – nemlig at Helle Thorning-Schmidt tidligere har sagt det modsatte, at ”alt er i spil” – også boligskatterne. Som yderligere belæg for det urealiserbare i Socialdemokratiets plan har journalisterne kontaktet De Radikales næstformand Morten Østergaard, der bekræfter, at hans parti stadig er uenig med Socialdemokratiet i forhold til ejendomsværdiskatterne. Journa-

listerne bruger altså en ekstern politisk kilde til at så tvivl om troværdigheden af Thorning-Schmidts udtalelse.

Da valgreportagens mål er at informere om, hvad der er sket i den konkrete debat, og principielt intet andet, er inddragelsen af eksterne eksperter et tydeligt genrebrud. Netop på grund af reportagens gengivende karakter kan den almindelige læser ikke forventes at gennemskue intentionen bag inddragelsen af eksperterne. Eksperternes udtalelser fremstår her umiddelbart som tilstræbt objektive udsagn, der skal komme med en neutral analyse af debatten, men har i virkeligheden en funktion som belæg for *journalistens opfattelse* af debatten. Netop fordi ekspertudsagnene er indlejret i en ikke-subjektiv kontekst, som nyhedsjournalistik jo er, forstærkes deres overbevisende effekt – jf. Roderick P. Harts pointe om, at retorik, i forståelsen persuasiv kommunikation, er mest magtfuld, når man ikke lægger mærke til den (Hart 1997: 204).

Motivspekulationer som kritisk, analytisk praksis

Når baggrundsinformationen er specifikt møntet på politikerne, handler journalistens refleksioner altid om, *hvorfor* politikerne siger eller gør, som han/hun gør. Altså om de *motiver*, der ligger bag debattens udtalelser. Og netop omtalen af politikernes motiver, motivspekulationer, er blevet en integreret del af journalistens rapporter fra debatterne.

Et eksempel fra *Politikens* dækning af en debat mellem Lars Løkke Rasmussen og Helle Thorning-Schmidt fra 2011 lyder således:

“Begge kandidaterne kom til duellen med ubehagelige personsager i pressen inden for de seneste dage. Løkke havde været en tur i Grøften i Tivoli frem for et Venstrearrangement, og Helle Thorning-Schmidts skattesag indledte duellen. Sagen har ikke stor substantiel tyngde, men kan presse Thornings troværdighed, hvis tidligere skattesag og leasing af bil i udlandet er flere eksempler på, hvor vælgerne kan sætte spørgsmålstegn ved, om Thorning

selv lever efter det socialdemokratiske princip om, at de bredeste skuldre skal bære. Derfor var det nok ikke tilfældigt, at Thorning understregede, at hun er en ægte socialdemokrat, der kommer fra Ishøj og ved, hvad et pendlerkort koster til København.”

”Statsministerduel om midtervælgerens økonomi”, Politiken 2011

Citatet består af to komponenter. De første tre perioder er ren baggrundsinformation, hentet uden for debatten, mens de sidste to er journalistens gengivelse af Helle Thorning-Schmidts udtalelser; dels at hun kommer fra Ishøj, dels at hun ved, hvad et pendlerkort koster. Disse udtalelser fra debatten kobler journalisten med baggrundsinformationens eksterne fakta via sætningen: ”Derfor var det nok ikke tilfældigt, at ...” Koblingen synes logisk: Helle Thorning-Schmidts motiv er at fremhæve sin folkelighed, *fordi* nogle dårlige sager i medierne har givet vælgerne indtryk af, at hun ikke er folkelig.

De fleste motivspekulationer er bemærkelsesværdigt ens fremført i reportagerne. Som i eksemplet med Helle Thorning-Schmidt og hendes motiv om at fremstå folkelig består motivspekulationerne af tre komponenter: 1) Politikerens udtalelse til debatten, 2) journalistens refleksion over, hvilket motiv der ligger bag politikerens udtalelse, samt 3) ord, der markerer sammenhængen mellem disse tre komponenter. Motivspekulationens anden komponent, refleksionen over politikerens motiv, har – som i eksemplet med Helle Thorning-Schmidt – ofte form af baggrundsinformation.

Motivspekulationens første komponent er selve politikerens udtalelse, som i princippet er verificérbar information: Hvis debatten var blevet optaget, ville udtalelsen fremgå af optagelsen. Jeg kalder denne komponent A. Motivspekulationens anden komponent, journalistens antagelse om motivet, kalder jeg komponent B. En typisk motivspekulation kan altså sættes på følgende enkle formel:

Motivspekulation = X siger A fordi B.

De fleste motiver i reportagerne kan koges ned til denne simple bevægelse, der dog kan antage flere former. Sætninger, hvor motiverne (B) udfoldes, kan begynde med udtalelsen (A) for herefter at glide over i det politiske motiv. Journalistens konstatering af politikerens motiv (B) samt baggrunden for at nå dertil (A) er en måde at kile et *strategisk* niveau ind i dækningen på: Ved at opstille et mål/en intention (B) og et middel/en udførelse (A) skaber journalisten et rum, han kan udfylde med sin kommunikationsstrategiske såvel som politisk analytiske ekspertise. Her kan han demonstrere sin evne til kritisk refleksion og dermed indfri den nyhedsjournalistiske intention om at kritisere magthaverne – at agere demokratiets vagthund (Bro 2008; Skovsgaard 2010; Albæk 2015). Rummet mellem mål/intention og middel/udførelse giver reportagerne et kraftigt analytisk præg. Til tider så massivt, at de til forveksling ligner analyser. Jeg har forhåbentlig nu fastslået relationen mellem politikerens udtalelse (A) og det politiske motiv (B).

En tredje komponent i motivspekulationen mangler dog stadig, nemlig forbindelsesleddet mellem A og B. Reportagen ”Dans om dronningerunde” fra *Politiken* 2007 rummer det hyppigst brugte forbindelsesled, nemlig verbet ”forsøger”:

”Med en direkte appel til vælgerne om, at intet er afgjort, *forsøgte* statsminister Anders Fogh Rasmussen under valgkampens sidste tv-debat at styre uden om diskussionen om en dronningerunde. [...]”

Ud fra formlen for motivspekulation er det politiske motiv (B) her, at Fogh vil styre uden om diskussionen om en dronningerunde. Udtalelsen (A) er hans appel til vælgerne om, at intet er afgjort. Forbindelsesleddet mellem B og A er verbet ”forsøger” (der ofte også kan antage former som ”prøver” eller ”bestræber” i betydningen en bestræbelse på at indfri et defineret mål). Når politikerens *forsøger* på noget, vinkler journalisten den politiske udtalelse ud fra motivet som bagvedliggende parameter. Det skyldes, at man, når man forsøger noget, har et fast, veldefineret mål, som man vil opnå for at indfri motivet. I mange motivspe-

kulationer bruges verbet ”forsøger” altså som forbindelsesled mellem B og A. Et andet eksempel fra samme reportage lyder:

”Men Fogh *prøvede* at reducere spørgsmålet om dronningerunde til en diskussion om »teknik«.”

Her forbinder verbet ”prøvede” motivet B (samme motiv som i forrige citat – nemlig at Fogh ikke vil tale om en mulig dronningerunde) med udtalelsen A – at Fogh reducerer spørgsmålet til et spørgsmål om teknik. I begge disse citater filtreres Foghs udtalelse gennem journalistens egen opfattelse af, *hvorfor* Fogh siger, som han gør: i begge tilfælde, fordi han vil undgå at tale om en evt. dronningerunde. Der er her tale om en inferens, som med I.S. Hayakawas definition lyder som ”[noget] for afsenderen ukendt, som ræsonneres ud fra noget for afsenderen kendt” (Hayakawa 1978: 34). Når journalisten infererer, fortolker/bedømmer han ikke eksplicit, men hans *iagttagelse* transformeres til en *opfattelse*.

Ved begge gange at vinkle Foghs udtalelser ud fra dette motiv om ikke at ville tale om dronningerunde præsenterer journalisten sin tolkning – motivspekulationen – som det vigtigste perspektiv over for læseren. Den politiske debat underlægges hermed *journalistens* opfattelse af forløbet, hvilket medvirker til det fokusskifte fra politiker til journalist, som både Patterson og Hallin omtaler (Patterson 2002: 74; Hallin 1994: 145). Ud over verbet ”forsøger” bruges også ordet ”derfor” til at forbinde udtalelse og motiv. Det ser vi blandt andet i følgende eksempel fra *Politikens* reportage ”Helle satte hårde stød ind – men Anders slog tilbage” fra 2007:

”Det socialdemokratiske angreb var *et helt bevidst forsøg på* at få velfærden højere op på dagsordenen i valgkampens slutspurt. *Derfor* gentog hun også anklagen om, at regeringen har nedprioriteret velfærden for at bruge pengene til skattelettelser.”

Ordet har samme funktion som verbet ”forsøger” (som i øvrigt også indgår i dette eksempel), nemlig at indlede den udtalelse (A),

der skal indfri B. Går vi tilbage til formlen, kan eksemplet illustreres således:

A (det socialdemokratiske angreb) var et bevidst forsøg på B (at få velfærden højere op på dagsordenen) – *derfor* A (gentagelse af angreb): A var et bevidst forsøg på B, derfor A.

Hvor ordet "derfor" i ovenstående eksempel markerer bevægelsen mellem udtalelsen og baggrundsinformationen, bruges ordet andre gange til at markere kommunikationsstrategiske motiver, der er hentet inden for debatten: Altså politiker X siger noget, og *derfor* siger politiker Y, som han gør. Reportagerne viser adskillige eksempler på, at tegn-årsag-bevægelsen mellem A og B markeres med bindeord som "derfor", et tilbagevisende "det" eller lignende. For eksempel "*Det fik Thorning* til at gentage ...", (ibid.) eller "*Dét* kom ikke helt bag på Venstre-formanden, som havde tilrettelagt et hurtigt modangreb ..." ("Valgflæsk i kødbyen", Berlingske Tidende 1998). Disse små ord markerer en tegn-årsagsbevægelse og fortæller dermed en sammenhængende og ofte underholdende historie om politikernes retoriske interaktion under debatten. En historie med journalisten som dominerende fortæller.

Konklusion

Det rum for personlig udfoldelse, som reportagen rummer, skal begrænses til et personligt præg og ikke direkte fortolkninger og vurderinger, lyder genrekravet til en reportage, jf. afsnittet om reportagen som skizofren genre.

Min undersøgelse viser, at dette krav ikke overholdes. At valgreportagen i de trykte aviser er blevet en sjælden genre forekommer både logisk og uundgåeligt i lyset af genrens udvikling i perioden 1990-2011. Den svære balancegang mellem at informere tilstræbt objektivt og bidrage med personlige observationer er tippet, og i de seneste valgkampe er journalistens egen politiske viden blevet styrende for dækningen af debatterne. Analytiske elementer som baggrundsinformationer, inddragelse af eksterne kilder og motivspekulationer har udvandet genrengivende kerne ved

at flytte fokus væk fra udgangspunktet, nemlig debattens indhold. De analytiske elementer er, set ud fra et genreperspektiv, fremmedlegemer i valgreportagen. Fremmedlegemer med den fællesnævner, at de alle er resultat af journalistiske fortolkninger og refleksioner og dermed mere handler om, hvad journalisten *tænker* om debatten, frem for hvad der rent faktisk *foregår* under debatten. Denne analytiske praksis tjener det prisværdige pædagogiske formål at sætte den politiske begivenhed og de politiske udtalelser ind i en sammenhæng. Men udvælgelsen af baggrundsinformationer er naturligvis subjektiv og understreger dermed *journalistens* opfattelse. Da nyhedsjournalister generelt har en omfattende politisk viden, vil motivspekulationerne ofte være kvalificerede gæt. Men ikke desto mindre gæt, der uundgåeligt vil være farvet af journalistens personlige, redaktionelle og politiske profil. Det er derfor min vurdering, at reportagegenrens rum for personlige observationer langt overskrides gennem denne analytiske praksis.

Ophøjelsen af journalisten til ekspert frem for formidler kan føres tilbage til journalistens intention om at kritisere magthaverne (Albæk m.fl. 2015). Denne indgroede skepsis over for magthavere er en del af nyhedsjournalistens identitet, som journalisten tilsyneladende ikke lægger fra sig, selvom formålet ikke lægger op til dette kritiske perspektiv. Modsat det lidt tunge, deskriptive arbejde, som dækningen af en debat er, giver fokus på strategi og motiver prestige i branchen og den selvudnævnte ekspertstatus af politisk *medspiller*.

Gennem det kritiske perspektiv demonstrerer journalisten således over for politikerne, læserne og ikke mindst journalistkollegaerne, at hun forstår det politiske spil og ikke uden videre accepterer politikernes budskaber som idealistiske ytringer. Men de analytiske betragtninger trækker valgreportagen længere og længere væk fra sit udgangspunkt, nemlig gengivelsen af debatten. Når behovet for gengivelsen reelt bortfalder, og politikerens mere eller mindre skrives ud af teksten, når journalistens tekst bliver så autonom, at den kun ganske svagt bygger på debatten, ja, så begynder valgreportagen at overflødigøre sig selv. Min vurdering er derfor, at tiden er løbet fra den klassiske valgreportage, "journalistikkens urform". Snart vil denne genre sandsyn-

ligvis slet ikke være at finde i de trykte medier, men udelukkende på internettet.

De subjektive formidlingsmekanismer, jeg i denne artikel har peget på, vil dog også være fremherskende i internettets reportager såvel som i andre typer af nyhedsartikler. Det er derfor mit håb, at kendskabet til greb som inddragelse af baggrundsinformation, eksterne kilder og motivspekulationer kan være værdifuldt i afkodningen af subjektivitet i nyhedsjournalistik generelt.

REFERENCER

- Albæk, Erik, Van Dalen, Arjen, Pihl-Thingvad, Signe, Skovsgaard, Morten og De Vresse, Claes (2015): *Den danske journalist: Værdier, produktion, indhold*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Bech-Karlsen, Jo (2000). *Reportasjen*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hackett, Robert A., and Yuezhi Zhao (1998). *Sustaining Democracy? Journalism and the Politics of Objectivity*. Edited by Richard S. Grunewald, *The Culture and Communication in Canada Series* Toronto: Garamond Press Ltd.
- Hallin, Daniel C. (1994). *We keep America on top of the world: Television journalism and the public sphere*. Edited by James Curran, *Communication and Society*. London: Routledge.
- Hart, Roderick P. (1997). *Modern Rhetorical Criticism*. Needham Heights: Allyn and Bacon.
- Jønch-Clausen, Heidi (2010). "Fra slag i bolledejen til kontraktjournalistik". *Journalistica*, nummer 2, s. 100-119.
- Jønch-Clausen, Heidi (2014). *Kamppladsen og kommandorum*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Kovach, Bill, and Tom Rosensteel (2001). *The Elements of Journalism*. New York: Three Rivers Press.
- Lemert, B. James, William R. Bernstein, James M. Rosenberg, and Karl J. Nestvold (1991). *News Verdicts, the Debates, and Presidential Campaigns* New York: Praeger.
- Møller Hansen, Kasper og Kosiara-Pedersen, Karina (red.) (2014): *Folketingsvalget 2011 i perspektiv*. København: Djøf Forlag.
- Patterson, Thomas (2002). *The Vanishing Voter – Public Involvement in an age of Uncertainty*. New York: Alfred A. Knopf.
- Roksvold, Thore (red.) (1997): *Avisjangerer over tid, Studier i språk og sjanger*. Fredriksstad. Institutt for journalistikk.

- Schudson, Michael (2003). *The Sociology of News*. Edited by Jeffrey C. Alexander, *Contemporary Societies* New York: W.W. Norton & Company, Inc.
- Kleis Nielsen, Rasmus og Schrøder, Kim: Danskernes brug af nyhedsmedier 2013. Roskilde Universitet: Center for Magt, Medier og Kommunikation.
- Steenen, Steen (2009). *Stedets sjanger – om moderne reportasjefjournalistik*. Kristiansand: IJ Forlaget.
- Svith, Flemming. 2011. *Nyhedsjournalistik – Bedre end sit rygte?*, Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet, Aarhus.
- Politiken den 15. juni, 2015: politiken.dk/indland/politik/folketingsvalg2015/ECE2695786/venstre-kandidater-angriber-pressen-i-laderthorning-slippe/
- Videnskab.dk, 21. januar 2011
www.videnskab.dk/blog/er-medierne-bla-lejesvende
www.mediawatch.dk/Statistik/Laesertal_avis/

NOTER

- ¹ Journalister og redaktører benægter som regel dette og betoner, at tilstræbt objektivitet stadig er deres vigtigste formidlingsideal. (Jønch-Clausen og Lyngbye, 2007; Skovsgaard 2010; Albæk m.fl. 2015).
- ² Undersøgelsen var del af mit ph.d.-projekt "Kamppladser og kommandorum – en retorisk analyse af valgreportagens retorik", som jeg afleverede i 2012, og som blev udgivet i 2014.
- ³ I min ph.d.-afhandling, som denne artikel bygger på, peger jeg på flere årsager, bl.a. fremvæksten af bløde featureagtige valgreportager, hvor politiske udtalelser stort set ikke figurerer, da underholdningsværdien i disse er prioriteret langt højere end informationsværdien.
- ⁴ Der er en klar sammenhæng mellem baggrundsinformation, forklaring og analyse, da baggrundsinformation tjener en forklarende og analyserende funktion. Dermed befinder forklaring og analyse sig på et andet, mere overordnet niveau. Jeg vælger dog i denne artikel at fokusere på baggrundsinformationer som forklaringens/analysens byggesten, da disse er meget konkrete og let identificerbare i modsætning til forklaring og analyse, der efterhånden udgør et selvstændigt genstandsfelt inden for nyhedsjournalistikforskningen, jf. fx Svith 2011.
- ⁵ Søjlerne viser udviklingen i den gennemsnitlige andel baggrunds-

information per artikel for alle aviserne i hvert af de tre valgår. Når 2011-valgkampen ikke er medtaget, skyldes det, at materialet (antallet af reportager) udgør et for spinkelt grundlag at lave statistik på.

Journalistik som en hermeneutisk og dekonstruktiv intervention i den distribuerede offentlighed

AF EJVIND HANSEN

Abstract

Internettet har sat nye betingelser for den demokratiske offentlighed. Den journalistiske praksis er født ind i nogle opgaver, der opstod sammen med massemediernes fremkomst. I takt med at de traditionelle massemedier (tryk, radio, tv) afløses af internetmedier, rejser spørgsmålet sig, om vi stadig har brug for journalistikken. Jeg vil argumentere for, at der i forhold til idealer om en deliberativ offentlighed ligger tre overordnede journalistiske opgaver: (a) traditionelle opgaver som formidling, efterforskning og kritik; (b) moderation af dialoger (sikre en passende diversitet mellem de talende); (c) moderation af tavshed (give stemme til de tavse interesser i samfundet).

Historisk baggrund

I ethvert demokratisk samfund er offentlighedens struktur helt afgørende. Strukturen på offentligheden afgøres af mange ting, men en af de helt uomgængelige faktorer er den teknologi, der bærer offentligheden (Habermas 1962/1990).

Det græske demokrati havde sin ekklesia – folkeforsamlingen. Her mødte man personligt frem og lyttede til synspunkter og argumenter – primært fra de velstillede mænd over 20, der havde mulighed for at tage sig tid til den slags, og som havde retoriske evner, der gjorde, at folk gad lytte. Offentlighedens teknologi var

primært den menneskelige stemme, mimik og gestik. Denne teknologi rummer nogle ulemper i forhold til bestandighed (udtrykket er kun sanseligt tilgængeligt i nuet og afhænger herefter af den menneskelige hukommelse) og geografisk rækkevidde (man er nødt til at være til stede for at få kendskab til, hvad der foregår). Til gengæld rummer den nogle fordele, i og med at der er en direkte kontakt mellem afsender og modtager. Man får som afsender en direkte fornemmelse af, hvordan ytringerne modtages. Og man har som modtager adgang til alle de prosodiske og ekstralingvistiske elementer (såsom tonefald, mimik, gestik), som giver en mere detaljeret forståelse af det sagte.

Det moderne vestlige demokratis fremkomst falder på mange måder sammen med teknologiske nybrud for offentligheden. Mest afgørende er givetvis massemediernes fremkomst. Trykpressen udvikles fra midten af 1400-tallet og effektiviseres for alvor i 1800-tallet, hvor damptrykpressen udvikles og effektiviseres. I 1900-tallet suppleres de papirbårne massemedier (primært avis, magasin, bog) med æterbårne massemedier som radio og tv. Dermed blev det muligt at have en offentlighed med større geografisk og modtagermæssig rækkevidde.¹ Det samfundsmæssige fællesskab kunne tilsvarende udvides til ikke blot at omhandle dem, som man møder i dagligdagen. Massemediernes skabte et kommunikativt udgangspunkt for et fællesskab, der rækker ud over de faktiske, konkrete fysiske møder mellem mennesker (Anderson 1991, kap. 3). I og med at fællesskabet blev større, blev det imidlertid også påtrængende at professionalisere kommunikationen. Det kræver nogle særlige kompetencer at kommunikere med nogen, som man ikke umiddelbart kan sanse. Dels fordi man jo ikke kan vide, hvordan de reagerer. Dels fordi man ikke kender deres forudsætninger. Dertil kommer, at når publikum bliver så stort, bliver det også mere sammensat. Derfor bliver de potentielt relevante emner flere og forudsætningerne for at forstå budskaberne mere forskellige.

Den journalistiske profession er i en vis forstand defineret ved at skulle løse denne udfordring. Dermed ikke være sagt, at udfordringen var løst med journalistens fremkomst. Jeg har i en anden sammenhæng (Hansen 2013) argumenteret for, at den journalistiske praksis i en væsentlig forstand var sat på opgaver, der *skulle*, men i en vis forstand ikke *kunne* løses. Den journa-

listiske opgave var at formidle information og kritisk² formidle synspunkter og budskaber mellem nyhedsskabere (magthavere, eksperter og andre centrale aktører i samfundet) og nyhedsmodtagere (den almindelige borger). Men når medierne når så bredt ud, så bliver den potentielt relevante information enorm. Men borgernes evne til at indtage information er stadig lige begrænset. Derfor skal journalistikken på den ene side fremskaffe relevant information, på den anden side skal denne information begrænses mest muligt til det absolut relevante – informationer skal udvælges og tilskæres for at skabe en kommunikation, der er gennemsigtig. Men da borgerne lever forskellige liv, vil deres normer for relevans også kunne variere markant, og normerne for den “rette” selektion kan ikke forventes at være de samme for alle modtagere. Journalistikken i massemedierne er således stillet over for en opgave om at fremskaffe mest mulig information, men samtidig tilskære informationerne efter kriterier, som ikke er fælles for alle modtagerne. I første omgang gør man set fra et samfundsperspektiv en dyd ud af nødvendigheden, idet man netop ikke foregiver at repræsentere alle borgere, men primært bestemte interesser. I anden halvdel af det 20. århundrede forsøger man som svar på disse udfordringer at orientere sig efter høje standarder for fairness, objektivitet osv. (se f.eks. Bjerg 2009, særligt kap. 3-6), men disse idealer undermineres efterhånden af filosofiske pointer om, at idealerne – eller i det mindste deres konkrete virkeliggørelse – kan diskuteres.³ Pragmatiske (f.eks. i Dewey 1957, kap. V; Rorty 1979; 1989), hermeneutiske (Husserl 1935-36; Heidegger 1927), kritisk teoretiske (Adorno 1966; Honneth 1992), poststrukturalistiske (Derrida 1967; Foucault 1969) og postmoderne (Lyotard 1979) analyser har (for bare at nævne nogle få) vist, at idealerne er indlejrede i historiske og sproglige udviklinger og strukturer, der måske nok retfærdiggør deres eksistens, men ikke kan legitimere en universel ubetvivlelighed. Begreber om fairness og objektivitet har altid en bias, som potentielt kan diskuteres.

Siden 1990'erne er internettet blevet en uomgængelig del af vores offentlighed. I forhold til den beskrivelse af en journalistisk kernekompetence, som jeg har givet her, kan man sige, at internettet i nogen udstrækning løser det grundproblem, som journalistikken var sat til at løse: Internettet har både struktur

og teknologisk rummelighed til principielt set at kunne rumme alle de informationer, der kan præsenteres visuelt og auditivt.⁴ Samtidig modvirkes den truende uoverskuelighed af forskellige typer af indekserings-bots (robotter, der trawler hele internettet igennem og indekserer det fundne efter forskellige kriterier, således at man efterfølgende kan søge i informationerne) og sociale netværk, hvor man kan følge hinanden og dele oplevelser med brugere, som man har fælles interesser med. Robotterne og de sociale netværk giver brugerne mulighed for at lave en personlig fokusering af informationsindtaget – suppleret med, at de store aktører på internettet har fundet ud af, at det er kommercielt attraktivt at aflure brugernes interesser og så servere indhold, der modsvarer disse (Pariser 2011; Andrejevic 2007).

Så internettet rummer med andre ord mulighed for at løse den journalistiske udfordring – vel at mærke uden at det opleves som et problem: Man kan både lægge alle informationer frem (i det mindste for så vidt man ønsker det), og brugerne har mulighed for at sortere dem i forhold til personlige kriterier for relevans. Dertil kommer, at den formidlende opgave mellem nyhedsskabere og nyhedsbrugere måske er mindre påtrængende i takt med, at nyhedsskaberne selv bevæger sig ud i den kommunikative relation (f.eks. opretter Facebook- og Twitter-profiler, hvorfra man kommunikerer direkte med nyhedsbrugere). Dette vil vi dog vende tilbage til nedenfor.

Denne situation har naturligvis ført til en diskussion af, hvorvidt vi i offentligheden stadig har brug for den journalistiske profession. Hvis man tager ordet “brug” i den bredeste forstand, så er den betænkelighed åbenlyst forfejlet. Når vi kigger rundt i verden, så er der helt åbenlyst masser af brug for journalister. De løser dagligt store mængder af påtrængende opgaver, i og med at medier og organisationer har store produktionsbehov, som journalister har kompetence til at løse.

Betænkeligheden skal derfor forstås lidt mere snævert: Ligger der stadig journalistiske opgaver, som er vigtige i en form for moralsk eller demokratisk forstand, og som ikke bliver løst af sig selv gennem teknologien? Findes der stadig nogle opgaver, der er påtrængende, ikke blot i kommerciel forstand (hvilket naturligvis kan være vigtigt nok i sig selv), men også i en samfundsmæssig forstand? Er det med andre ord vigtigt for samfundet som helhed,

at vi bliver ved med at uddanne journalister til at lave produkter, der ikke blot finder interesserede modtagere, men som også kan løfte disse modtagere til at være mere kompetente borgere i et demokratisk samfund? Det følgende bud på et svar vil primært læne sig op af et *deliberativt* ideal for repræsentativt demokrati (Habermas 1992, kap. 8).⁵

Hvis journalistikken er født ud af et problem med at formidle en uendeligt kompleks verden på en måde, der er tilgængelig for borgeren ifølge dennes normer for relevans, så er det naturligvis ikke en given ting, at journalistikken bliver ved med at være relevant, hvis opgaven løses andetsteds. På den anden side er det heller ikke en given ting, at journalistikken nødvendigvis bliver irrelevant af den grund. For det første kan der restere andre vigtige opgaver fra den oprindelige udfordring. For det andet kan den journalistiske profession ændre sig og tilpasses den nye situation. For at det skal blive relevant, kræver det imidlertid en overvejelse af, hvilke nye behov der måtte være opstået i internetbårne offentligheder – behov igen forstået som deliberativt demokratiske behov.

Behovet for traditionel journalistisk intervention

Journalistik i den traditionelle forstand (dvs. journalisten som mediator/formidler af information) har stadig en umiddelbar relevans på en række punkter. Jeg vil komme ind på tre opgaver: (a) en formidlings-, (b) en efterforsknings- og (c) en kritisk opgave. For alle tre gælder, at journalisten ikke per automatik er den mest kompetente, men alt andet lige vil han/hun (f.eks. gennem sin uddannelse) være bedre klædt på end flertallet.

(a) Formidlingsopgaven: I den traditionelle opgave for journalistikken er en særlig formidlingsopgave påtrængende, men det handler ikke blot om formidling som det, journalisten siger/skriver/viser. Den side af formidlingen er naturligvis også vigtig: Den journalistiske opgave består ikke blot i at videresende vigtig information. Informationen skal også formidles, således at den bliver tilgængelig for modtagerne. Men i arbejdet med at danne grobund for denne formidlingsopgave skal den journalistiske

agent også selv bevæge sig ind på et felt, som han/hun ikke er hjemmevant i.

Traditionelt har denne opgave været løst ved, at journalisten som ikke-ekspert bevæger sig ind på ekspertens område og udfordrer den viden, som eksperten repræsenterer, med ikke-ekspertens spørgsmål. Herved tvinges eksperten til at formulere sine indsigter ind i de rammer, som ikke-ekspertens spørgsmål sætter. Gennem dette arbejde kan viden vandre på tværs af kompetenceniveauer: Når dette arbejde gøres godt, bliver en forenklet udgave af ekspertens viden tilgængelig for ikke-eksperten.

Internettet rummer også informationer og fællesskaber, der taler til vidt forskellige kompetenceniveauer. Her kan man finde informationer fra offentligt administrative institutioner, entusiastiske nørder, glade amatører, eksperter, interesseorganisationer osv. Og for nogle af disse gælder givetvis, at der finder en vis vandrings mellem kompetenceniveauer sted. Men kun meget få steder (f.eks. i forbindelse med uddannelsesinstitutioner) vil man *systematisk* kunne regne med, at kompetencevandringen anses for at være en decideret *opgave*. Derfor kan det være relevant at bevare en profession, der anser dette for at være et centralt omdrejningspunkt.

(b) Efterforskningsopgaven: Internettet løser tilgængelighedsopgaven og opgaven med at sortere i den tilgængelige information. Så når informationerne er åbent tilgængelige, så er internettet et stærkt medie, fordi vi kan kombinere og søge i den på kryds og tværs.

Ikke alle relevante informationer er imidlertid per automatik åbent tilgængelige. For det første er nogle informationer grundlæggende svært tilgængelige (bl.a. fordi ikke alle relevante informationer kan sanses direkte). For det andet kan private interesser nogle gange tale for, at informationer af offentlig interesse ikke skal være offentligt tilgængelige – nogle gange af legitime grunde, andre gange af mere suspekterede grunde. I samfundet har vi derfor brug for, at nogen har til opgave at grave informationer frem. Derfor har vi forskningsinstitutioner, et efterforskende politi og undersøgende journalister.

Internettet kan meget vel være et vigtigt redskab i dette arbejde, men det kan naturligvis ikke erstatte det. Derfor har vi

stadig brug for traditionel, informationsfokuseret undersøgende (gravende) journalistik til dette arbejde.

(c) Den kritiske opgave: Internettet er som nævnt stærkt til at give brugerne informationer, der modsvarer deres personlige relevanskriterier. Det er imidlertid ikke en given ting, at brugerne altid interesserer sig for det, som de burde interessere sig for. Og dette udnyttes i megen strategisk kommunikation, hvor professionelle kommunikatører strategisk kan føre den offentlige interesse væk fra prekære problemstillinger, hvorved borgerne risikerer at få en skæv opfattelse af, hvad der er påtrængende problemstillinger, hvad der er mulige løsningsmodeller, og hvem der bør have ansvaret for at løse problemerne. Her ligger stadig en påtrængende opgave i på den ene side at give brugerne/borgerne et kvalificeret modspil, således at de ikke altid kun får det, som de af sig selv opsøger. Og på den anden side at give de professionelle kommunikatører et kritisk modspil, således at det bliver sværere at manipulere med den offentlige dagsorden.

Kigger man ovenstående tre bud igennem, kunne man godt konkludere, at journalistikken er lige så vigtig som altid. Problemet er imidlertid, at der efterhånden er opstået så mange alternative veje til information, som går uden om de journalistiske medier. Alternativer, der ikke af nogen kompetent analytiker ville blive karakteriserede som journalistisk funderede, og som heller ikke forpligter sig til publicistiske opgaver (f.eks. Facebook, Twitter, Reddit, Wikipedia, YouTube, IMDb). Disse alternativer er altså egentlig ikke journalistiske – men de bruges bare alligevel ofte som erstatninger for de journalistiske medier (Debrouwere 2012).

Det er isoleret set ikke et problem, at borgerne får informationer fra andre kilder. Problemet opstår først, når vi indser, at disse alternativer ikke på samme måde har indløsningen af de tre ovennævnte bud som en decideret opgave. De sociale medier *kan* godt (a) rumme formidlende stof, men lige så ofte er det primært ligestillede, der kommunikerer med ligestillede. De *kan* godt (b) bruges som et sted til at offentliggøre skjulte informationer, men sjældent har aktørerne egentlige kompetencer og ressourcer til at gøre det. Og særligt på (c) den kritiske opgave ligger

en udfordring, idet sociale medier netop er tænkt som værktøjer til at udveksle den information og dialog, som man interesserer sig for i forvejen (Pariser 2011).

I takt med at borgerne (eller brugerne) får tilfredsstillet deres umiddelbare behov for information andre steder end i de journalistiske medier, kan det derfor være en god ide at overveje, om der er andre opgaver, som kunne trænge til en journalistisk håndsrækning. Spørgsmålet i resten af denne artikel vil derfor være, om det er muligt at opsøge opgaver i de nye offentligheder, hvor der er et demokratisk kald på journalistisk intervention.

Behovet for moderation af dialog

At opsummere de nye internetbaserede medier i få ord er grundlæggende set altid reduktivt. Helt uden en vis opsummering kommer vi imidlertid heller ikke langt med at skitsere en mulig fremtidig rolle for journalistikken. Jeg har derfor i andre sammenhænge (f.eks. i Hansen 2011; Hansen 2013) foreslået, at vi griber fat i internettets dialogiske struktur, når vi skal forstå, hvilke kommunikative udfordringer vi kan forvente, at den demokratiske offentlighed kommer til at stå i, i takt med at den bliver mere og mere internetbaseret.

Påstanden er ikke, at internetmedier altid er dialogiske og interaktive. Rigtig mange internetmedier har meget begrænset rum for dialogisk udveksling. Dertil kommer, at en vis grad af dialog også har fundet sted i andre medier. Alligevel giver det god mening at holde fast ved det dialogiske element som noget særligt for internettet, fordi internettet allerede på det teknologiske plan rummer en grundlæggende tovejsstruktur, der adskiller sig fra de papirbårne massemedier og radio/tv. Internettets protokoller kræver simpelthen en mulighed for tovejskommunikation for overhovedet at give rum for informationsudveksling. En teknologisk tovejsstruktur giver ikke i sig selv et dialogisk medie (Hansen 2009a), men historisk er *aktivitet* på en hjemmeside blevet en vigtig faktor i vurderingen af sidens kommercielle værdi (bl.a. fordi det fortæller mulige annoncører, hvor mange brugere der findes på siden, og hvor involverede de er), og her

spiller dialog en vigtig rolle. Hvis man som internetmedie kan skabe en frugtbar dialogisk kultur, er man derfor stillet stærkt.

Dialog er imidlertid mange ting. I sin grund er dialogen ganske vist blot en gensidig udveksling af udsagn mellem mindst to parter, hvor udsagnene forholder sig til hinanden. Historisk har dialog imidlertid ofte været fremhævet som noget særligt og godt i den menneskelige sameksistens. Gode dialoger kan føre til nær social kontakt mellem mennesker, man udfordres, og man lærer noget. Denne slags dialoger er både følelsesmæssigt behagelige og intellektuelt udfordrende.

Men der findes også andre typer af dialog. Dialoger kan f.eks. være frustrerende; enten fordi man ikke føler, at man egentlig kommer i kontakt med hinanden, eller fordi man allerede kender hinanden alt for godt og derfor ikke rigtig har noget at sige til hinanden. Disse former for dialog er hverken følelsesmæssigt eller intellektuelt tilfredsstillende. Andre gange har vi dialoger, hvor vi ikke egentlig søger at udfordre hinanden, men dialogen skal bare skabe et rart samvær, hvor vi bekræfter hinanden. Det kan f.eks. være den snak, man har med sin ægtefælle, når dagen er ovre, og børnene er lagt til ro. Men det kan også være, hvis man lige har været til et agilitystævne med sin golden retriever, og man efterfølgende tweeter eller sms'er et "tak for sidst". Endelig findes der dialoger, som man indgår i, fordi man skal. Det kan være, når man skal snakke om ubehagelige problemer eller udfordringer, som bare er nødvendige at få fra hånden. Her kan dialogerne være følelsesmæssigt ubehagelige, men intellektuelt udfordrende.

Set ud fra et kommercielt synspunkt er det afgørende, at brugerne har lyst til at blive ved med at vende tilbage og være aktive. Ud fra et deliberativt demokratisk synspunkt vil det være afgørende, at man ikke *blot* tilfredsstilles emotionelt, men at der også er et intellektuelt udfordrende element i dialogen (Habermas 1992, kap. 8), eftersom det er vejen frem i forhold til at kunne forholde sig rationelt til udfordringer, man måske ikke er opmærksom på i forvejen.

I forhold til den demokratiske opgave giver det derfor god mening at klæde journalister på til at kunne facilitere dialoger, hvor deltagerne udfordrer og flytter med hinanden. Så i stedet

for at være mediator for information, kunne det være godt, hvis journalisten kunne blive *moderator for dialog*.

I den filosofiske litteratur er der et velartikuleret bud på, hvad der sker, når dialoger ikke er frugtbare og altså har brug for moderation. Den filosofisk hermeneutiske tradition har, særligt siden H.-G. Gadamer, påvist, at *afstanden* mellem dialogparterne er afgørende. Hvis der er alt for stor afstand mellem parterne, kan det være vanskeligt at få en dialog til at flytte noget (Gadamer 1959; 1966). Når parterne er langt fra hinanden, er det derfor afgørende, at man arbejder på at etablere en *horiontsammensmeltning*: Når man i en dialog skal opnå forståelse for, hvad den anden siger, er man nødt til at forstå den baggrund, som den anden taler ud fra. Det kan man ikke gøre, hvis man stædigt holder fast i, at ens eget udgangspunkt er det eneste mulige. Derfor forudsætter enhver dialogisk forståelse⁶, at begge parter bevæger sig i retning af hinanden. Disse pointer har C. Taylor trukket ud på et lidt større samfundsmæssigt plan, idet han påpeger, at samfundsmæssige konflikter kan analyseres på samme måde (Taylor 1971; 1990; 1992).

En vigtig journalistisk opgave kan derfor være at bringe parter, der umiddelbart er meget forskellige fra hinanden, tættere på hinanden ved at hjælpe parterne til at se et muligt fælles udgangspunkt for deres uenighed, hvorved de kan blive i stand til i det mindste at forstå rationaliteten bag de forskellige synspunkter. Herved vil vi kunne opnå et samfund, hvor borgerne ikke nødvendigvis er mere enige, men hvor de i det mindste kan forstå, hvordan “de andre” kan være nået frem til deres synspunkter.

At oversætte den hermeneutiske analyse af, hvordan dialogisk forståelse finder sted, til en teori om, hvordan et demokratisk samfund fungerer bedst, er imidlertid ikke ukontroversielt. Det hermeneutiske billede på den sociale relation er fra mange forskellige sider blevet kritiseret for at være naivt (bl.a. i Foucault 1967; Habermas 1970; Derrida 1984; Honneth 2000). Når vi ser på ovenstående beskrivelse af, hvornår dialoger kan være ufrugtbare, så har vi foreløbig kun beskrevet den ene situation – nemlig den, hvor afstanden mellem parterne er for stor. Men rigtig ofte er det primære problem ikke, at vi ikke forstår hinanden, men at vi forstår hinanden alt for godt. Vi forstår hinanden så godt, at vi slet ikke udfordrer hinanden, lærer noget af hinanden, og måske

forstår vi endda hinanden så godt, at vi mister blikket for, at der er noget, vi ikke forstår – fordi vi netop altid bliver bekræftet i, at vores baggrundsforståelse er god nok.

I et deliberativt perspektiv er det imidlertid altid vigtigt at have blik for de interesser, der ikke varetages af den til enhver tid gældende offentlige dagsorden. Derfor kan dialogens moderator i visse situationer have en påtrængende opgave i at lirke dialogernes gældende horisonter op, således at vi kan vinde blik for de oversete forhold eller problemer. Jeg har i anden sammenhæng (Hansen 2011; Hansen 2013) argumenteret for, at journalistikken til denne opgave kan have gavn af at tilegne sig diskursanalytiske eller dekonstruktive metoder eller færdigheder. Diskursanalysen (som den f.eks. artikuleres i Fairclough 1992) er et godt redskab til at vinde et blik for, hvordan den normale italesættelse af bestemte forhold altid er begrænset (fordi sproget tvinger os til at fokusere på bestemte sider af forholdet – på bekostning af andre). Diskursanalysen forsøger altså at gøre os bevidste om det, der ligger uden for den normale italesættelse.

Dekonstruktionen går derimod snarere ind i *kernen* af den normale håndtering af et forhold, et problem eller en udfordring og påviser, at for mange af vores kulturelle aktiviteter gælder det, at de er bygget op omkring en grundlæggende udfordring, der på den ene side *skal* løses – men på den anden side ikke *kan* løses (se en uddybning af denne pointe i Hansen 2011, s. 104-111; se også Derrida 1994; 1996).

For både diskursanalysen og destruktionen gælder det, at når de lykkes, så viser de os kontingensen i vores almindelige italesættelse af et forhold, og herved bliver det muligt at sikre, at dialogen ikke udarter sig til en uproblematisk, rygklappende dialog, hvor vi bare hele tiden bekræfter hinanden i den gældende (begrænsede og begrænsende) italesættelse.

Behovet for moderation af tavsheden

En vigtig pointe i den dekonstruktive tilgang til samtale og vores praksis i verden er, at betydning kun opstår gennem tavshed (Derrida 1967, kap. VI; 1969, kap. II; Hansen 2009b): Et tegn kan kun blive betydningsfuldt ved at være adskilt fra andre tegn;

der skal med andre ord være et mellemrum mellem tegnet og det andet. En betydning opstår ved, at noget trækkes ud som det væsentlige – den øvrige del af verden skubbes derved tilbage i baggrunden og bliver den tavse med-virkelighed, som gør, at det væsentlige fremtræder som påtrængende signifikant for os.

Når det nu er sådan med nødvendighed, kunne man indvende, at det næppe kan være en journalistisk opgave at modvirke det – fordi vi netop ikke kan opnå en situation, hvor alt er italesat. I en deliberativt demokratisk sammenhæng kan vi imidlertid ikke blive stående ved den konstatering. Et demokratisk samfund er jo netop defineret ved, at det er folket (ideelt set *hele* folket), der hersker over *hele* folket. I den demokratiske forvaltning skal vi derfor kunne tage hensyn til hele folket. Det er demokratiets nødvendige og uløselige opgave, og det er grunden til, at enhver demokratisk indretning altid må være vedvarende til forhandling (Agamben 1998, Introduction).

Internettet har dannet grobund for, at mange flere kan være aktivt til stede i den samfundsmæssige diskussion. For de gamle massemedier var det sådan, at hvis man ønskede at aktivere læserne, lytterne, seerne, så var det noget, man skulle arbejde meget aktivt med. I takt med at journalistiske medier i anden halvdel af det 20. århundrede bekendte sig til en rolle som forvaltere af almenvellet, blev dette betragtet som en påtrængende opgave: Journalistikken skulle aktivt gå ud og opsøge meninger og synspunkter hos det store flertal af borgere, der ikke selv havde evnerne til at tilkæmpe sig en offentlig stemme.

Denne opgave er kvantitativt blevet mindre påtrængende. Med internettets fremkomst er vi sat i en situation, hvor alle teknisk set kan blive en del af den aktive offentlighed. Når journalister skal stikke fingeren i folkedybet for at finde ud af, hvad der rører sig, kan han/hun tracke på den aktivitet, der finder sted på de sociale medier såsom YouTube, Twitter, Instagram og Facebook. Denne måde at lave journalistik på er naturligvis kun lødig, fordi en rigtig stor procentdel af befolkningen rent faktisk befinder sig på disse medier.⁷

Problemet er imidlertid, at det ikke kun er teknologien, der sætter rammerne for, hvem der kan være en del af offentligheden. Derfor er der stadig en gruppe af borgere, der ikke har en offentlig internetprofil. Og i takt med at denne gruppe kvantita-

tivt bliver mindre, bliver opgaven med alligevel at give dem en offentlig stemme mindre synlig, men spørgsmålet er, om den også dermed bliver mindre påtrængende. I et demokratisk perspektiv afhænger dette naturligvis af, om de ikke-offentlige borgere repræsenterer nogle interesser, som har brug for en politisk opmærksomhed (og dermed offentlighed). Det kan man ikke give et endeligt svar på, da der kan være mange forskellige grunde til ikke at have en offentlig profil. Dog vil jeg her til slut forsøge at give et bud på, hvordan potentielt svage grupper af borgere i samfundet kan mangle en stemme.

Det drejer sig om en gruppe af borgere, som man kan kalde de kommunikativt udfordrede. Det kan dels være de *ordblinde*, der ikke kan læse eller skrive. Det kan også være borgere, der ikke formår fleksibelt at håndtere de interfaces, som stilles til rådighed på internettet – på en måde, som modsvarer deres ekspressive behov.

Dertil kommer en gruppe af borgere, som ikke kan formulere sig på en måde, som respekteres uden for den nærmeste vennekreds. Når f.eks. drengene på gadehjørnet i Vollsmose skal formulere deres mening om den siddende statsminister, kan man nok nemt risikere, at det kunne blive noget i stil med “Dø din fucking luder[karl]!”.⁸ Skulle sådan et udsagn finde sin vej til de sociale medier (hvilket de jævnligt gør), så er chancerne for, at de bliver taget alvorligt, nok minimale – og velsagtens med rette. Den politiske proces ville næppe blive mere frugtbar, hvis statsministre jævnligt skulle udsættes for sådanne trusler. Men det ændrer ikke ved, at den pågældende borger måske rummer et (udbredt) ressentiment, som måske i en mere velartikuleret formulering burde have offentlig bevågenhed som andet og mere end en utilstødelig fornærmelse.

Umiddelbart kunne man mene, at så snart truslen mod statsministeren finder frem til de sociale medier, så drejer det sig ikke længere om en tavshedens moderation, men derimod om en dialogens moderation. Opgaven består så at sige i at bringe en forståelse mellem et indvandrer miljø og en højrefløj i stand. Langt hen ad vejen er dette da også en mulig fortolkning.

I mange tilfælde vil udfordringen imidlertid være overhovedet at bringe den mere etablerede offentlighed til at indse nødvendigheden af at skulle forstå det/de synspunkt(er), som måtte

ligge bag. De fleste af os vil være tilbøjelige til bare at slå det hen som en person, der trænger til at blive opdraget ordentligt. Og det er muligvis endda også en rigtig antagelse. Men en sådan bedrevidende antagelse ville nok i mange tilfælde kunne have godt af en analytisk efterprøvning, for ellers risikerer vi, at reelle uarticulerede ressentimenter forbliver uden for den offentlige opmærksomhed og dermed uden for en rationel drøftelse, hvorved den kan indtage uforudsigelige former.⁹

Det giver derfor god mening at hævde, at der ligger en journalistisk opgave i at skærpe offentlighedens blik for de tavse stemmer – og denne opgave overskrider moderationen af den pågående dialog. Opgaven består i at løfte de tavse stemmer ind i en offentlig bevågenhed.

I en vis forstand er dette jo ikke en ny opgave. I de traditionelle medier bestod journalisternes medieekspertise jo også netop i, at man kunne hjælpe borgerenes, kundernes og brugerenes stemmer ind i den offentlige bevågenhed, hvorved de gik fra at være usynlige til synlige i offentligheden. Men med de traditionelle massemedier var denne opgave så åbenlys, fordi det vit-terligt kun var de særligt udvalgte, der kunne komme til orde. I de nyere internetbårne medier er denne opgave mere skjult – og derfor sværere at løfte.

Fysisk og økonomisk understøttelse af den journalistiske intervention

Det giver altså mening at påpege (mindst) tre overordnede deliberative opgaver for den fremtidige journalistik: En (a) traditionelt informerende, en (b) moderation af dialoger og en (c) moderation af tavshed.

En ting er at udpege de vigtige opgaver. Det nytter imidlertid ikke så meget, hvis der ikke også skabes nogle praktiske rammer, der giver rum for at løfte opgaverne. Som nævnt tidligere er de traditionelle indtægtskilder imidlertid faldende. F.eks. er oplagstallene på de regionale og landsdækkende hverdagsaviser ca. halveret i perioden 1997-2013.¹⁰ Selvom dette i sig selv ikke giver et fuldstændigt billede af den økonomiske situation for journalistisk baserede medier, giver det nok et meget godt billede

af den generelle udfordring: Noget må gøres, men midlerne til at gøre det for er begrænsede.

Af de tre overordnede opgaver skriver (b) dialog-moderationen sig nok klarest ind i noget, der kan generere et umiddelbart kommercielt afkast, eftersom et medie med en frugtbar dialog alt andet lige vil have nemmere ved at generere aktivitet, hvilket (som tidligere nævnt) er en vigtig kommerciel parameter ved internetmedier.¹¹ De (a) traditionelle journalistiske grunddyder for formidling, efterforskning og kritik har jo også traditionelt fundet et marked, men med den store udvekslingskultur på internettet har det vist sig tiltagende svært for det enkelte medie *selv* at høste den fulde gevinst af det bagvedliggende arbejde. Endelig er det ikke umiddelbart indlysende, at (c) tavshedens moderation skulle være en kommercielt attraktiv opgave.

Spørgsmålet er derfor, om man umiddelbart kan forvente, at et kommercielt presset medielandskab er tilstrækkelig risikovilligt til at opdyrke nye journalistiske grunddyder. Det er ikke ærindet for denne artikel at gøre sig klog på, hvordan man bedst driver en forretning i et presset marked. Men eftersom udgangspunktet for hele analysen er det deliberative demokrati, kunne det være en overvejelse værd at rette de offentlige støtteformer mere direkte mod en understøttelse af ovenstående opgaver (særligt mediestøtten og public service-lovgivningen). Den nye model for fordeling af mediestøtte (januar 2014) taler om at understøtte den demokratiske debat, og der oprettes også en innovationspulje til at støtte nye eksperimenter. Det er et lille fremskridt i forhold til den gamle aftale, men det kunne nok være tjenligt, hvis man kunne være lidt mere eksplicit om, hvad man mener, når man taler om den gode demokratiske debat.

Opgaven for de offentligt støttede public service-medier er stort set kontinuerligt til forhandling – særligt i forbindelse med skift i politisk farve for siddende regeringer (se f.eks. Mouritsen 2006). Meget ofte foregår denne debat som en diskussion af, hvorvidt disse medier skævvrider markedet og dermed underminerer de kommercielle mediers markedsgrundlag.

Måske ville relevansen af offentligt understøttede public service-medier blive mere tydelig, hvis det blev klart, hvad det mere præcist er, vi alle kan vinde gennem disse medier. Public service-medierne kunne oplagt bruges til at eksperimentere med

medieformer, der giver rum for det, som er vigtigt i et deliberativt demokrati.

Vel at mærke med et blik på også de nye udfordringer for medierne. I forlængelse af de udfordringer, som er blevet udfoldet i denne artikel, kunne man overveje at gøre det klart, at de offentligt understøttede public service-medier havde en særlig opgave i at finde nogle former for journalistisk intervention, som kunne løfte opgaven med at moderere samfundets dialog og tavshed.¹²

På den måde ville de offentligt støttede public service-medier ikke nødvendigvis skulle betragtes som konkurrenter til de rent kommercielle medier – de kunne tværtimod komme til at fungere som isbrydere, der skaber et nyt frirum i et mediemæssigt farvand, der både kommercielt og demokratisk for nærværende fryser mere og mere til.

REFERENCER

- Adorno, Theodor W (1966): *Negative Dialektik*, Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Agamben, Giorgio (1998): *Homo sacer: sovereign power and bare life*, Stanford, Calif.: Stanford University Press.
- Anderson, Benedict (1991): *Imagined communities: reflections on the origin and spread of nationalism*, 2. ed., London: Verso.
- Andrejevic, Mark (2007): "Surveillance in the Digital Enclosure", *The Communication Review*, vol. 10, nr. 4, s. 295-317.
- Bjerg, Lars (2009): *Den gode journalist: etik, værdier og kvalitet i journalistik*, Århus: Ajour.
- Bro, Peter (2009): *Menneskelig kommunikation, fra telegrafisternes til journalisternes tidsalder*, Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Debrouwere, Stijn (2012): "Fungible", <http://stdout.be/2012/05/04/fungible/>.
- Derrida, Jacques (1996): *Apories:mourir, s'attendre aux "limites de la vérité"*, Paris: Galilée.
- Derrida, Jacques (1984): "Bonnes volontés de puissance. Une réponse à Hans-Georg Gadamer", *Revue internationale de philosophie*, vol. 151, s. 333-347.
- Derrida, Jacques (1994): *Force de loi:le "Fondement mystique de l'autorité"*, Paris: Galilée.

- Derrida, Jacques (1969): "La double seance", i Derrida, Jacques (red.), *La dissémination*, 1972. ed., Paris: Éditions du Seuil.
- Derrida, Jacques (1967): *La voix et le phénomène: introduction au problème du signe dans la phénoménologie de Husserl*, Paris: Presses Universitaires de France.
- Dewey, John (1920): *Reconstruction in philosophy*, Boston: Beacon Press.
- Fairclough, Norman (1992): *Discourse and social change*, Cambridge, UK; Cambridge, MA: Polity Press.
- Foucault, Michel (1969): *L'archéologie du savoir*, Paris: Gallimard.
- Foucault, Michel (1967): "Nietzsche, Freud, Marx", i Defert, Daniel; Ewald, François; Lagrange, Jacques (red.), 1994. ed., Paris: Galimard, (Dits et écrits 1954-1988), s. 592-607.
- Gadamer, Hans-Georg (1966): "Die Unfähigkeit zum Gespräch", i *Wahrheit und Methode: Ergänzungen ; Register*, 2. Aufl. (durchgesehen), Tübingen: J. C. B. Mohr (P. Siebeck).
- Gadamer, Hans-Georg (1959): "Vom Zirkel des Verstehens", i *Wahrheit und Methode: Ergänzungen ; Register*, 2. Aufl. (durchgesehen), Tübingen: J. C. B. Mohr (P. Siebeck).
- Habermas, Jürgen (1970): "Der Universalitätsanspruch der Hermeutik", i *Zur Logik der Sozialwissenschaften. Erweiterte Ausgabe (1982)*, Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, s. 331-366.
- Habermas, Jürgen (1992): *Faktizität und Geltung: Beiträge zur Diskurstheorie des Rechts und des demokratischen Rechtsstaats*, Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Habermas, Jürgen (1962): *Strukturwandel der Öffentlichkeit: Untersuchungen zu einer Kategorie der bürgerlichen Gesellschaft*, 2. ed., Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Hansen, Ejvind (2009a): "Actuvirtualized Activity and Passivity in the Political Sphere", i Boyd, Scott H.; Gil, Ana Cristina; Wong, Baldwin (red.), *Culture, Politics, Ethics: Interdisciplinary Perspectives*, Salzburg: Inter-disciplinary.net, s. 183-190.
- Hansen, Ejvind (2013): "Aporias of Digital Journalism", *Journalism – Theory, practice and criticism*, vol. 14, nr. 5, s. 678-694.
- Hansen, Ejvind (2009b): "Communicative In-Betweens of Email Communication", *Techné: Research in Philosophy and Technology*, (Techné: Research in Philosophy and Technology), vol. 13, nr. 1, s. 13-26.
- Hansen, Ejvind (2011): "Den dialog-udfordrende journalist", i Buch, Roger (red.), *Forandringens journalistik. 40 års tilbageblik*, Aarhus: Forlaget Ajour, s. 97-117.

- Hansen, Ejvind (2010): "Kantian antinomies in digital communications media", *Telos*, vol. 150, s. 137-142.
- Heidegger, Martin (1927): *Sein und Zeit*, Tübingen: Niemeyer.
- Honneth, Axel (1992): *Kampf um Anerkennung: zur moralischen Grammatik sozialer Konflikte*, Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Honneth, Axel (2000): "Von der zerstörerischen Kraft des Dritten", i *Unsichtbarkeit. Stationen einer Theorie der Intersubjektivität*, Frankfurt am Main: Suhrkamp, s. 49-70.
- Husserl, Edmund (1935): *Die Krisis der Europäischen Wissenschaften und die Transzendente Phänomenologie Ein Einleitung in die Phänomenologische Philosophie*, Biemel, Walter (red.), Haag: Martinus Nijhoff, (Husserliana 6).
- Jønch-Clausen, Heidi; Lyngbye, Lise (2007): "Hvad er fairness?", *Journalistica – Tidsskrift for forskning i journalistik*, nr. 5, s. 91-108.
- Liotard, Jean-François (1979): *La condition postmoderne: rapport sur le savoir*, Paris: Éditions de Minuit, (Collection Critique).
- Mouritsen, Per (2006): "I folkets tjeneste: Public service som omstridt begreb", *Journalistica – Tidsskrift for forskning i journalistik*, (Selvopfattelse, public service, kvalitet), nr. 3, s. 65-85.
- Pariser, Eli (2011): *The Filter Bubble. What the Internet is Hiding From You*, New York: Penguin Press.
- Rorty, Richard (1989): *Contingency, irony, and solidarity*, Cambridge; New York: Cambridge University Press.
- Rorty, Richard (1979): *Philosophy and the mirror of nature*, Princeton: Princeton University Press.
- Taylor, Charles (1990): "Comparison, History, Truth", i *Philosophical arguments*, Cambridge, Mass: Harvard University Press, s. 146-164.
- Taylor, Charles (1971): "Interpretation and the sciences of man", i *Philosophy and the human sciences.*, Cambridge; New York: Cambridge University Press, (Philosophical papers), s. 15-57.
- Taylor, Charles (1992): "The Politics of Recognition", i *Philosophical arguments*, Cambridge, Mass: Harvard University Press, s. 225-256.

NOTER

- ¹ Massemedierne er i en vis forstand kun det ene teknologiske ben i dette. Uden en understøttelse af (bl.a.) telegrafene, telefaks, telefon og satellit ville informationsgangen til medierne være besværliggjort så meget, at store dele af det samfund, som medierne rækker ud til, ikke

kunne være blevet repræsenteret på en rimelig måde (se Bro 2009 for en uddybning af denne pointe).

- 2 Det er i denne sammenhæng vigtigt at påpege, at betydningen af “kritisk” har varieret meget op gennem historien. Siden anden halvdel af det 20. århundrede har den journalistiske profession været holdt op imod idealer om at repræsentere en form for almen stemme, der skulle repræsentere “folket” og trænge bagom magthavernes forsøg på at skjule objektivt kritisable forhold. Tidligere i historien foregik den “kritiske” sortering imidlertid primært på baggrund af specifikke samfundsinteressers perspektiv, uden en sådan implikation hermed repræsenterede almenvellet.
- 3 Jøneh-Clausen og Lyngbye har vist, at begrebet “fairness” ganske vist spiller en stor rolle i den journalistiske selvforståelse, men at der ikke findes en faktisk konsensus om, hvad det egentlig betyder (Jøneh-Clausen og Lyngbye 2007).
- 4 Man burde naturligvis tage forbehold for problemer omkring digitaliseringsprocessen. Man kan (f.eks.) meningsfuldt diskutere, om den digitale gengivelse af tonerne fra en violin giver et rimeligt billede af (information om) den oprindelige (analoge) lyd. I forhold til den journalistiske opgave er dette dog ikke en grundlæggende problematik. Et bud på en mere filosofisk behandling af dette problem kan findes i Hansen 2010.
- 5 Her antager jeg altså, at dette deliberative ideal har en relevans for vores demokrati og samfund. Som det vil blive klart i det følgende, ligger der i denne implikation imidlertid ikke så meget andet end en forudsætning om, at vi får et bedre demokrati, hvis vi handler på baggrund af en oplyst forståelse, hvor der lyttes til alle, og hvor fornuftig refleksion i en eller anden forstand også skal spille en rolle, når vi overvejer, hvordan vi skal håndtere samfundets udfordringer. Jeg finder således dette fint i tråd med en almindelig antagelse i de fleste vestlige samfund.
- 6 Bemærk, at “forståelse” ikke nødvendigvis betyder “enighed”. For Gadamer er hovederindet for en dialogisk udveksling ikke nødvendigvis, at man bliver enige, men at man forstår hinandens udgangspunkt.
- 7 Dertil kommer, at det også forudsætter en væsentlig grad af kildekritik, idet man skal kunne sortere i kunstige profiler og strategisk bevidst igangsatte kampagner fra stærke interessenter i samfundet.
- 8 <http://www.b.dk/nationalt/18-aarig-doemt-for-trusler-mod-thor->

ning

- ⁹ EkstraBladet har i skrivende stund netop meddelt, at de vil begynde at formulere en *modstemme* til det hidtil stort set ikke-modererede community NATIONEN!. Det er endnu for tidligt at konkludere for håndfast på dette, men tiltaget kunne bestemt godt være et skridt i den rigtige retning, idet stemmerne så netop bliver taget mere alvorligt af den mere anerkendte offentlighed. Ikke nødvendigvis som en blind accept, men som noget, der skal høres og imødegås i en dialog.
- ¹⁰ Kilde: <http://tns-gallup.dk/statistik/laesertal>
- ¹¹ Udfordringen består så bare i at høste den økonomiske gevinst uden at stække aktiviteten, hvilket givetvis er en af de største udfordringer ved at indføre betalingsmure for brugen af offentlige medier.
- ¹² En opgave, hvor de eksisterende offentligt støttede public service-medier bestemt har et stort udviklingspotentiale.

Kampene, som styrer journalister og nyhedsmedier

– frispark og frispilninger i Bourdieus feltteoretiske arbejde

AF FLEMMING SVITH

Abstract

Denne artikel fremhæver feltteoriens oversete potentiale som analyseredskab på mesoniveau for medie- og journalistikforskning. Bourdieu anvender feltteorien til på makroniveau at betegne nyhedsproduktionen i vestlige lande som domineret af kommercielle interesser, og på mikroniveau er feltteorien anvendt i antropologiske redaktionsstudier af journalisters positioneringer. Denne artikel fremhæver feltteoriens styrke på mesoniveau til at begrebsliggøre strukturer, der eksisterer i historisk afgrænsede perioder. Der hersker specifikke konkurrencedynamikker mellem polariserede nyhedsmedier og mellem polariserede journalister, som disponerer nyhedsmedier og journalister til at handle på bestemte måder. Jeg undersøger feltteoriens følsomhed over for historisk afgrænsede konkurrenceforhold i en dansk case gennem konstruktion af fire felter, der demonstrerer forskellige konkurrencelogikker mellem henholdsvis aviser og journalister.

Introduktion

Det er 20 år siden, at Bourdieu gik til kamp mod, hvad han anså for journalisters og især tv-mediets tiltagende og urimelige

magt i det franske samfund (Bourdieu, 1998/1996; 2005/1995; 1996/1992: 281). I sine analyser af aviser, tv og journalistik begik han imidlertid en række "frispark" med generaliseringer og simplificeringer, som bryder med hans egne teorier om, at det moderne differentierede samfund består af række mikrosamfund med hver sine spilleregler. Det ændrer dog ikke på, at hans feltteori om det moderne samfund tillige indeholder en række "frispilninger" til at forstå medier og journalistik i en bredere social og samfundsmæssig kontekst.

Formålet med denne artikel er at bidrage til at nyttiggøre feltteorien som redskab på mesoniveau i analysen af nyhedsproduktion ved på en operationel måde at inddrage sociale strukturer i medie- og journalistikforskning. Artiklen bygger på en Bourdieulæsning, som fremhæver den analytiske og åbne karakter af hans begreber. Det er ikke artiklens formål empirisk at undersøge konkrete styrkeforhold i eller mellem felter. I stedet er fokus på at identificere grupperinger og den specifikke logik i dens indbyrdes konkurrence om det at være journalist eller nyhedsmedie. Felter konstrueres med to poler i et logisk og objektivt modsætningsforhold. Artiklen anvender en dansk case til at konstruere fire felter, som demonstrerer vigtigheden af at afgrænse de strukturelle forhold i nyhedsmedier og journalistik i tid og rum, hvorved de adskiller sig fra Bourdieus mere makrosociologiske betragtninger om nyhedsmedier og journalistik.

Få kan være i tvivl om, at markedet for nyheder har ændret sig de seneste årtier som følge af blandt andet nye digitale medier. Sideløbende hermed har jobmarkedet i Danmark ændret sig for journalister, så mange i løbet af de seneste årtier er blevet ansat i virksomheder og private og offentlige organisationer med intern og eksternt kommunikation, strategisk information og PR. Disse strukturelle forandringer i mediers og journalisters mikroverden kan feltteorien begribe, og den fremhæves i litteraturen som en anvendelig og frugtbar (Couldry, 2004: 170) og dominerende retning i medieforskningen (Anderson, 2008; Hovden, 2012; Zelizer, 2004). Imidlertid skelner den feltteoretiske tradition ikke tilstrækkeligt mellem medier og journalistik som to distinkte analyseobjekter med hver sine egenskaber (eksempelvis Benson & Neveu, 2005; Bourdieu, 2005/1995; 1998/1996; Couldry, 2004, 2014; Marlière, 1998). Det er paradoksalt, eftersom netop styrken

ved feltteorien er dens evne til at begribe specifikke differentieringslogikker og kausale mekanismer i det moderne samfunds mikroverdener (Couldry, 2004: 174).

Mine argumenter i denne artikel er for det første, at der er forskellige differentieringsmekanismer eller konkurrencelogikker i nyhedsmedier og i journalistik, hvorfor de – uanset tætte relationer – må forstås hver for sig.

For det andet, at felter i nyhedsmedier og journalistik bør konstrueres ud fra kontingente og specifikke strukturelle forhold frem for generelle makroforhold. Nedenfor konstruerer jeg fire felter, som afviger fra Bourdieus antagelse, at alle kulturelle produktionsfelter, ikke mindst produktionen af nyheder, er spændt ud mellem en kulturel og en økonomisk pol. I stedet peger jeg på kulturelle og politiske modsætningsforhold. Felterne konstrueres ud fra statistiske data (jf. Bourdieu & Wacquant, 1992: 243; Bourdieu, 1998/1996: 41; Myles 2010: 145), aktørers positioneringer og den nationale og internationale litteratur om nyhedsmedier og journalistik. Med feltskitserne undersøger jeg teoriens følsomhed over for strukturer, der varierer mellem nyhedsmedier og journalistik og er tidsmæssigt afgrænsede.

Artiklen fortsætter ved at fremhæve positive og negative elementer i Bourdieus feltteoretiske arbejde i forhold til analyse af specifikke strukturelle forhold. Derpå følger mine skitser til to nyhedsmediefelter og to journalistfelte før og efter år 2000.¹ Felterne konstrueres med to poler med hver sit rationale, objektive interesse og principper og med den specifikke konkurrencelogik, som polerne skaber. Afslutningsvis peger jeg på tre områder, hvor feltskitserne kan bidrage til feltteorien som analytisk redskab i medie- og journalistikforskning.

De informerende "frispilninger" i Bourdieus feltteori

I Bourdieus sociologiske teori om de moderne differentierede samfund er feltbegrebet helt centralt. Den sociale verden er opdelt i mere eller mindre relativt autonome mikroverdener med egne regler og mønstre i de deltagende aktørers adfærd. Disse mikroverdener begriber Bourdieu som felter, som han tillægger specifikke effekter på kulturel produktion, herunder journalistik.

Imidlertid giver hans feltteoretiske arbejde mig grund til at fremhæve tre "frispilninger" og to "frispark" i studiet af medier og journalistik. Min påstand er, at Bourdieus feltteoretiske arbejde både fremmer og hæmmer forståelsen af medier og journalistik.

Feltteoriens første frispilning er, at den forankrer teori om medier og journalistik i en større social og samfundsmæssig kontekst. Felter definerer Bourdieu som et netværk af positioner mellem to modsatrettede poler organiseret efter en specifik logik (Bourdieu, 1993), som ikke er åbenlys, fordi felters regulariteter ikke er eksplicitte og kodificerede (Bourdieu & Wacquant, 1992: 98). Polerne repræsenterer forskellige former for kapital eller magt, dvs. forskellige kvalifikationer, egenskaber, evner, kunnen og anerkendelse. Relationen mellem disse poler er konkurrence frem for samarbejde, solidaritet eller kærlighed. "*We can indeed, with caution, compare a field to a game (jeu) although, unlike the latter a field is not the product of a deliberate act of creation, and it follows rules or better regularities, that are not explicit and codified. Thus we have stakes (enjeux) which are for most part the product of the competition between players.*" (Bourdieu & Wacquant, 1992: 98).

Konkurrence forstås som et generelt regulerende princip i aktørers stræben efter forskellige typer af værdi som uddannelse, anerkendelse, opmærksomhed, penge og, som jeg nedenfor foreslår, mere specifikke værdier som fx praktisk professionalitet i journalistik (jf. Svith, 2014). Felter tilskrives relativ autonomi, hvilket er grundlaget for overhovedet at tale om en "egen" verden med poler og konkurrence.² Det er værd at bemærke, at et felt er et analyseobjekt, som forskeren konstruerer med henblik på at forklare mønstre i aktørernes praksis (Bourdieu, 2005/1995: 30). Et felts forklaringskraft afhænger af, hvor meget aktørerne styres af feltets specifikke konkurrence. "*In so far as the properties chosen to construct this space are active properties, the space can also be described as a field of forces: in other words, as a set of objective power relations imposed on all those who enter this field*" (Bourdieu, 1991/1984: 230).

Feltteorien bygger på kausal sandsynlighedslogik (Christoforou & Lainé, 2014: 6), hvilket betyder, at felter skaber mønstre eller regulariteter i journalisters og nyhedsmediers praksis. "*Every subfield has its own logic, rules and regularities*" (Bour-

dieu & Wacquant, 1992: 104). Praksis er bestemt af strukturelt baserede konkurrencerelationer mellem modstående grupper. *"[B]y constructing the objective structure of the distribution of the properties attached to individuals or institutions, one acquires an instrument for forecasting the probable behaviors of agents occupying different positions within that distribution."* (Bourdieu, 2004/2001: 58). Den kausale mekanisme, hvorigennem disse strukturelle forhold virker, er ifølge Bourdieu habitus,³ der *"er et blandt flere principper for de agerendes produktion af praksisformer; omend det utvivlsomt er mere på spil end noget andet princip"* (Bourdieu, 2005/1988: 103).

Feltteoriens rationale er, at konkurrenceforhold i afgrænsede territorier eller netværk regulerer aktørers praksis, uden at disse nødvendigvis er sig dette bevidst. Dermed bidrager feltteorien med sit fokus på kausale relationer i de sociale strukturer til at forstå medier og journalistik som en del af en social kontekst, hvilket er tiltrængt i medieteorien (Hesmondhalgh & Toynbee, 2008: 11). Feltteoriens første "frispilning" er derfor, at den kan anvendes til at identificere strukturer med modstillede grupperinger i en mikroverden, som disponerer aktører til en bestemt praksis.

Den anden frispilning er feltteoriens integration af forskellige analyseobjekter, eftersom en mikroverden kan bestå af individer eller organisationer (jf. Bourdieu & Wacquant, 1992: 99); Bourdieu, 2004/2001: 64-65). Feltteorien giver dermed mulighed for at analysere nyhedsmedier og journalister i hver deres sociale rum.

Det tredje træk ved feltteorien er begrebernes åbenhed (Bourdieu & Wacquant, 1992: 95), hvilket vil sige deres følsomhed over for variation i både tid og rum (Bourdieu, 2004/2001: 64). Kulturelle produktionsfelter har en række fælles strukturelle karakteristika som blandt andet oppositionelle grupper, konkurrencelegikker, fraktioner af dominerede og dominerende, hvilket Bourdieu refererer til som funktionelle homologier, dvs. fælles strukturelle træk. *"But every one of these characteristics takes a specific irreducible form in each field (a homology may be defined as a resemblance within a difference)"* (Bourdieu & Wacquant, 1992: 105-106, 97). Opgaven er derfor at identificere specifikke egenskaber, der i en afgrænset periode karakteriserer en

mikroverden som journalistik med henblik på konstruktionen af et felt.

De problematiske "frispark" i Bourdieus feltteoretiske arbejde

To træk ved Bourdieus feltteoretiske arbejde hæmmer teoriens mulighed for at identificere afgrænsede strukturer i nyhedsmedier og journalistik. Bourdieus første "frispark" er en grundlæggende og generel antagelse, som han knytter til moderne vestlige lande. Al kulturel masseproduktion i disse lande står splittet mellem at tjene penge eller skabe kultur. Kulturel masseproduktion er domineret af en ensartet konkurrencelogik ved at være spændt ud mellem en kommerciel pol og en kulturel pol (Bourdieu: 1998/1994: 6). Som Bourdieu anfører: "*In other words, sales values, against which all specific autonomies have been constructed - all microcosms are constructed against the commercial, they all have this in common, including the legal field - become, if not dominant, then at least threatening, in every field.*" (Bourdieu, 2005/1995: 43). Det er ikke mindst tilfældet med nyhedsmedier "*at the heart of print media or television, each one of which functions like a subfield, the opposition between a "cultural" pole and a "market" pole organizes the entire field. The result is a series of structures within structures*" (Bourdieu, 1998/1996: 91).

Hvis vi accepterer Bourdieus antagelse, så er denne grundlæggende modsætning mindre interessant som forklaring af kulturel masseproduktion. Mens den kulturelle kapital varierer i underfelter som fx sproglige, akademiske eller intellektuelle egenskaber, fremstår anskaffelsen af penge i den kommercielle pol som en permanent baggrundsforhold, som kan være mere eller mindre dominerende (jf. Hallin & Mancini, 2004: 288-291). I en diskussion af kausalitet i samfundsvidenskabelige forklaringer søger Gerring (2005) på linje med Bourdieu efter kausale forklaringer, der er skjulte, ikke åbenbare eller selvindlysende og det deraf afledte fokus på strukturelle variable. Imidlertid advarer Gerring mod at anvende mere eller mindre konstante baggrundsforhold som fx individers egeninteresse til at forklare adfærd: "*Proper explanations seek out the most contingent cause from a*

field of possible factors. Thus the so-called cause is distinguished from background conditions – those factors which constitute the ‘normal course of events.’” (Gerring, 2005: 177). Den kommercielle egeninteresse er sådan et baggrundsforhold i al kulturel masseproduktion, der ikke er finansieret af stat eller organisationer. Økonomisk indtjening er derfor mindre interessant som forklaringsfaktor, hvorfor der i analysen af kulturel (masse)produktion er grund til at lede efter andre specifikke og unikke modsætningsforhold i de kulturelle produktionsfelter som fx journalistik eller nyhedsmedier. Det unikke ved mikroverdener er disse kontingente kausale forhold.

Bourdieu's andet frispark er, at indtjening og kommercialisme tillægges en dominerende indflydelse på kulturel masseproduktion og i særdeleshed på journalistik og medier (Bourdieu, 2005/1995: 44; 1998/1996: 20, 70). Mens kulturel småproduktion (avantgardekunst) defineres som et underfelt med to poler, beskrives kulturel masseproduktion (fx journalistik) uden en egen konkurrencelogik (Bourdieu, 1996/1992: 124). *“Everybody knows the ‘law’ that if a newspaper or other news vehicle wants to reach a broad public, it has to dispense with sharp edges and anything that might divide or exclude readers”* (Bourdieu, 1998/1996: 44). Hvilket harmonerer dårligt med, at Bourdieu forklarer kulturel masseproduktion på to franske aktualitetsmagasiner som en homologi mellem feltet og læserskaren i det omgivende sociale rum (Bourdieu, 2005/1995: 44-45). Det harmonerer bedre med, at *“[j]ournalism is a microcosm with its own laws ... To say that it is independent or autonomous, that it has its own laws, is to say that what happens in it cannot be understood by looking only at external factors.”* (Bourdieu, 1998/1996: 39).

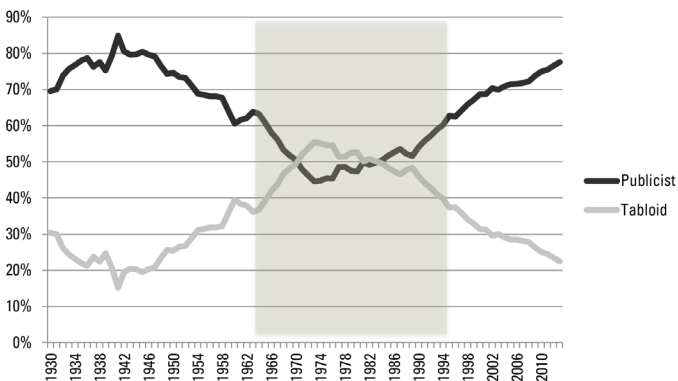
Delkonklusionen på de to ovenstående afsnit om Bourdieu's feltteoretiske arbejde er, at feltteorien egner sig til at kortlægge specifikke kulturelle, politiske eller professionelle strukturelt baserede relationer i henholdsvis nyhedsmedier og journalistik, der disponerer organisationers og individers praksis på bestemte steder og tidspunkter. Konkurrencen eller kampen handler om, hvad der skal anerkendes som bedste praksis blandt kombattanterne i feltet og dermed konverteres til symbolsk magt i kampen om den sociale og symbolske orden. De fire feltskitser nedenfor bygger på et udsnit af de danske nyhedsmedier og journalister,

hvilket betyder, at det ikke er de eneste felter, der kan konstrueres.

Pressens nyhedsmediefelt (1970'erne-1990'erne)

Forandringen i danske nyhedsmedier i løbet af de seneste årtier giver grundlag for at konstruere to nyhedsmediefelter. Det første felt bygger alene de landsdækkende aviser, mens det andet felt inkluderer et bredere spektrum af nyhedsmedier. Med kommercialisering og opløsning af partipressen i Danmark halveredes antallet af selvstændige dagblade fra 1950'erne til 1970'erne (Søllinge, 1999: 85). Det skabte grundlaget for det første felt: *Pressens nyhedsmediefelt*. Det strækker sig fra 1970'erne til slutningen af 1990'erne (jf. figur 1). Feltet bygger på, at aviserne havde øget deres autonomi i forhold til de politiske partier og udviklet en egen logik (jf. Walgrave & van Aelst, 2006: 98).

I *pressens nyhedsmediefelt* kæmper landsdækkende betalingsaviser om publikums interesse med oplag som målbart parameter, hvortil der knyttes status, prestige og annonceindtægter (Søllinge, 1999: 85). Udviklingen i de otte største avisers oplag kan ses i nedenstående grafik, hvor *Berlingske Tidende*, *Morgenavisen Jyllands-Posten*, *Politiken*, *Børsen*, *Dagbladet Information* og *Kristeligt Dagblad* er kategoriseret som publicistmedier, og *B.T.* og *Ekstra Bladet* er kategoriseret som tabloidaviser.⁴

Figur 1. Danske landsdækkende betalingsavisers oplag og *pressens nyhedsmediefelt*

Oplagsudviklingen i figur 1 viser, at tabloidaviserne først i 1970'erne opnår tilstrækkelig styrke til at udfordre publicistavisernes måde at være nyhedsavis på. Aviserne kæmper om forskellige kulturpræsentationers symbolske værdi.

Den publicistiske pol bygger på et rationale om systemafspejling baseret på en borgerlig kultur. Den publicistiske mediekapital er informationer på et generelt og abstrakt systemniveau med synliggørelse af magtfulde kilder og deres modstridende synspunkter og politiske dagsordener (jf. Bennett, 1990). Nyheder frames tematisk (jf. Iyengar, 1991) med væsentlige samfundsforhold som politik og økonomi, hvorved den publicistiske mediekapital kort kan karakteriseres som borgerligt-væsentlig.

Den tabloide pol bygger på et rationale om afspejling af "massernes" fornuft baseret på en folkelig kultur med en (populistisk) os/dem-dikotomi og moralsk indignation over absurditeter, magtmisbrug og ressourcespil (jf. Hjarvard, 1999). Nyheder frames episodisk (jf. Iyengar, 1991) med kriminalitet, socialstof, kendte personer og et person- og caseperspektiv (jf. Albæk, 2004: 53). Den tabloide mediekapital er informationer på den almindelige borgers horisont, som kort kan betegnes folkeligt-fængende.

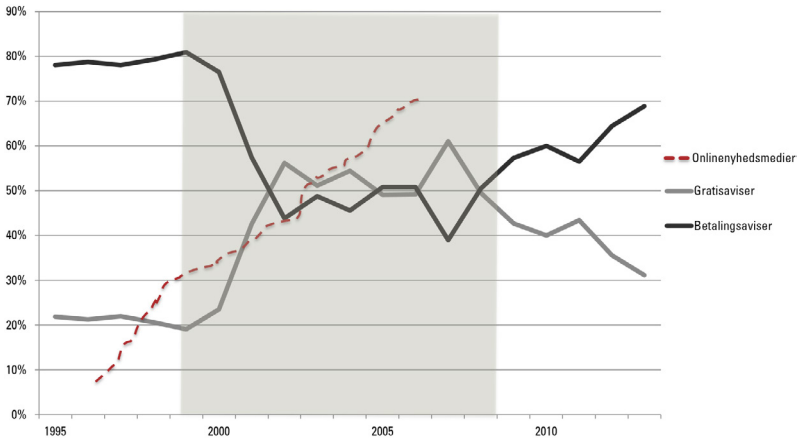
Pressen nyhedsmediefelt er kulturel masseproduktion, der bygger på en kulturel distinktion mellem borgerligt-væsentligt og folkeligt-fængende, hvilket er en homologi til borgerskabets kultur og arbejderklassens kultur (jf. Hesmondhalgh, 2006: 215). De folkeligt-fængende nyhedsmedier er måske lidt misvisende karakteriseret som en amerikanisering, 'dumping' eller 'infotainment' (fx McNair, 1999: 2). Feltet ser ud til også at kunne inkludere tv-stationer, fordi DR positionerede sig tæt på den publicistiske pol, mens TV 2 med start i 1989 positionerede sig tættere på den tabloide pol (jf. Hjarvard, 1999).

Konstruktionen af nyhedsmediefeltet med to kulturelle poler peger på, at kommercielle nyhedsmedier kan repræsentere klassekulturer på samme måde som de tidligere partibetalte aviser. Oplagstallene i figur 1 viser tillige, at den tabloide pol mister styrke efter år 2000, hvilket sandsynligvis svækker spændingen mellem publicistavis og tabloidavis, uden at den forsvinder helt. Til gengæld opstår der omkring år 2000 andre og stærkere spændinger i nyhedsmedierne.

Det distribuerede nyhedsmediefelt (2000'erne)

I 1990'erne betyder udbredelsen af computere og internet, at de klassiske nyhedsmedier baseret på brugerbetaling udfordres af de såkaldte nye medier, som i løbet af ganske få år bryder de klassiske nyhedsmediers (avis, tv og radio) monopol på adgangen til offentligheden. *"Internettet satte [...] fra sidst i halvfemserne helt nye betingelser for medieudviklingen ... Angrebene kom fra alle sider og fra mange typer modspillere: internetforetagender, gratisaviser, nye tv-kanaler"* (Minke, 2008: 301). Den afgørende distinktion er ikke mellem avishuse og internetforetagender, men mellem betalte nyhedsmedier og gratis nyhedsmedier. Det skaber nye distinktioner internt på nyhedsmedier i både de borgerligt-væsentlige og folkeligt-fængende nyhedsmedier. *"The shift to an 'online first' policy on news reporting, moreover, means that a newspaper's website might cannibalise and publish the paper's major news story of the day as much as three to four hours ahead of the print edition's evening publication, leaving the newspaper without a strong front-page story."* (Franklin, 2008: 635). Dermed opstår i 2000'erne konturerne af, hvad jeg betegner som *det distribuerede nyhedsmediefelt*, der er baseret på kampe mellem nyhedsmedier, som brugerne enten betaler for, eller som de kan få gratis. De gratis nyhedsmedier består fra sidst i 1990'erne af gratis onlineaviser, sociale medier, trykte landsdækkende gratisaviser og TV 2, der fra 2004 blev frataget licensmidler og alene skulle finansieres af reklamer.

Strukturen i nyhedsmediernes i 2000'erne kan illustreres af to typer data: Avisers oplagsdata og surveydata af danskernes anvendelse af medietyper. Efter *Jyllands-Posten* startede den første danske gratis internetavis i 1996, viser surveydata, at i 2008 anvendte tre fjerdedele af danskerne (78 procent) gratis danske internetnyhedssider (Schrøder, 2010: 20), hvilket illustreres af den stiplede linje i figur 2. Oplagsdata viser, at gratisaviser distribueret som trafik- eller knudepunktsaviser i samme periode, tiltog i styrke. De trykte landsdækkende gratisaviser er *Erhvervsbladet* (før 1990-2006), *Urban* (2001-2011), *MetroXpress* (2001-), *Nyhedsavisen* (2006-2008) og *24timer* (2006-2012).

Figur 2. Danske landsdækkende avisers oplag, internethedsmedier og *det distribuerede nyhedsmediefelt*⁶

Figur 2 viser, at de fire ovenfor nævnte trykte gratisaviser sammen med gratis onlinenyhedsmedier i løbet af ganske få år kom til at udgøre en alvorlig konkurrent til de otte landsdækkende betalingsaviser (både tabloid og publicist). *Det distribuerede nyhedsmediefelt* konstrueres med en aktørpol og en fontænepol. Aktørpolens mediekapital er nyhedsproduktion, hvilket bygger på en relativt arbejdsintensiv rationalitet med redaktionel idéudvikling, vinkling, supplerende oplysninger eller kildebrug (Holm m.fl., 2008: 228; Willig & Lund, 2009: 164). Brugerbetalte nyhedsmedier positionerer sig som "langsomme" medier med forklaringer, baggrund og perspektiver.⁶ Deres mediekompetence er dagsordenfastsættelse gennem eksklusive nyheder.

Fontænepolens mediekapital er nyhedsdistribution, som bygger på en arbejdsintensiv rationalitet og på et princip om (hurtig) spredning af let tilgængelige informationer. Fontænemediers kompetence er dagsordenkonfirmation. Empiriske undersøgelser viser, "at internethederne er mere rå og mindre bearbejdede. Hurtighed er et vigtigere kriterium end grundighed, så webnyheder har sjældent været igennem lang journalistisk produktionstid, hvis der da ikke slet og ret er tale om versioneringer, lån og ran" (Willig & Lund, 2009: 164). *Det distribuerede nyhedsmediefelt* er spændt ud mellem en "dagsordensætter" og en "spreader" i kulturel masseproduktion.

Med de ovenfor skitserede nyhedsmediefelter foreslår jeg, at *pressens nyhedsmediefelt* mister styrke, da den tabloide pol svækkes, hvorved konkurrencen om kulturpræsentationen mellem det borgerligt-væsentlige og det folkeligt-fængende bliver mindre regulerende for nyhedsmediernes adfærd. Det kan være homologt til svækkelsen af klassekulturer i den moderne velfærdsstat. *Pressens nyhedsmediefelt* afløses af *det distribuerede nyhedsmediefelt*, hvor konkurrencen står mellem aktørmediers indflydelse gennem dagsordenfastsættelse og fontænemediers spredning og konfirmation af dagsordenen. Disse ændrede konkurrenceforhold ændrer de regulerende mekanismer i nyhedsmediernes kulturelle masseproduktion. Af figur 2 fremgår det, at *det distribuerede nyhedsmediefelt* er ved at klinge af, eftersom gratisaviser har mistet oplag, TV2 er igen blevet betalingsmedie (fra 2012), og flere webnyhedsmedier har fået såkaldte betalingsmure, hvilket svækker styrken af de gratis nyhedsmedier som fontænepol. Det kan bane vejen for andre poler og logikker i konkurrencen mellem nyhedsmedier.

Det klassiske journalistfelt (1970'erne-1990'erne)

Danske journalisters beskæftigelsesstruktur er ændret afgørende i de seneste årtier, hvilket udgør grundlaget for konstruktionen af to journalistfelter. Beskæftigelsestal på samme måde som oplagstal udgør et statistisk grundlag for feltkonstruktioner. Det første journalistfelt dækker perioden 1970'erne til 1990'erne, hvor journalister var ansat i en kommerciel avisindustri. Som erhvervsgruppe udviklede danske journalister professionslignende træk med eget fagforbund, uddannelse og tydelige faglige normer som fx kildebeskyttelse, adskillelse af fakta fra mening og reklame, standarder for nyhedsværdi og en arbejdsetik om at tjene offentlighedens interesse frem for partiinteresser eller kommercielle interesser. Erhvervsgruppen opnåede en autonomi og autoritet, så den i tilstrækkelig udstrækning selv kunne styre praksis (jf. Hallin & Mancini, 2004: 35-36).

Journalisternes professionelle projekt indebærer tillige en specialisering, hvilket er grundlaget for de spændinger, som jeg begriber med det klassiske journalistfelt. Det konstrueres med

en refererende pol og en vagthundepol. Strukturen i feltet er ikke specifik dansk, men er homolog til distinktioner i journalistiske professioner i andre lande, herunder USA (jf. fx Patterson, 1998: 28). Den refererende pol kan repræsenteres af politiske journalister placeret på Christiansborg i Folketingets Presseloge. Polen bygger på et rationale, der tager empiriske udsagn for pålydende. Det kræver egenskaber som præcision og akkurate, så udsagn refereres 'fair' og 'akkurat', hvorved der etableres en performativ sandhed, uden at sandfærdigheden bedømmes eller certificeres (Ettema & Glasser, 2006/1985: 128-129; jf. Philo, 2007: 179; Tuchman, 1978: 95; van Dijk, 1988: 70, 87). Rationalet giver kilderne mandat til at handle og positionere sig. Kilders udsagn modstilles ud fra et konfliktkriterium i dansk journalistik (Meilby, 2006/1996), hvorved de transformeres til den form for empirisme, der betegnes 'objektivism', og som betragtes som den klassiske, journalistiske stil i Danmark (Jørgensen, 2007: 11, 24). Den bygger på eksistensen af et faktisk domæne af basale, ufortolkede, hårde fakta, der tjener som fundament for empirisk viden (Ettema & Glasser, 2006/1985: 130).

Den anden pol, vagthundepolen, bygger på et rationale om et kritisk og dybdegående undersøgende princip (van Eijk, 2005), som kan repræsenteres af gravergrupper placeret på større nyhedsredaktioner, men det findes også blandt lokaljournalister (jf. Ekström, Johannson & Larsson, 2006). Det kræver kvalifikationer til at granske, skabe nye fakta, fortolkninger eller sammenhænge og til at levere en betydelig journalistisk anstrengelse. Kilders udsagn afprøves for at nå frem til "*den bedst opnåelige version af sandheden*" (Bjerg, 2005; Haagerup, 2008; Mylenberg & Davidsen-Nielsen, 2008; jf. Ekström, 2002: 270-272). Ansvarlige aktører udpeges og konfronteres med ofre og konsekvenser, og deres handlinger sanktioneres i et moralsk domæne (fx Hunter & Hanson, 2011: 6-8, 12; jf. Ettema & Glasser, 2006/1985: 138).

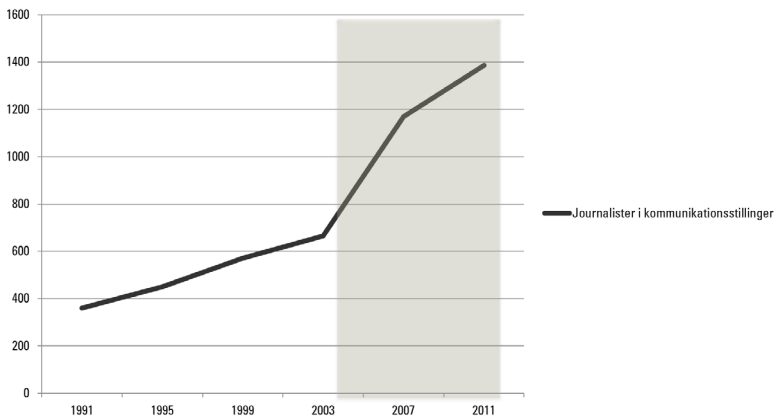
Spændingen i *det klassiske journalistfelt* er mellem poler indeholdt i den journalistiske profession, hvilket betyder, at kampene primært handler om den symbolske værdi af divergerende journalistiske kapitaler: objektivistisk mandattildeling og kritisk moralistisk sanktionering, dvs. om et interview med en højt placeret kilde er mere anerkendelsesværdigt end afsløringen af skjulte forhold. Det betyder tillige, at kampene i det klassiske

journalistfelt kun sekundært handler om virkelighedens repræsentation. Helt anderledes forholder det sig i det næste journalistfelt.

Det interventionistiske journalistfelt (2000'erne)

Sidst i 1990'erne begyndte beskæftigelsesstrukturen for danske journalister at ændre sig. I 1990'erne var få journalister ansat i kommunikationsafdelinger. Efter år 2000 er et stigende antal journalister beskæftiget med intern og ekstern kommunikation, strategisk information og PR i virksomheder og private og offentlige organisationer uden for den traditionelle nyhedsindustri (jf. Willig og Lund, 2008: 166; Davidsen-Nielsen, 2010; Svith, 2011: 130-132). Det er stillinger tæt på eller i virksomheders ledelse som kommunikationschefer, informationsmedarbejdere, PR-medarbejdere, spindoktorer m.m.

Figur 3. Journalister ansat i kommunikationsstillinger og *det interventionistiske journalistfelt*¹

Figur 3 viser et stigende antal journalister ansat i kommunikationsstillinger. I Danmark opstår der med disse strategiske informationsjournalister en gruppe, som orienterer sig mod gruppen af nyhedsjournalister og modsat. Det skaber en distinktion i den danske journaliststand, som er grundlaget for at konstruere *det interventionistiske journalistfelt* med en strategisk informati-

onspol og en nyhedsjournalistisk pol. I 2009 positionerer danske nyhedsjournalister sig primært i en ”kritisk-aktiv rolle”, som en offentlighedens repræsentant, der er skeptisk og kritisk over for personer med politisk eller økonomisk magt, og som kritisk analyserer og fortolker komplekse emner (Skovsgaard m.fl., 2012: 161). Eller som en nyhedsjournalist formulerer sig, ”*man [er] oppe imod et helt departement af spindoktorer, journalister og topprofessionelle kommunikationskonsulenter [...] De tænker alle taktisk i, hvordan historien kan drejes, spinnes eller måske endda helt afværges. Derfor må man også selv tænke*” (Albrecht, 2010).

I Danmark opstod gruppen af strategiske informationsjournalister sent i forhold til fx USA, hvor spændingen mellem informationsjournalister ansat som presseagenter i stat eller virksomheder og journalister ansat i nyhedsmedier allerede i 1920’erne ændrede nyhedsjournalisternes praksis (Schudson, 2013). Konkurrenceforhold tillægges stærke effekter. ”*The clearest force driving reporters towards a formal conception of their jurisdiction was in fact competition with hired publicity agents ... Reporters ... reaction led on the one hand to a renewed drive for formal professional structures, and on the other hand a frank recognition of subjectivity in reporting.*” (Abbott, 1988: 225). Dette journalistfelt bygger på andet og mere end det, der almindeligvis forstås ved den journalistiske profession.

Professioner er defineret ved en særlig arbejdsmoral, hvor personlige sym- eller antipatier ikke må indvirke på arbejdets udførelse (Staugård, 2011: 170-171). I den journalistiske profession antager denne arbejdsmoral karakter af en public service-etik om at være i offentlighedens tjeneste. Hvis journalister i stedet varetager økonomiske eller politiske interesser, betegner Hallin og Mancini det som instrumentalisering (Hallin & Mancini, 2004: 37-38), eller med andre ord de-professionalisering. Det indebærer, at strategiske informationsjournalister, der varetager bestemte politiske, økonomiske eller organisatoriske interesser, falder uden for denne gængse definition på en journalistisk profession. Strategiske informationsjournalister kan udgøre en pol, som bevidst eller ubevidst reagerer på en nyhedsjournalistisk pol og omvendt. Når nyhedsjournalister antager, at de tjener offentligheden og varetager en almen interesse, står de i et objektivt

mod sætningsforhold til informationsjournalister, der antagelig tjener særinteresser.

Den nyhedsjournalistiske pols rationale er repræsentation af virkeligheden ud fra almene interesser, hvilket kræver iagttagelser af anden orden frem for første orden.⁸ Nyhedsjournalistens kilder fra den oppositionelle strategiske informationspol fremstår ikke som informanter, men som repræsentanter, hvis udsagn og adfærd kræver fortolkning og konstruktion af alternative virkelighedsrepræsentationer. Avisjournalister anvender ikke kilder tæt på den strategiske informationspol til at forklare virkelighedens fænomener i deres nyhedsartikler. I stedet kalder de på eksperter fra i politisk forstand neutrale institutioner som universiteter til at forklare, eller de forklarer selv, hvordan virkeligheden hænger sammen (Svith, 2011: 379-391). Den nyhedsjournalistiske kapital er kompetencer til symbolsk intervention i fx politik, økonomi og kultur.

Den strategiske informationspols rationale er at sikre legitimiteten i offentlige repræsentationer af virkeligheden ud fra særinteresser, eller med andre ord en intervention i nyhedsjournalistikken. Som det formuleres af kommunikationsdirektør i DSB og tidligere journalist på TV Avisen, Anna Vinding, i journalisternes fagblad: *"Det er ret enkelt: En journalist skal varetage almenvældets interesser. Jeg skal varetage DSB's interesser"* (Hesselager, 2009). Formålet med organisationers og virksomheders 'public relations' er påvirkning af journalister og befolkning med henblik på at påvirke politikerne (Hansen, 2004: 204). *"Powerful players devote massive resources to advancing their interests precisely by imposing such patterns on mediated communications"* (Entman, 2007: 164). Den strategiske informationsjournalistiske kapital er informations- og kommunikationskompetencer til symbolsk intervention i nyhedsjournalistik.

De to poler i *det interventionistiske journalistfelt* har dermed begge en kommunikativ kapacitet til at intervenere i begivenhedsstrømmen med henblik på at påvirke handlinger og skabe begivenheder ved at producere og transformere symbolske former (Thompson, 1995: 17). Eftersom *"almost any nontrivial reality will be controversial—susceptible to two or more framings"* (Entman, 2007: 166), står kampen i feltet om, hvilke opfattelser af virkeligheden der opnår legitimitet og dominans, hvorved jour-

nalistisk kapital konverteres til symbolsk kapital eller magt. Det er en kamp, som må forventes at have større samfundsmæssig og social effekt end den professionsinterne konkurrence mellem undersøgende og refererende journalister i det klassiske journalistfelt. Hvilke konsekvenser afhænger af de konkrete styrkeforhold i feltet. En empirisk undersøgelse viser, at den strategiske informationsgruppe fx dominerer over den journalistiske nyhedsgruppe i et regionalt underfelt af *det interventionistiske journalistiskfelt*, således at sundhedsvæsen og sundhedspolitik i de regionale nyhedsmedier repræsenteres af den strategiske informationsgruppes symbolske konstruktioner (Buch & Svith, 2013).

Feltteorien som analytisk redskab

I denne artikel har jeg peget på behovet for en betydeligt mere nuanceret tilgang til journalistik og medier end den, Bourdieu præsenterer (jf. Marlière, 1998). Formålet var at undersøge, hvordan Bourdieus feltteori kan bidrage til forståelsen af journalistik og nyhedsmedier på mesoniveau. At felt og profession er to forskellige måder at begribe nyhedsproduktion på, viser konstruktionen af *det Interventionistiske journalistfelt* (jf. Bourdieu & Wacquant, 1992: 241-245). Jeg argumenter, at feltteorien er i stand til at identificere historisk og socialt afgrænsede strukturer i nyhedsmedier og journalistik, der med sandsynlighed disponerer nyhedsmediers og journalisters praksis.

For det første illustrerer feltskitserne, at forskellige konkurrencelogikker i nyhedsmedier og journalistik giver grundlag for at etablere nyhedsmedier og journalister som særskilte analyseobjekter, der dermed udgør forskellige variable i forklaringer af kulturel masseproduktion af nyheder.

For det andet understreger feltskitserne feltteoriens relationelle karakter, hvor praksis reguleres af aktører, der kæmper i opposition til hinanden i en afgrænset mikroverden. Det betyder, at et felts effekter må bestemmes gennem identifikation af effektskabende bipolære grupperinger. Feltskitserne ovenfor identificerer fire grupperinger af nyhedsmedier: publicistmedier, tabloidmedier, betalte nyhedsmedier, gratis nyhedsmedier

og fire grupperinger af journalister: vagthundejournalister, refererende journalister, nyhedsjournalister og strategiske informationsjournalister. Med feltskitserne foreslår jeg, at disse grupper danner to bipolariteter med effekter på journalisters og mediers praksis via aktion og reaktion.

For det tredje illustrerer feltskitserne, at det giver mening ikke at reducere konkurrencen i kulturel masseproduktion som journalistik og nyhedsmedier til en konkurrence mellem indtjening (økonomisk kapital) og information (kulturel kapital). Feltanalyser skal således identificere den specifikke logik, der driver kampene i det pågældende felt for at kunne forstå, hvordan praksis reguleres. Jeg har i feltskitserne ovenfor foreslået fire konkurrence-logikker, hvis særtræk bestemmes af de kapitaler, som konkurrencen står mellem. De fire sæt kapitaler er 1) borgerligt-væsentligt versus folkeligt-fængende, 2) dagsordenfastsættelse versus dagsordenkonfirmering, 3) kritisk moralistisk sanktionering versus objektivistisk mandattildeling og 4) almeninteresseframing versus særinteresseframing. Disse fire konkurrence-logikker disponerer til forskellige former for kulturel masseproduktion.

Denne artikel peger på behovet for yderligere forskning i specifikke (under)felter af nyhedsmedier og journalistik med henblik på at forklare forandringer i nyhedsproduktion. En nuanceret anvendelse af feltteori på mesoniveau fremstår som et velegnet analytisk redskab i en sådan medie- og journalistikforskning.

REFERENCER

- Abbott, Andrew (1988). *The System of Professions*, Chicago: University of Chicago Press.
- Albrecht, Jakob (2010). "Hvad er din vinkel?", *Journalisten*, 16 (3), 10.2010.
- Albæk, Erik (2004). *Ekspert kan være gode nok, men ... : Om fagkindskabens politiske vilkår i dansk demokrati*, Århus: Aarhus Universitetsforlag.
- Anderson, Christopher (2008). "Journalism: Expertise, Authority and Power in Democratic Life", pp. 248-264, i David Hesmondhalgh and Jason Toynbee (edt.). *The Media and Social Theory*, London & New York: Routledge.
- Bennett, W. L. (1990). "Toward a theory of press-state relations", *Journal*

- of Communication, 40, 103-125.
- Benson, Rodney & Erik Neveu (eds)(2005). *Bourdieu and the Journalistic Field*, Cambridge: Polity.
- Bird, Elisabeth S. (2009). "Tabloidization: What is it, and Does it really Matter", pp. 40-50, in Barbie Zelizer (eds), *The Changing Faces of Journalism: Tabloidization, Technology and Truthiness*, London: Routledge.
- Bjerg, Lars (2005). *Vær god. Om etik, værdier og kvalitet i journalistik*, Århus: Ajour.
- Bourdieu, Pierre (1991/1984). "Social Space and the Genesis of 'Classes'", pp. 229-250, in Pierre Bourdieu, (1991). *Language and Symbolic Power*, Polity Press.
- Bourdieu, Pierre (2005/1987). "Sociologens interesse", *Dansk Sociologi*, Vol 16, No 4, pp. 91-98 ["L'intérêt du sociologue", *Economies et sociétés*, XVIII, 10, octobre 1984/choses dites, Paris 1987].
- Bourdieu, Pierre (2005/1988). "Om interesser og den symbolske magts relative autonomi: Svar på nogle indvendinger", *Dansk Sociologi* Vol 16, No 4, pp. 101-116 [On Interest and the Relative Autonomy of Symbolic Power: A Rejoinder to Some Objections. Working papers and proceedings of the Center for Psychosocial Studies, no. 20 (Chicago 1988).]
- Bourdieu, Pierre & Loïc J. D. Wacquant (1992). *An invitation to reflexive sociology*, University of Chicago Press.
- Bourdieu, Pierre (1996/1992). *The Rules of Art: Genesis and Structure of the Literary Field*, Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, Pierre (1993). *The field of cultural production*, Polity Press.
- Bourdieu, Pierre (1998/1994). *Practical Reason: On the Theory of Action*, Stanford: Stanford University Press.
- Bourdieu, Pierre (2005/1995). "The Political Field, the Social Sciences Field, and the Journalistic Field", pp. 29-48 in Rodney Benson & Erik Neveu (eds), *Bourdieu and the Journalistic Field*, Cambridge: Polity.
- Bourdieu, Pierre (1998/1996). *On Television*, New York: The New Press.
- Bourdieu, Pierre (2004/2001). *Science of Science and Reflexivity*, Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, Pierre (2008/2002). "Habitus – en praktisk sans", *Praktiske Grunde*, 2, pp. 72-79.
- Buch, Roger & Flemming Svith (2013). "Hvordan trives ytringsfriheden i det regionale demokrati?", pp. 115-142 i Ejvind Hansen (red.). *Ytringsfrihed til forhandling*, Hans Reitzels Forlag.

- Cavling, Ole (1928). *Journalistik. Kortfattet vejledning i moderne journalistik*, [Journalism. A brief guide to modern journalism] København: Nordisk Forlag.
- Christoforou, Asimina & Michale Lainé (2014). "Re-Thinking Economics - why Pierre Bourdieu?", pp. 3- 15, in Asimina Christoforou & Michale Lainé (edt.). *Re-Thinking Economics. Exploring the work of Pierre Bourdieu*, New York: Routledge.
- Couldry, Nick (2004). "Media meta-capital: Extending the range of Bourdieu's field theory", pp. 165-192, in David L. Swartz & Vera L. Zolberg (eds), *After Bourdieu. Influence, Critique, Elaboration*, Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Couldry, Nick (2014). "Mediatization and the future of field theory", pp. 227-245 in Knut Lundby (Ed.) *Mediatization of communication*, Berlin: Walter de Gruyter.
- Davidson-Nielsen, Hans (2010). "København har rekord i PR-ansatte", [Copenhagen has a record in PR staff] *Politiken*, 3.04.2010, p. 1.
- DR (2007). *Ny strategi for TV Avisen. Skarp og nærværende*, [New strategy for TV news. Sharp and present] DR, København.
- Ekström, Mats (2002). "Epistemologies of TV journalism. A theoretical framework", *Journalism*, 3 (3), pp. 259-282.
- Ekström, Mats, Bengt Johansson, & Larsåke Larsson (2006). Journalism and Local Politics. A study of scrutiny and accountability in Swedish journalism, *Journalism Studies*, Vol 7, No 2, pp. 292-311.
- Entman, Robert M. (2007). "Framing bias: Media in the distribution of power", *Journal of Communication*, 57(1), pp. 163-173.
- Ettema, James & Theodore Glasser (2006/1985). "On the Epistemology of Investigative Journalism", pp. 126-139, in G. Stuart Adam & Roy Peter Clark (eds), *Journalism. The Democratic Craft*, New York: Oxford.
- Fairclough, Norman (2008/2003). *Analysing discourse. Textual analysis for social research*, London: Routledge.
- Franklin, Bob (2008). "The future of Newspapers", *Journalism Studies*, 9 (5), pp. 630-641.
- Gerring, John (2005). "Causation: A Unified Framework for the Social Sciences", *Journal of Theoretical Politics*, vol. 17, nr. 2, pp. 163-198.
- Giddens, Anthony (1984). *The Constitution of Society*, Cambridge: Polity Press.
- Hallin, C. Daniel & Paolo Mancini (2004). *Comparing Media Systems. Three Models of Media and Politics*, New York: Cambridge University Press.

- Hansen, Jens Otto Kjær (2004). *I andres brød*, Århus: Ajour.
- Hesmondhalgh, David (2006). "Bourdieu, the media and cultural production", *Media, Culture & Society*, Vol. 28, No. 2, pp. 211-231.
- Hesmondhalgh, David and Jason Toynbee (ed.) (2008). *The Media and Social Theory*, London & New York: Routledge.
- Hesselager, Øjvind (2009). "Gå ikke over sporet, der kommer spin", *Journalisten*, 18.11.2009.
- Hjarvard, Stig (1999). *TV-nyheder i konkurrence*, Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Holm, Hans-Henrik, Flemming Svith & Kate Kartveit (2008). "Konklusion: Public service-nyheder som god journalistik?", pp. 217-234, in Hans-Henrik Holm, Flemming Svith & Kate Kartveit (red.), *Når nyheder bliver til – på DR og TV 2*, Århus: Ajour.
- Hovden, Jan Fredrik (2012). "A Journalistic Cosmology. A Sketch of Some Social and Mental Structures of the Norwegian Journalistic Field", *Nordicom Review* 33 (2012) 2, pp. 57-76.
- Hunter, Mark Lee, Nils Hanson, Rana Sabbagh, Luuk Sengers, Drew Sullivan, Flemming Tait Svith & Pia Thorsen (2011). *Story-Based Inquiry: A manual for investigative journalists*, UNESCO: <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/resources/publications-and-communication-materials/publications/full-list/story-based-inquiry-a-manual-for-investigative-journalists/>.
- Haagerup, Ulrik (2008). *Den bedst opnåelige version af sandheden*, DR.
- Haagerup, Ulrik (2009). *Mennesker og Medier*, 30.01.2009, DR.
- Iyengar, Shanto (1991). *Is anyone responsible? How television frames political*, Chicago: Univ. of Chicago Press.
- Jensen, Klaus Bruhn (2008). *Medier og samfund. En introduktion*, Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Jørgensen, John Chr. (2007). *Journalistik med stil. Fra klassiske nyheder til fortælling*, Århus: Ajour.
- Marliere, P. (1998). "The Rules of the Journalistic Field: Pierre Bourdieu's Contribution to the Sociology of Media", *European Journal of Communication*, 13(2): 219-34.
- McNair, Brian (1999). *Journalism and Democracy: Evaluation of Political Public Sphere*, London: Routledge.
- Meilby, Mogens (2006/1996). *Journalistikkens grundtrin, fra idé til artikel*, Århus: Ajour.
- Minke, Kim (2008). *Aviskrigen. Dagblade i overlevelseskamp*, København: Borgens Forlag.

- Morgenavisen Jyllands-Posten* (2008). *Journalistik*, <http://www1.jp.dk/info/journalistik.htm>, downloaded 24.9.2008.
- Mylenberg, Troels & Mette Davidsen-Nielsen (2008). "Varm luft i en kold tid", *Berlingske Tidende*, 3.4.2008, kronik.
- Myles, John F. (2010). *Bourdieu, Language and the Media*, Palgrave Macmillan.
- Patterson, Thomas E. (1998). "Political roles of the journalist", pp. 17-32, in Doris Appel Graber, Denis McQuail & Pippa Norris (eds), *The Politics of News: The News of Politics*, Washington: CQ Press.
- Peters, Chris & Marcel Broersma (edt.) (2013). *Rethinking Journalism. Trust and participation in a transformed news landscape*, London: Routledge.
- Philo, Greg (2007). "Can Discourse Analysis Successfully Explain the Content of Media and Journalistic Practice?", *Journalism Studies*, 8 (2), pp. 175-196.
- Politiken* (2006a). *Genrekatalog*, København: Politiken.
- Politiken* (2006b). "Sådan laver vi indblik – De fem nøgleord", bilag, in Louise Zabel (2007). *Politiken fra newspaper til viewspaper*, Roskilde: RUC-speciale, downloaded 31.05.2007, http://www.ruc.dk/upload/application/pdf/f51d6748/Louise_Zabel.pdf.
- Rosenbak, Steen (2006). "Kære læser", *Morgenavisen Jyllands-Posten*, p. 1, Erhverv & økonomi, 02.10.2006.
- Schrøder, Kim (2010). "Danskernes brug af nyhedsmedier: et nyt landkort. En pejling af danskernes navigation i nyhedsuniverset", *Journalistica*, 1, pp. 8-37.
- Schudson, Michael (2013). "Would journalism please hold still!" pp. 191-199, in Chris Peters & Marcel Broersma (edt). *Rethinking Journalism. Trust and participation in a transformed news landscape*, London: Routledge.
- Seidenfaden, Tøger (2006). "Velkommen: Årgang 123, Nummer 1" p. 2, *Politiken*, 01.10.2006.
- Skovsgaard, Morten, Erik Albæk, Peter Bro & Claes de Vreese (2012). "Media Professionals or Organizational Marionettes? Professional Values and Constraints of Danish Journalists", pp. 155-170, in David Weaver & Lars Willnat (eds.). *The Global Journalist in the 21st century*, New York: Routledge.
- Staugård, Hans Jørgen (2011). "Professionsbegrebet", pp.161-175, i Martin Blok Johansen & Søren Gytz Olesen (red.), *Professionernes sociologi og vidensgrundlag*, Aarhus: VIA System.

- Svith, Flemming (2011). *Nyhedsjournalistik - bedre end sit rygte? Et sociologisk og diskursanalytisk studium af forklaringer i danske aviser gennem 40 år*, Århus: Politica.
- Svith, Flemming (2014). "Grundlaget for journalisters viden", pp.119-146, i Gitte Sommer Harrits, Martin Blok Johansen, Jens Erik Kristensen, Lars Thorup Larsen & Søren Gytz Olesen (red.). *Professioner under pres. Status, viden og styring*, Aarhus: VIA Systime.
- Søllinge, Jette D. (1999). "Historien om den politiske journalistik – Et drama i flere akter uden afslutning", pp. 76-96, in Erik Meier Carlsen, Peter Kjær & Ove K. Pedersen (red.), *Magt og fortælling*, Århus: Ajour.
- Thompson, John B. (1995). *The Media and Modernity: A Social Theory of the Media*, Stanford: Stanford University Press.
- Tuchman, Gaye (1978). *Making News. A Study in the Construction of Reality*, New York: The free Press.
- van Dijk, T.A. (1988). *News as Discourse*, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- van Eijk, Dick (ed.) (2005). *Investigative Journalism in Europe*, Amsterdam: Vereniging van.
- Vestergaard, Per (2007). *Midtjyske Medier, i Mennesker og Medier*, [People and Media] 30.03.2007.
- Walgrave, Stefaan & Peter van Aelst (2006). "The Contingency of Mass Media's Political Agenda Setting Power: Towards a Preliminary Theory", *Journal of Communication*, 56 (1), pp. 88-109.
- Willig, Ida & Anker Brink Lund (2009). "Publicistisk produktion: Sådan gør man nå-heder til nyheder", pp. 163-178, in Anker Brink Lund, Ida Willig & Mark Blach-Ørsten (red.), *Hvor kommer nyhederne fra? Den journalistiske fødekæde i Danmark før og nu*, Århus: Ajour.
- Zelizer, Barbie (2004). *Taking Journalism Seriously*, Thousand Oaks: Sage.

NOTER

- ¹ I en tidligere version har feltskitserne været anvendt som variation på den uafhængige variabel i et undersøgelsesdesign af journalistisk praksis (Svith, 2011).
- ² Jeg fokuserer i denne artikel på feltinterne dynamikker frem for felters gensidige påvirkning af hinanden.
- ³ Habitus er af permanente måder at være på, måder at 'registrere', handle og tænke på eller en mental struktur, der består af et system

af varige (snarere end permanente) mønstre, skemata eller strukturer for perception, tænkning og handling (Bourdieu, 2008/2002: 73).

- 4 De otte aviser har siden 1930'erne haft mindst 75 procent og typisk 90 procent af det samlede avismarked for landsdækkende betalingsaviser i Danmark. Beregnet ud fra hverdags- og søndagsoplæg på tal for 2. halvår fra Dansk oplagskontrol (<http://www.do.dk/>).
- 5 Beregningerne er foretaget på baggrund af data fra Dansk Oplagskontrol. *Den Blå Avis* er ikke medtaget i opgørelsen over landsdækkende gratisaviser.
- 6 Det gælder fx *Politiken* ((Politiken, 2006a; 2006b); chefredaktør Tøger Seidenfaden, *Politiken*, 1.10.2006), *Morgenavisen Jyllands-Posten* (erhvervsredaktør Steen Rosenbak, *Morgenavisen Jyllands-Posten*, 2.10.2006), *Midtjyske Medier* (ansvarshavende chefredaktør Per Vestergaard, i *Mennesker og Medier*, 30.03.2007) og *DR* ((DR, 2007: 38); nyhedschef Ulrik Haagerup, *Mennesker og Medier*, 30.01.2009).
- 7 Medlemmer af Dansk journalistforbund, der er ansat i kommunikationsstillinger i offentlige og private organisationer. Dansk Journalistforbund (2014). *Udviklingen i beskæftigelsen for DJ-medlemmer*, <http://journalistforbundet.dk/Filer/DJ/Dokumenter/Job%20og%20loen/Loenstatistik/L%C3%B8notater%20m.m.%20for%202013/07.%20Udviklingen%20i%20beskæftigelsen%20for%20DJ-medlemmer.pdf#page=1&zoom=auto,-76,848>
- 8 Jeg foreslår her en epistemologisk parallel (se også Jensen, 2008: 45) til Giddens' beskrivelse af den dobbelte hermeneutik i samfundsvidenskab (Giddens, 1984: 284).